

Kapitalinkomster och inkomstfördelning

Anders Björklund

Markus Jäntti

Per Olof Robling

Jesper Roine

Daniel Waldenström

Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2019

Stockholm 2019



STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2019:62

SOU och Ds kan köpas från Norstedts Juridiks kundservice.
Beställningsadress: Norstedts Juridik, Kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@nj.se
Webbadress: www.nj.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Norstedts Juridik AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

En kort handledning för dem som ska svara på remiss.

Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2019

ISBN 978-91-38-25001-3

ISSN 0375-250X

Förord

Långtidsutredningen 2019 utarbetas inom Finansdepartementet under ledning av enheten för ekonomisk-politisk analys. I samband med utredningen genomförs ett antal specialstudier. Dessa publiceras som fristående bilagor till utredningen. Av det kommande huvudbetänkandet framgår hur bilagorna har använts i utredningens arbete.

Denna bilaga till Långtidsutredningen består av tre fristående rapporter. Den gemensamma nämnaren för rapporterna är kapitalinkomsternas utveckling över tid.

I den första rapporten redogörs bl.a. för hur kapitalinkomster definieras i olika statistikällor och vilka faktorer som har påverkat de svenska hushållens kapitalinkomster under de senaste decennierna. Författare är professor Daniel Waldenström vid Institutet för Näringslivsforskning.

I bilagans andra del beskrivs olika aspekter av den svenska inkomstfördelningens struktur, och i synnerhet vilken betydelse kapitalinkomster haft för inkomstfördelningens utveckling över tid. Rapporten pekar också på att det finns brister i inkomststatistiken, eftersom lagstiftningens regler för beräkningen av kapitalinkomster kan skilja sig från den faktiska (ekonomiska) kapitalinkomsten. Författare är professor emeritus Anders Björklund och professor Markus Jäntti, båda verksamma vid Stockholms universitet, samt Per Olof Robling vid Finansdepartementet.

I bilagans tredje och avslutande del beskrivs utvecklingen av de svenska hushållens aggregerade förmögenheter, deras sammansättning samt vilken betydelse detta har haft för kapitalinkomster och i synnerhet överföring av ärvt kapital mellan generationer. Författare är professor Jesper Roine vid Handelshögskolan i Stockholm.

Arbetet har följts av en referensgrupp med mycket god insyn i frågorna, men ansvaret för bilagan och de bedömningar den innehåller vilar helt på bilagans författare.

Finansdepartementets kontaktperson har varit ämnesråd Hans Sacklén. Särskilt tack riktas till Charlotte Nömmera och Anna Österberg för hjälp med redigering av manus.

Stockholm i november 2019

Johanna Åström
Kansliråd, Projektledare Långtidsutredningen

Innehåll

1	Vad bestämmer kapitalinkomsternas utveckling?.....	7
1.1	Inledning	7
1.2	Hur mäts kapitalinkomster?	9
1.3	Kapitalinkomsternas utveckling i Sverige.....	13
1.4	Vilka faktorer styr kapitalinkomsternas utveckling?	18
1.5	Hur kommer framtidens kapitalinkomster att utvecklas?	24
1.6	Sammanfattande kommentar	27
	Referenser	30
2	Kapitalinkomster och inkomstspridningens utveckling ...	33
2.1	Inledning	33
2.2	Den svenska inkomststatistiken	36
2.3	Utvecklingen i Sverige 1975–2013: kapitalinkomsternas betydelse.....	40
2.4	Sverige jämfört med andra länder.	52
2.5	3:12 reglernas effekter	63
2.6	Mätningen av kapitalinkomster i den svenska statistiken: en kritisk granskning.....	73
2.7	Sammanfattning och diskussion.....	91
	Referenser	98
	Appendix.....	100

3	Kapitalinkomster i bredare bemärkelse och arvets framtida betydelse i Sverige	103
3.1	Inledning	103
3.2	Vad är inkomster och vad är kapital?	105
3.3	Förmögenheter och inkomster i Sverige 1950–2016.....	113
3.4	Vad bestämmer kapital/inkomstkvoten?	118
3.5	Fördelningskonsekvenser av en växande kapitalstock	120
3.6	Vad bestämmer arvsflöden – och hur relaterar det till ekonomins kapitalstock?.....	125
3.7	Slutsatser och den framtida utvecklingen	136
	Referenser	139

1 Vad bestämmer kapitalinkomsternas utveckling?

1.1 Inledning

Inkomstfördelningens utveckling i västvärlden har fått stor uppmärksamhet på senare år. Flera studier visar att ökade kapitalinkomster, särskilt i toppen av fördelningen, har varit en viktig drivkraft bakom inkomstjämlighetens ökning sedan 1980-talets början.¹ De privata förmögenheternas samlade värde i förhållande till nationalinkomsten har också ökat i de flesta västländerna, och kanske allra snabbast i Sverige.² Dessa observationer har gjort att diskussionen om inkomstfördelningens utveckling och orsaker skiftat från att tidigare i hög utsträckning handlat om skillnader i arbetsinkomster mellan olika löntagargrupper till att mer handla om balansen mellan arbete och kapital. Fortfarande är dock kunskapen begränsad om vilka krafter som styr denna balans. Vilken betydelse har den teknologiska omställningen av produktionen mot en allt högre grad av automatisering och framväxande servicesektor haft, och hur har politiska beslut gällande reglering och beskattning av exempelvis arbetsmarknad och inkomster påverkat utvecklingen? Svaren på dessa frågor är inte klarlagda och forskning pågår för att försöka öka förståelsen för dessa samhällsprocesser.

Syftet med detta kapitel är att diskutera vad som styr de svenska hushållens kapitalinkomster och deras utveckling de senaste decennierna. Kapitlet börjar med en genomgång av hur kapitalinkomster definieras och hur man mäter dem i den officiella statistiken. Särskilt viktigt blir detta eftersom definitionen skiljer sig något åt mellan å

¹ Se t.ex. Roine och Waldenström (2008, 2012), Waldenström, Bastani och Hansson (2018) samt även Björklund, Jäntti och Robling (2019).

² Se Waldenström (2016, 2017) för analyser av den svenska nationalförmögenhetens utveckling och Piketty och Zucman (2014) för analyser av Frankrike och andra stora västländer.

ena sidan nationalräkenskaperna, som är grunden för nationalinkomstens beräkning, och Skatteverkets underlag för inkomstbeskattningen (taxeringsstatistiken), som ligger till grund för inkomstfördelningens beräkning. Kapitlet fortsätter sedan med en genomgång av kapitalinkomsternas utveckling och vilka faktorer som kan tänkas förklara denna. Dessa avsnitt bygger på aktuell forskning och i viss mån ny statistik. Därefter diskuteras tänkbara framtida scenarier och vilka möjliga skattepolitiska konsekvenser dessa skulle kunna få.

Det finns en lång tradition av att studera kapitalinkomsternas utveckling och deras bidrag till inkomstfördelningen. Den engelske ekonomen David Ricardo påpekade redan för tvåhundra år att fördelningen mellan arbetare och kapitalägare (och även landägare) var den kanske mest centrala frågan inom den nationalekonomiska analysen. Många år har förflutit sedan Ricardos programförklaring, och den fördelningsmässiga analysen har idag skiftat från denna s.k. funktionella inkomstfördelning till att fokusera på fördelningen av inkomsternas storlek mellan individer eller hushåll. Den senaste fördelningsforskningen pekar emellertid på att vi behöver kombinera dessa perspektiv. Huvudargumentet för att göra detta handlar om ambitionen att fånga in och fördela samtliga ekonomins inkomster och inte enbart de som syns inom ramen för inkomsttaxeringens definitioner. Visserligen finns huvuddelen av hushållens inkomster redovisade i taxeringen, exempelvis de som kopplas till lönearbete eller tillgångar i bank eller aktiefond. Men vissa inkomster, särskilt den del av företagets vinster som inte delas ut till ägarna utan återinvesteras i företaget, redovisas inte som någon taxerad inkomst hos hushållen trots att de ingår i den aggregerade nationalinkomsten. Kapitlet diskuterar dessa frågor och även i viss mån vilken inverkan de icke-deklarerade inkomsterna kan tänkas ha på fördelningen av inkomsterna mellan hushållen. För Sverige finns ännu inga färdiga forskningsresultat, men studier av USA, Frankrike och Norge ger vid handen att när dessa återinvesterade företagsvinster inkluderas så ökar inkomstskillnaderna eftersom aktiernas ägande är relativt ojämnt fördelat. Effekten är dock inte så stor att den överväger

utjämningsen av inkomsterna från icke-rapporterade arbetsinkomster samt, i synnerhet, värdet av subventionerade välfärdstjänster.³

1.2 Hur mäts kapitalinkomster?

En kapitalinkomst är avkastningen på en icke-finansiell eller finansiell tillgång. Den är antingen kontant, exempelvis en ränteinkomst, eller icke-kontant, exempelvis en indirekt inkomst av ett bostadsinnehav. Teoretiskt sett finns vissa skillnader i synen på vad som exakt ska ingå i kapitalinkomstbegreppet, och det viktigaste exemplet är kapitalvinster, vilka är resultatet av relativprisökningar på olika tillgångar (se vidare diskussionen nedan).

I de två viktigaste källorna för statistik över inkomster, *inkomst-taxeringen och nationalräkenskaperna (NR)*, mäts kapitalinkomster på lite olika sätt. Taxeringsstatistiken redovisar hushållens kapitalinkomster som de definieras enligt beskattningens lagar och regler, medan nationalräkenskapernas definition av de aggregerade kapitalinkomsterna bygger på det internationella nationalräkenskapssystemet.⁴

Tabell 1.1 innehåller en översikt av olika typer av kapitalinkomster i taxeringen och NR samt hur stora belopp de motsvarade för svenska hushåll 2017. Utifrån kapitalinkomsternas redovisning kan man dela in dem i fyra kategorier: ränteinkomst, bostadsinkomst, företagsvinst (ägaravkastning) samt kapitalvinst.⁵

³ Forskarna försöker koppla samman arbets- och kapitalinkomster i inkomstdeklarationer med deras motparter i nationalräkenskaperna och sedan fördela överskjutande inkomster som inte ingår i mikrodatan. Se Piketty, Saez och Zucman (2018) för en studie av USA och en kritisk analys av denna i Auten och Spliner (2018), samt Garbinti m.fl. (2018) av Frankrike. En studie av Sverige pågår och beräknas bli färdig under 2019 (Escobar m.fl. 2019). För Norge har Alstadsæter, Jacob, Kopczuk och Telle (2017) studerat fördelningseffekter av att lägga till återinvesterade vinster till privatpersoners kapitalinkomst och resultatet pekar på ökade toppinkomstandelar.

⁴ I FN kallas systemet System of National Accounts (SNA) i EU har en europeisk variant av SNA skapats, European System of Accounts (ESA).

⁵ Ytterligare en form av kapitalinkomst som inte ingår här är egenföretagarinkomst från verksamhet i icke-bolagiserade firmor. Posten "sammansatt förvärvsinkomst" i nationalräkenskaperna utgör summan av alla dessa firmors observerade och imputerade inkomster, och medan en del av denna inkomst är att betrakta som arbetsinkomst är resten avkastning av rörelsens kapitalvärde. I taxeringen motsvaras detta av "inkomst av näringsverksamhet" även om överlappningen inte är perfekt (se diskussioner i SOU 2002:73).

Tabell 1.1 Hushållens kapitalinkomster i inkomsttaxering och nationalräkenskaper 2017

Miljarder kronor

Kapitalinkomst	NR	Taxering	Kommentar
Ränteinkomster:			<i>NR:</i> Ränteinkomster och skuldräntor från bank, obligationer och
- Räntor	4,5	11,8	återinvesteringar i räntefonder, inklusive FISIM (imputerade inkomster
- FISIM-justering	6,0		och utgifter utifrån bankernas räntemarginaler) (D41).
Skuldräntor:			<i>Taxering:</i> I inkomsträntor ingår ränteinkomster från bank, obligationer
- Räntor	-80,1		(Kontrolluppgift, KU 20) samt positiv räntefördelning. Återlagda räntor
- FISIM-justering	53,0		i fonder beskattas inte direkt, men delvis inom ramen för den
			imputerade fondbeskattningen (se "Ägaravkastning" nedan).
Bostadsinkomst	57,6	2,0	<i>NR:</i> Imputerad inkomst av småhus och fritidshus i form av avkast-
			ningsprocent multiplicerad med fastighetsvärde.
			<i>Taxering:</i> Imputerad inkomst av småhus och fritidshus ingick i taxerad
			inkomst före 1991, men inte därefter. Uthyrning av privatbostad upp-
			gick till 2,0 mdr (inkomster som överstiger grundavdraget 40 000 kr).
Ägaravkastning			<i>NR:</i> Alla företagsvinster som tillfaller ägarna ingår, vare sig de
- Utdelning, kontant	172,4	119,4	resulterar i kontant aktieutdelning (börsaktier och onoterade aktier),
- Utdelning till fond	133,2		utdelning till fond (aktiefonder, återlagda i pensionsrätter eller
- Återinvesterade företagsvinster	275,9		kollektivt försäkringssparande, D441, D442, D443) eller återinvesteras
- Schablonintäkt		11,2	i företaget (B5n i företagssektorerna).
			<i>Taxering:</i> Direkta kontanta aktieutdelningar till börsaktier och
			onoterade aktier utgjorde 119,4 mdr kr (KU 31) och en
			"schablonintäkt" på 11,2 mdr kr är beräknad som fast avkastning av
			kapital i fond (2,4 mdr kr, KU 41) eller investeringssparkonto (8,8 mdr
			kr, KU 30). Utdelningar till fond, dvs. utdelningar som ligger till grund
			för köp av ytterligare fondandelar, redovisas inte i taxeringen.
Kapitalvinst, realiserad (netto)		193,9	<i>NR:</i> Kapitalvinster ingår inte i NR:s inkomstbegrepp, vilket endast
			innehåller inkomster som kan kopplas till produktion (NR:s definition).
			<i>Taxering:</i> Realiserad kapitalvinst (efter avdrag av kapitalförlust). Före
			1991 ingick en andel av de realiserade kapitalvinster som härrörde
			från längre innehav (både längd och andelens storlek har varierat
			genom åren).
Summa	622,5	338,3	

Anm.: NR-inkomster till hushållssektorn (S14).

Källor: Statistiska centralbyrån (nationalräkenskaperna) och Skatteverket (underlag för inkomstbeskattning).

Ränteinkomst utgörs av avkastning på banktillgodohavanden, obligationer, räntefonder och dylikt, vilka erhålls kontant antingen utbetalda eller återlagda i innehavet (t.ex. i form av köp av ytterligare fondandelar). Skuldräntor ingår i hushållens kapitalinkomster i NR,

men ingår inte i inkomsttaxeringens inkomstbegrepp.⁶ Kontant utbetalda räntor redovisas i både taxering och NR, men återlagda räntor redovisas endast i den senare. Sedan 2012 beskattas fondinnehav i form av en schablonintäkt som erhålls genom att en antagen avkastning multipliceras med innehavet, vilket gör att även en liten del av den återlagda avkastningen tas upp till beskattning.

Bostadsinkomster är inkomster och avkastning som ägare av småhus och fritidshus får av sin bostad. Denna inkomst är i många fall icke-kontant då den motsvarar det förmånsvärde av bostaden som ägaren annars skulle tvingats betalat i hyra, utöver driftskostnaderna, ifall bostaden hyrdes.⁷ I Sverige före skattereformen 1991 beskattades en sådan imputerad bostadsinkomst, beräknad som produkten av en fastlagd avkastningsprocent och bostadens taxeringsvärde, men efter reformen beskattas fastighetens värde med en punktskatt utan beräkning av någon bostadsinkomst. Någon sådan ingår därför inte i taxeringsstatistiken.⁸ I nationalräkenskaperna beräknas emellertid fortfarande en bostadsinkomst, vilken kallas driftsöverskott, för hushållen utifrån information om fastigheternas beskaffenhet, uppskattad kallhyra samt samlade taxeringsvärde för såväl småhus och fritidshus som bostadsrättslägenheter.⁹

Ägaravkastning är de företagsvinster som tillfaller ett företags ägare. Företagsvinster utgör den största enskilda kapitalinkomsten i ekonomin (Waldenström, Bastani och Hansson 2018). Företag väljer att antingen dela ut vinsterna i form av aktieutdelning eller återinvestera dem i företaget. Nationalräkenskaperna redovisar båda dessa avkastningar i kapitalinkomsten. I privatpersoners taxering redovisas emellertid endast aktieutdelningar, och alltså inte de vinster som behålls inom företagen. Sedan 2012 beskattas en imputerad schablonintäkt av innehav i andelsfonder eller sådana noterade värdepapper som ägs genom ett investeringssparkonto. Denna imputerade kapitalinkomst motsvarar en sorts normalavkastning på inne-

⁶ NR redovisar även justeringar för s.k. FISIM (Financial Intermediation Services Indirectly Measured) för att ta hänsyn till att bankernas räntemarginaler påverkar sektorernas totala avkastning av finansiella tillgångar.

⁷ Bostaden kan även betraktas som en investering där kapitalet avkastar en intäkt (om än icke-kontant) på samma sätt som det skulle ha gjort ifall det i stället hade placerats i en finansiell tillgång med motsvarande riskprofil.

⁸ Hyresinkomster från uthyrning av privatbostad beskattas dock fortfarande ifall inkomsten överstiger det skattefria beloppet.

⁹ Inkomst av bostadsrättslägenheter ingår dock inte i denna beräkning, eftersom den redovisas som del i hushållens övriga transfereringsinkomster (D75).

havet. Denna ordning medför också att en avvikelse uppkommer i taxeringsstatistiken i förhållande till nationalräkenskaperna.

Kapitalvinster är en komplicerad form av kapitalinkomst som endast delvis ingår i den officiella kapitalinkomststatistiken. En kapitalvinst eller kapitalförlust uppstår när värdet på en tillgång förändras mellan två tidpunkter utan att motsvaras av något kapitaltillskott. Om tillgången säljs så realiserar kapitalvinsten, i annat fall är den orealiserad. Nationalräkenskapernas inkomstdefinition baseras på aktiviteter som är kopplade till produktion, medan inkomster som uppstår till följd av finansiella värdeförändringar, såsom kapitalvinster, inte ingår. Med andra ord ingår inte kapitalvinster i nationalräkenskapernas definition av kapitalinkomster. Utifrån vissa nationalekonomiska teoretiska inkomstbegrepp är det emellertid motiverat att kapitalvinster bör inkluderas i inkomsten.¹⁰ Inkomsttaxeringen inkluderar kapitalvinster, men bara den realiserade delen. Att endast mäta realiserade kapitalvinster kan skapa problem, exempelvis till följd av att tidpunkten för realiseringen inte behöver vara densamma som tidpunkten för kapitalvinstens uppkomst (vilken kan ligga årtal tillbaka i tid) eller att kapitalvinster som uppstått under lång tid realiserar vid ett tillfälle och därför blir väldigt stora i jämförelse med personernas andra inkomster.

Björklund, Jäntti och Robling (2019) påpekar vidare att nominella kapitalinkomster innebär att inflationen kan blåsa upp en årlig kapitalavkastning och få den att se större ut än vad den reellt sett är, vilket skapar problem vid jämförelsen med arbetsinkomster. Realiserade kapitalvinster är också känsliga för dessa inflationseffekter eftersom innehavstiden numera är obegränsad för dess beskattning och beskattningen inte tar någon hänsyn till huruvida prisökningar är inflationsdrivna eller inte. Björklund m.fl. påpekar även att all form av imputerad kapitalavkastning, vilken numera används för att beräkna kapitalinkomster från vissa värdepapperskonton, är känslig för vilken regelmässig avkastningsnivå som används. Exempelvis ersätter schablonbeskattningen den tidigare beskattningen av såväl utdelningar som kapitalvinster, vilka därmed inte kan separeras. Konsekvensen i det fallet blir att kapitalvinsterna underskattas och

¹⁰ I en av de mest kända inkomstdefinitionerna (Haig-Simons-Hicks) är inkomst den summa som en person förfogar över för konsumtion under en given tidsrymd utan att förmögenheten förändras, vilket innebär att även förmögenhetsförändringar till följd av kapitalvinster ingår i inkomstbegreppet (se vidare diskussioner i Bergman, Djerf och Lindström 2010).

övriga kapitalinkomster överskattas. Osäkerheterna i tolkningen av realiserade kapitalvinster förklarar varför många analyser av hushållens inkomster och deras fördelning valt att utelämna realiserade kapitalvinster helt.¹¹

En slutsats av diskussionen ovan och tabell 1.1 är att det empiriska underlag som används för att mäta kapitalinkomster kan påverka utfallet. Vidare kan man konstatera att varken taxeringen eller nationalräkenskaperna är problemfria i sina definitioner av kapitalinkomster. Detta har konstaterats förut vid flera tillfällen. Bergman, Djerf och Lindström (2010) kritiserar t.ex. nationalräkenskapernas utelämnande av kapitalvinster eftersom detta gör det svårt att belysa inkomsteffekter av exempelvis tillgångsbubblor eller hastiga tillgångsprisförändringar efter finansiella kriser.

1.3 Kapitalinkomsternas utveckling i Sverige

I detta avsnitt beskrivs kapitalinkomsternas utveckling i Sverige.¹² Figur 1.1 visar kapitalinkomster före skatt mellan 1970 och 2017 i nationalräkenskaperna respektive inkomsttaxeringen, uttryckta som andel av nationalinkomsten. Nationalräkenskapernas kapitalinkomster i panel a) bekräftar siffrorna i tabell 1.1 som visar att företagsvinster utgör majoriteten av alla kapitalinkomster; ca 85 procent är utdelningar och återinvesterade bolagsvinster. Summan av dessa kapitalinkomster som andel av nationalinkomsten kallas ibland vinstandelen, vilket är kapitalandelen i den funktionella inkomstfördelningen. Den resterande delen av nationalinkomsten är summan av alla arbetskraftskostnader och kallas löneandelen.¹³ Vinstandelen har varierat mellan 15 och 30 procent sedan 1970, och sedan toppnoteringen på 30 procent i början av 1990-talet har den sjunkit trendmässigt till ca 20 procent på 2010-talet.

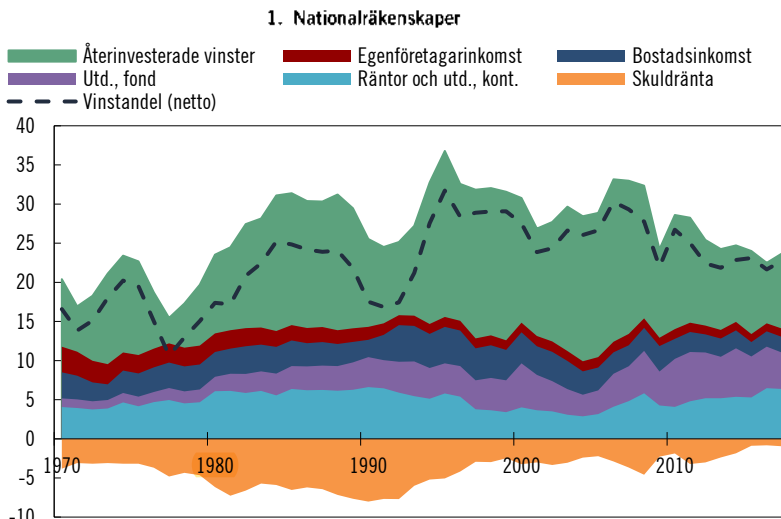
¹¹ Exempelvis exkluderas kapitalvinster helt från den internationella forskningsdatabasen Luxembourg Income Study. Roine och Waldenström (2008, 2012) visar med svenska mikrodata att realiserade kapitalvinster har en snedvridande effekt på skattningen av vissa ojämlikhetsmått, men att dessa vinster ändå är positivt korrelerade med inkomsttagarnas övriga inkomster och därför inte fullt så missvisande som vissa har hävdad.

¹² Avsnittet kompletterar den mer omfattande redovisningen i Björklund m.fl. (2019) av de taxerade kapitalinkomsternas storlek och utveckling.

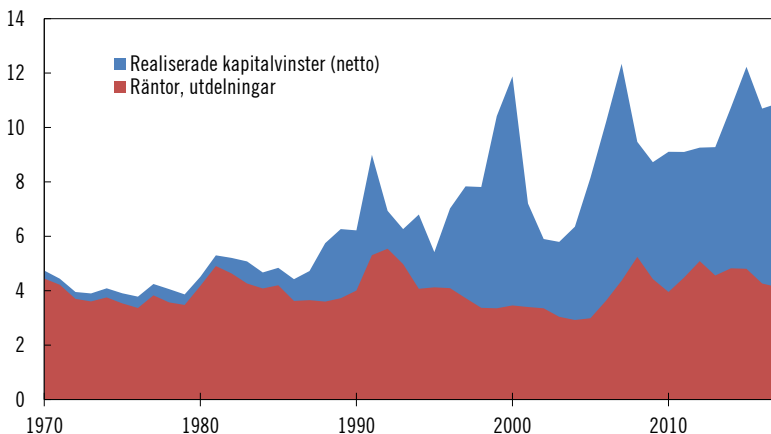
¹³ Noteras bör att även egenföretagarinkomster ("sammansatt förvärvsinkomst" i NR) inkluderas i den aggregerade kapitalinkomsten (vinstandelen). Inom forskningen brukar dessa egenföretagarinkomster delas upp så att en mindre del (ca 30 procent) räknas som kapitalinkomst och en större del (ca 70 procent) räknas som arbetsinkomst.

Figur 1.1 Kapitalinkomster i nationalräkenskaper och inkomstdeklarationer 1970–2017

Andel av nationalinkomsten, procent



2. Taxeringsstatistik



Anm.: Se tabell 1.1 för diskussion av de olika inkomstkomponenterna. Figur a) visar kapitalinkomster till hushållssektorn (S14) i nationalräkenskaperna, anges efter avdrag för kapitalförslitning. Kontanta ränteinkomster och utdelningar (D41, D42), Utdelningar till fond, pensionsrätter, kollektivt försäkrings-sparande (Övrig kapitalavkastning D44), Bostadsinkomst (Driftsöverskott B2n i företagssektorerna S11 och S12), Egenföretagarinkomst (kapitalandel 30 % av Sammansatt förvärvsinkomst B3n), Skuldräntor (D4) samt återinvesterade vinster (Primärinkomstsaldo B5n). Nationalinkomsten är nettonationalinkomsten (BNP minus förslitning plus utlandsnetto) exklusive produktskatter.

Källor: Statistiska centralbyrån (nationalräkenskaperna) och Skatteverket (underlag för inkomstbeskattning).

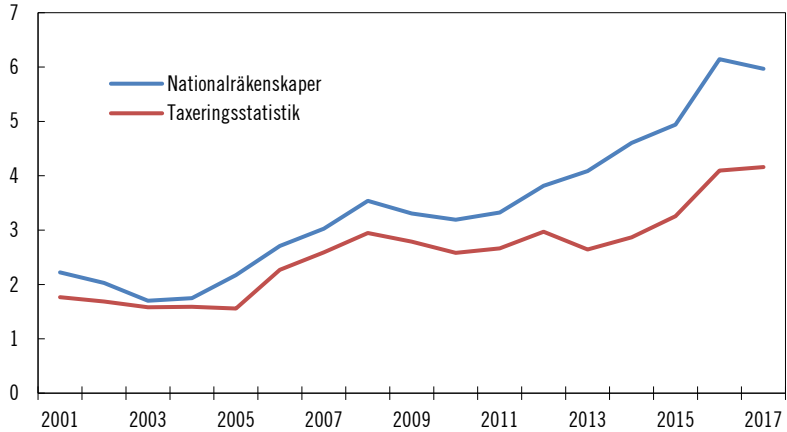
Inkomsttaxeringens kapitalinkomster i panel b) visar att dessa utgörs av räntor, aktieutdelningar och realiserade kapitalvinster. När man jämför med panel a) framgår två betydande skillnader. För det första är de taxerade kapitalinkomsternas andel av nationalinkomsten betydligt lägre; mellan fem och tio procent jämfört med mellan 15 och 30 procent för nationalräkenskapernas kapitalinkomster. De båda seriernas relativa storlek (dvs. kapitalinkomster i taxeringsstatistiken dividerat med kapitalinkomster i nationalräkenskaperna) har varierat mellan 30 och 80 procent om man ser till deras totalsummor, men mellan 10 och 30 procent om man väljer att inte inkludera de realiserade kapitalvinster som ingår i taxeringsstatistiken. Dessa nivåer är inte unika för Sverige, utan i linje med vad andra studier funnit i liknande jämförelser för USA (Piketty, Saez och Zucman 2018) och Frankrike (Garbinti, Goupille-Lebret och Piketty 2018). För det andra är trenden i panel b) stadigt stigande, medan den är mer variabel i panel a). Huvudförklaringen till de taxerade kapitalinkomsternas ökning är den trendmässiga ökningen av realiserade kapitalvinster. Dessa vinster var försumbara på 1970-talet medan de idag utgör hälften av hushållens taxerade kapitalinkomster.

De inkomstposter som är mest jämförbara i nationalräkenskaperna och inkomsttaxeringen är kontanta utdelningar från noterade och onoterade aktiebolag samt ränteinkomster. Figur 1.2 visar hushållens inkomster från dessa två källor sedan 2000-talets början. Aktieutdelningarnas relativa betydelse är kraftigt stigande i båda källorna; från cirka tre procent i början av 2000-talet till drygt sex procent (nationalräkenskaperna) och fyra procent (taxeringen) 2017. Skillnaden mellan de båda serierna beror bl.a. på att NR-serien även inkluderar utdelningsliknande inkomster, exempelvis det kapitaliserade värdet av fondemissioner eller extrainkomster. Ränteinkomsterna uppvisar en motsatt trend över tid och de motsvarar 2017 mindre än en halv procent av nationalinkomsten. Huvudförklaringen till den negativa trenden är fallande marknadsräntor, och skillnaden mellan de två serierna återspeglar indirekta inkomster från banktjänster som tillfaller hushållen i NR-systemet.

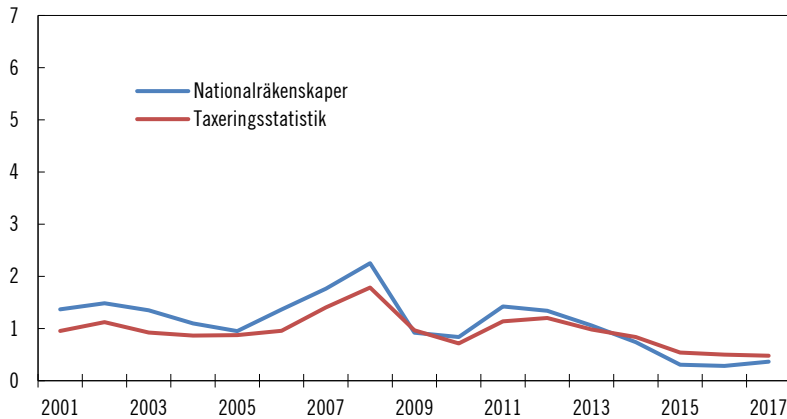
Figur 1.2 Utdelningar och räntor till hushåll i taxeringsstatistik och nationalräkenskaper

Andel av nationalinkomsten, procent

1. Utdelningar



2. Räntor



Anm.: Utdelningar i figur a) exkluderar återlagda utdelningar i fonder, pensionsrätter eller kollektivt försäkringssparande.

Källor: Statistiska centralbyrån (nationalräkenskaperna) och Skatteverket (underlag för inkomstbeskattning).

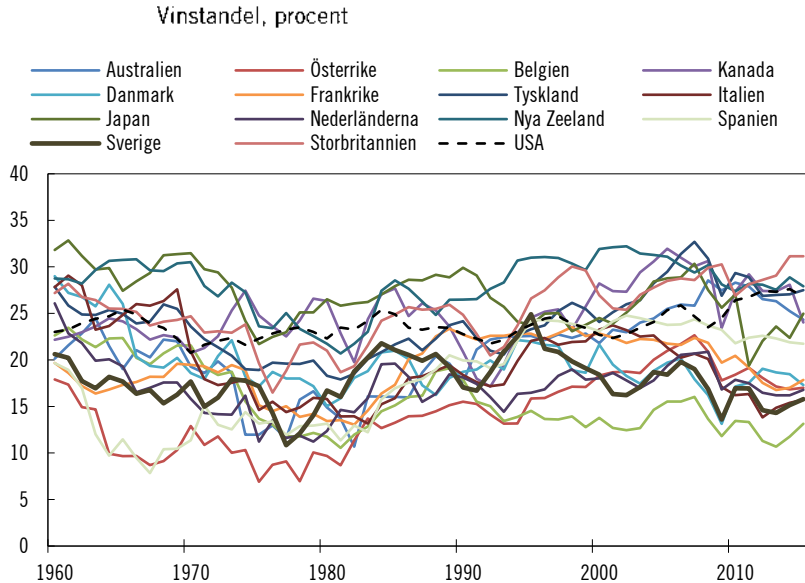
Kapitalvinsterna är som konstaterades ovan en speciell sorts kapitalinkomst, med stor potentiell betydelse för analysen av kapitalinkomsternas storlek och utveckling över tid. Kapitalvinster och kapitalförluster uppstår till följd av relativprisförändringar i hushållens tillgångar, exempelvis genom upp- eller nedgångar i huspriser eller aktiekurser. Även om kapitalvinster inte ingår i nationalräkenska-

pernas inkomstbegrepp kan man beräkna de totala kapitalvinsterna genom att jämföra hushållens tillgångar vid olika tidpunkter och dra ifrån allt nettosparande (som kan vara antingen positivt eller negativt). Det är inte möjligt att göra en direkt jämförelse mellan kapitalvinster i taxeringsstatistiken och i nationalräkenskaperna. Huvudledning är att kapitalvinsterna i nationalräkenskaperna gäller de totala kapitalvinsterna, realiserade och orealiserade, under en viss tidsperiod medan taxeringen redovisar summan av kapitalvinster som realiserats av hushållen vid en viss tidpunkt utan koppling till under vilken tidsperiod dessa vinster uppstått, och inte heller hur stora orealiserade vinster som kvarstår.

En internationell jämförelse av den svenska utvecklingen är motiverad. Detta är inte helt enkelt när det gäller taxerade kapitalinkomster med tanke på att det finns betydande skillnader i definitioner mellan länder.¹⁴ Situationen är en annan för nationalräkenskaperna, vilka konstrueras bl.a. med syfte att vara internationellt jämförbara. Figur 1.3 visar summan av kapitalinkomsterna som andel av bruttonationalprodukten i 15 OECD-länder sedan 1960. Figuren visar bl.a. att det sett över hela perioden inte finns någon tydlig trend i kapitalinkomsternas aggregerade storlek i länderna som helhet. Vinstandelen har legat förhållandevis stabil, mellan 10 och 30 procent, under hela perioden i alla länder. Det finns förvisso variationer mellan länder, och man kan skönja en fallande trend under 1960- och 1970-talen följt av en ökning under 1980-talet. Sedan 1990-talet har nivån emellertid legat relativt konstant. Utvecklingen i Sverige följer i stort sett det allmänna mönstret som vi ser i andra västländer, särskilt om man beaktar situationen i Danmark, Finland och Frankrike. I Norge, Tyskland och USA kan en trendmässig ökning dock skönjas, men fortfarande är variationen betydande så att det är osäkert vad som är kortsiktiga fluktuationer och långsiktig trend.

¹⁴ Se Roine och Waldenström (2012) för en diskussion.

Figur 1.3 Vinstandelen i 15 OECD länder, 1960–2016



Anm.: Vinstandel är företagens driftsöverskott efter kapitalförslitning som andel av BNP.
Källa: Ameco (EU-kommissionen).

1.4 Vilka faktorer styr kapitalinkomsternas utveckling?

Föregående avsnitt presenterade fakta om kapitalinkomsternas storlek och utveckling i Sverige. Resultaten visade att bilden ser delvis olika ut i inkomsttaxeringsstatistiken och nationalräkenskaperna, eftersom dessa källor inte innehåller exakt samma sorters kapitalinkomster. Detta avsnitt diskuterar vad som kan förklara de observerade trenderna och vad den tidigare forskningen säger om detta. Framställningen börjar med kapitalinkomsterna i nationalräkenskaperna och fortsätter med forskningen om de taxerade kapitalinkomsterna.

1.4.1 Förklaringar till vinstandelens utveckling

Ett huvudresultat från den internationella jämförelsen av västekonomiernas aggregerade kapitalinkomster i figur 1.3 var att kapitalinkomsternas andel av nationalinkomsten varit förhållandevis stabil

sett över en längre period, men samtidigt att andelen kan variera inom kortare tidsperioder. Sverige är inget undantag från detta generella mönster. Hur kan denna övergripande stabilitet över tid förklaras, och vad ligger bakom fluktuationerna som uppstår under kortare perioder?

Den internationella forskningen om kapitalavkastningens nivå och utveckling är fortfarande relativt begränsad och den ger inga tydliga svar på dessa frågor. Ett flertal studier har genomfört analyser av stora dataset som täcker in flera olika länder och tidsperioder tillbaka till 1960-talets början. På senare tid har forskare även gjort mer djupgående analyser av enskilda länder, särskilt USA, gällande delkomponenter i kapitalinkomsterna samt av längre historiska tidsperioder. De flesta av dessa empiriska studier testar olika teoretiska analysmodeller, där vinstandelens storlek återspeglar företagets möjlighet att göra prispåslag som ger högre vinst. Möjligheter att göra sådana prispåslag beror i sin tur på företagets marknadsmakt, dvs. på hur väl konkurrensen fungerar (se t.ex. Blanchard och Giavazzi 2003). Arbetstagarnas förhandlingsstyrka, som påverkas av faktorer som öppenhet i handeln, facklig organisation och arbetsmarknadsregleringar, brukar också beaktas i dessa modeller eftersom de kan ha en inverkan på företagets vinster.

Flera empiriska studier har kunnat bekräfta att företagets marknadsmakt faktiskt har en viss betydelse för vinstandelen (se t.ex. Rognlie 2016 och Barkai 2016). Vissa studier har även funnit en koppling mellan vinstandelen och ett förändrat inflytande för fackföreningar (Bengtsson, Rubolino och Waldenström 2019). Azmat, Manning och Van Reenen (2012) studerar 18 OECD-länder från 1970 till 2001 och finner att privatisering av offentlig verksamhet (exempelvis elproduktion och kommunikation) sedan 1980-talet är korrelerade med lägre löneandelar. Tänkbara orsaker till detta samband är en striktare vinstmaximering i företagsstyrningen i de privatiserade företagen. Studien analyserar även andra, relaterade faktorer som fackföreningsanslutning och arbetsmarknadsregleringar, men finner inga starka effekter av dessa på vinstandelen.

En mycket inflytelserik panelstudie på senare år är Karabarbounis och Neiman (2014). Den inkluderar 59 länder med minst 15 års data under perioden 1975–2012, och den har även sektorsdata från EU-KLEMS-databasen som täcker 14 länder. Studiens viktigaste resultat är att fallande priser på insatsvaror och utrustning under efterkrigs-

tiden har möjliggjort en ökad kapitalintensitet, vilket i sin tur har ökat vinstandelen. Av de fem procentenheterna i ökad vinstandel som de observerar under den studerade perioden hävdar de att fallande priser på insatsvaror förklarar hälften.

Sammantaget har alltså forskningen pekat på ett flertal potentiella faktorer bakom de aggregerade kapitalinkomsternas nivå och utveckling. Vissa av dessa är institutionella faktorer (lagar, ekonomisk politik) medan andra kan kallas reala makroekonomiska faktorer (teknologisk utveckling, marknadsimperfectioner). Kombinationer av dessa verkar också ha betydelse. Flera studier lyfter fram hur konkurrensgrad, handelsöppenheten och fackföreningsinflytande kan påverka inkomstfördelningen mellan företag och arbetstagare.

1.4.2 Förklaringar till de taxerade kapitalinkomsternas utveckling

Eftersom nationalräkenskapernas och inkomsttaxeringens kapitalinkomster delvis innehåller samma sorts inkomster (räntor och aktieutdelningar) är det till viss del samma faktorer som kan väntas bestämma nationalräkenskapernas respektive inkomsttaxeringens kapitalinkomster. Utöver dessa har genomgången ovan visat att det även finns betydande skillnader i nationalräkenskapernas respektive inkomsttaxeringens definitioner av kapitalinkomst, vilket innebär att vissa bestämningsfaktorer är specifika. I det följande diskuteras betydelsen av två sådana specifika faktorer: skattesystemets utformning och tillgångsprisernas utveckling.

Skattesystemet i Sverige har, liksom i de flesta andra västländer, genomgått betydande förändringar sedan 1980-talet. Sverige införde 1991 ett dualt skattesystem som innebar att arbets- och kapitalinkomster beskattades med separata skattesatser. Flera studier har undersökt i vilken utsträckning denna reform påverkade inkomsttagare att ändra sitt beteende gällande arbetsutbud eller investeringsstrategi, samt hur man väljer att rapportera sina inkomster i samband med taxeringen för att minimera skattebetalningar. Vissa inkomster, såsom realiserade kapitalvinster, kan flyttas i tid, exempelvis i samband med årsskifte eller rentav en skattereform. Detta kan både skapa kortsiktiga hack i inkomstkurvan och mer långtgående avvikelser ifall viss inkomst ackumuleras utan att rapporteras (exempelvis vinstutrymme i fåmansbolag).

När det gäller realiserade kapitalvinster i Sverige finns inte mycket akademisk forskning, men Roine och Waldenström (2008, 2012) konstaterade att de stora ökningarna som noterades 1991 och 1994 i hög grad kan förklaras av ändrad skattelagstiftning. Utöver dessa kortsiktiga hack konstaterades även en mer långtgående ökande trend i kapitalinkomsternas andel, särskilt i form av kapitalvinster, i höginkomsttagarnas sammanräknade inkomst. Delvis beror denna förändring på att skattelagstiftningen sedan 1991 gjort samtliga realiserade kapitalvinster skattepliktiga medan de tidigare var delvis undantagna från skatteplikt ifall de härrörde från längre innehav. Studier från andra länder och på internationella dataset bekräftar denna bild, dvs. att skattelagstiftningen kan påverka just de redovisade kapitalinkomsternas storlek och utveckling. Exempelvis fann Golsbee (2000) i en berömd studie av amerikanska skatteförändringar under 1990-talet att toppinkomsternas kapitalinkomster var känsliga för skatteregler gällande realisering av kapitalvinster. Rubolino och Waldenström (2017, kommande) använder data för en stor mängd länder över lång tid för att studera hur kapitalinkomsterna påverkas av nivån på kapitalskatter i förhållande till arbetsinkomstskatter. De finner att kapitalinkomsterna reagerar allra mest på skatter i den översta inkomsttoppen, ett resultat som förefaller ha vuxit sig starkare över tid, inte minst under åren strax efter flera länders skattereformer på 1980- och 1990-talen.

I Sverige förefaller den duala inkomstbeskattningen ha haft en särskild effekt på incitamenten att minimera skatt genom att skifta inkomster mellan inkomstslag. Vissa personer, särskilt egenföretagare, kan välja att ta ut delar av inkomster som kapitalinkomst, något som kan vara skattemässigt gynnsamt. År 2018 var den högsta marginalskatten på arbetsinkomster 69,5 procent, medan den var 45 procent för en utdelningsinkomst från ett börsnoterat företag (där hänsyn även tas till att vinsten först beskattats med bolagsskatt). Detta ger en differens i marginalskattesats på 24 procentenheter. För ägare av fåmansbolag kan utdelningsskatten bli 20 procent, och då är skattedifferensen ca 32 procentenheter.¹⁵ Vid skattereformen 1991

¹⁵ Om aktiebolaget är onoterat beskattas utdelningen med 25 procent och i vissa fall (som definieras i de s.k. 3:12-reglerna för beskattning av fåmansbolag) kan utdelningsskatten bli 20 procent. Dessa lägre skattesatser innebär en skattedifferens på drygt 30 procent. Se Waldenström m.fl. (2018) för ytterligare diskussion av dessa beräkningar.

var samma differens 13 procentenheter.¹⁶ Alstadsäter och Jacob (2016) och Alstadsäter, Jacob och Vejsiu (2014) hävdar att skattdifferensen ger upphov till inkomstkiftning och att detta är en av orsakerna till att utdelningsinkomsterna ökat så pass markant sedan fåmansbolagsreformen 2006. Björklund m.fl. (2019) studerar också utdelningsinkomster i den svenska inkomstfördelningen under denna period och finner också tecken på inkomstkiftning. De menar dock att omfattningen är relativt marginell på aggregerad nivå, eftersom det handlar om en förhållandevis liten grupp inkomsttagare.

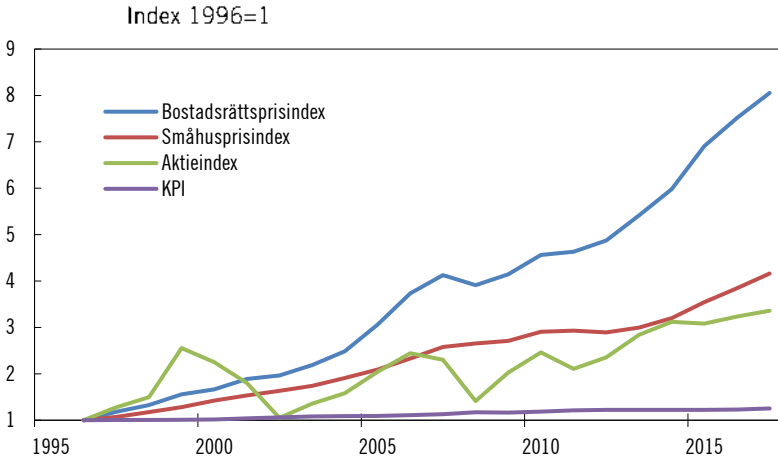
De realiserade kapitalvinsternas utveckling beror i hög grad på förändringen i tillgångspriser, det vill säga prisutvecklingen för bostäder och finansiella tillgångar. Figur 1.4 visar utvecklingen för fyra olika prisindex i Sverige sedan 1996: småhuspriser, bostadsrättspriser, aktieindex och konsumentprisindex. Huvudbudskapet är att den senaste tjuugoårsperioden innehållit en remarkabel relativprisuppgång i alla tillgångar, men att detta i synnerhet gäller bostadsrättslägenheter (sjufaldig ökning) och småhus (trefaldig ökning). Även aktieindex på Stockholmsbörsen har ökat kraftigt, mer än fördubblats, medan konsumentpriserna har förändrats mycket lite. Internationellt sett är denna prisökning relativt kraftig. Statistik över huspriser från olika OECD-länder visar att sedan 1990-talets mitt har Sverige upplevt den största ökningen tillsammans med Norge. När det gäller aktiepriserna ligger Stockholmsbörsen bland de högsta i västvärlden.

Orsakerna till dessa stora relativprisförändringar i Sverige är naturligtvis flera, men i detta sammanhang räcker det att konstatera hur detta kan ha påverkat kapitalvinsternas utveckling bland svenska hushåll. Enligt Skatteverket härrör ungefär två tredjedelar av de senaste årens realiserade kapitalvinster från försäljning av småhus eller bostadsrätt medan en tredjedel härrör från försäljning av fonder, aktier och liknande instrument.¹⁷

¹⁶ År 1991 var den statliga marginalskatten 20 procent, kommunalskatten i genomsnitt 31,5 procent, arbetsgivaravgiften 38,02 procent, och bolagsskatten 30 procent.

¹⁷ Se statistik på Skatteverkets hemsida.

Figur 1.4 Tillgångspriser i Sverige, 1996–2017



Källa: Waldenström, Bastani och Hansson (2018).

Sammantaget har avsnittet identifierat ett antal troliga förklaringar till den observerade ökningen i taxerade kapitalinkomster i Sverige. Den största ökningen i kapitalinkomster härrör från realiserade kapitalvinster, och den viktigaste förklaringen är de kraftigt stigande tillgångspriserna, både bostadspriser och finansiella tillgångspriser. Sedan 1990-talets mitt har dessa tillgångars inflationsjusterade värde ökat flerfald, vilket alltså föranlett den kraftiga ökningen av hushållens kapitalvinster. Skattesystemets förändrade struktur gällande beskattning av kapitalinkomster, inte minst relativt beskattningen av löneinkomster, verkar också ha haft inverkan särskilt på utdelningsinkomsterna. Sedan reformen 1991 har skillnaden i marginalskatt på höga löne- och kapitalinkomster vuxit kraftigt, vilket har givit upphov till incitament att skifta inkomster från arbete till kapital. Reformen av fåmansbolagens beskattning 2006 är tidsmässigt korrelerad med både ett momentant skift samt en trendmässig ökning av utdelningsinkomsterna.

1.5 Hur kommer framtidens kapitalinkomster att utvecklas?

Diskussionen har hittills berört kapitalinkomster i Sverige, deras sammansättning och utveckling samt tänkbara faktorer bakom dessa utfall. Vad som emellertid inte har nämnts är hur framtidens kapitalinkomster kan komma att utvecklas. Spekulationer om framtiden är alltid förknippade med stor osäkerhet, men på samma gång är de något som de flesta finner intressant. I detta avsnitt lyfter jag fram tre centrala aspekter: betydelsen av automatisering och robotisering för kapitalets andel i nationalinkomsten, framtidens kapitalbeskattning samt kapitalvinsternas framtida utveckling.

En stor fråga handlar om vilket genomslag som automatisering och robotisering kommer att ha på arbets- och kapitalinkomsternas relativa storlek i ekonomin som helhet. En ny litteratur med fokus på denna fråga växer just nu fram, och två uppmärksammade exempel är studierna av Acemoglu och Restrepo (2017) och Autor, Dorn, Katz, Patterson och Van Reenen (2017) vilka båda analyserar den amerikanska ekonomins strukturuomvandling och dess koppling till vinstandelens stigande tendens. Grundidén i dessa studier är att rutinbaserade tjänster, som utförs av människor, gradvis ersätts av automatiserade tjänster som utförs av maskiner (datorer, robotar m.m.). Detta skifte från arbetare till kapital (maskiner) ökar kapitalets andel av inkomsterna, och vissa spekulerar i att automatiseringen kommer att ta över nästan alla tjänster i takt med att artificiell intelligens och dylikt börjar kunna utföra även sofistikerade, kreativetsbaserade tjänster. I ett demokratiskt perspektiv skulle en sådan situation ställa krav på skatte- och transfereringssystemen när de inte längre arbetande medborgarna ska försörjas. Å andra sidan finns det också röster som pekar på att tjänstesektorn kommer att förändras så att nya tjänster uppstår som kommer att fånga upp merparten av människorna, på samma sätt som har skett i samband med tidigare teknologiska utvecklingsperioder.¹⁸

Frågan är dock hur troligt det är att kapitalinkomsternas andel kommer att växa kontinuerligt till följd av den teknologiska omvandlingen. Noteras bör att detta teknologiskifte redan har pågått

¹⁸ Se exempelvis Freeman (2015), Mokyr, Vickers och Ziebarth (2015) och Berg, Buffie och Zanna (2016) för diskussioner om olika framtidsperspektiv gällande robotisering, sysselsättning och ojämlikhet.

en längre tid i många av världens utvecklade ekonomier, med en gradvis utfasning av rutinbaserade yrken inom alla sektorer till förmån för antingen handelsimport eller automatisering. Men trots detta har inte kapitalets andel i nationalinkomsten vuxit markant, vilket framgick av de närmast konstanta nivåerna sedan 1960 i OECD-länderna som visades i figur 1.3. Denna avsaknad av en tydlig internationell trend i vinstandelen skapar problem för de studier som hävdar att de senare årens automatisering och robotisering har gynnat kapitalägarna på bekostnad av arbetstagarna. Kanske kan man peka på erfarenheterna i USA, där vinstandelen förefaller ha ökat trendmässigt i ett par decennier. Men i takt med en ökad förekomst av kapitaldriven automatisering och robotisering finns det skäl att tro att priset på robotar och andra maskiner kommer att gå ned. Detta kan delvis förväntas ske till följd av kvalitetsutveckling och delvis på grund av konkurrens, vilket i slutändan motverkar de krafter som verkar i riktning mot en stigande kapitalandel.

Skattesystemets inverkan på kapitalinkomsternas utveckling är en annan intressant faktor i sammanhanget. Som diskuterades ovan förefaller den svenska skattepolitiken redan ha haft viss inverkan på de redovisade kapitalinkomsternas relativa storlek. Detta gäller exempelvis den noterade ökningen i utdelningsinkomster, vilken skulle kunna kopplas till införandet av den duala inkomstbeskattningen 1991 och den reformerade beskattningen av fåmansbolag under 2000-talet. Detta har lett till att höga kapitalinkomster beskattas lägre än höga förvärvsinkomster, vilket skapat incitament att omvandla inkomster från lön till kontant kapitalavkastning. Som bland andra Björklund m.fl. (2019) hävdar ligger detta delvis bakom den ökade trenden i aktieutdelningar. Det finns en hel del som talar för att denna skattemässiga faktor kommer att ha en pådrivande effekt på kapitalinkomsternas relativa storlek även i framtiden. Exakt hur stor denna effekt blir och om ökningstakten avtar eller fortsätter på samma nivå är svårt att säga eftersom utdelningsinkomster också påverkas av andra faktorer, bl.a. den ekonomiska konjunkturen (givet oförändrade regler).

Andra delar av den svenska kapitalbeskattningen kommer också att kunna spela roll för kapitalinkomsternas relativa betydelse i framtiden. Sverige har sedan 2000-talets början sänkt eller helt avskaffat skatterna på fastigheter, förmögenheter och ärvt kapital. Det är sannolikt att dessa skatteförändringar har bidragit till ökade

privata förmögenhetsvärden. Förutom beteendemässiga effekter på individers vilja att ackumulera kapital, kommer kapitalskatternas sänkning kapitaliseras i form av en ökning i kapitalstockens värde. Waldenström (2016, 2017) dokumenterar att den privata sektorns totala förmögenhet ökat kraftigt sedan 1990-talet.

Behovet av en välbalanserad kapitalbeskattning kommer att bli allt tydligare under kommande år. SNS Konjunkturrådsrapport 2018 (Waldenström m.fl. 2018) pekade på ett antal viktiga aspekter, bl.a. på behovet av att beskatta fastighetskapital för att finansiera välfärd och även för att kunna minska behovet av andra, mer samhällsekonomiskt skadliga skatter. Årliga skatter på förmögenhet är behäftade med problem gällande ägarkapital. Ett sådant problem är att likviditetsproblem kan uppstå om företaget går med förlust eller behöver medel för investeringar. Ett annat problem gäller värderingar av onoterade bolag. Dessa bolags förmögenhetsvärde är osäkert, vilket skapar en risk för under- eller överbeskattning. Däremot har övervakningsmöjligheter gällande internationella kapitalströmmar förbättrats på senare år till följd av ett ökat antal informationsavtal länder emellan. Beskattning av ägarkapital bör av dessa anledningar fokusera på inkomstflöden snarare än kapitalstocken, vilket pekar på behovet att beskatta företagsvinster (bolagsskatt) och kapitalvinster i samband med avyttringar.

Kapitalvinsternas ökning är den kanske mest framträdande förändringen av hushållens taxerade kapitalinkomster de senaste decennierna. Som hävdades ovan är dessa kapitalvinster i hög grad en funktion av tillgångsprisernas utveckling, och denna har varit enastående i Sverige på senare år. Frågan blir därför om denna prístrend kommer att hålla i sig, avstanna eller omvändas i nedgång. Svaret är det ingen som vet med säkerhet, men det finns en hel del faktorer som talar för att priserna kommer att stagnera, eller rentav falla, under kommande år. En faktor som skulle kunna peka mot fallande kapitalvinster är stagnerande fastighetspriser. Den svenska husprisuppgången har drivits av sänkta finansieringskostnader (fallande räntor, skattesänkningar), ökade hushållsinkomster (ekonomisk tillväxt, skattesänkningar) samt återhållet byggande till följd av restriktiva plan- och bygglagar, hyresreglering. Sverige ser nu en kraftig ökning av nybyggnation, vilket i kombination med det införda amorteringskravet på bankernas bostadsbelåning, sätter press på bostadspriserna. Om dagens låga räntor därtill skulle stiga, från dagens

historiskt onormalt låga nivåer till mer normala nivåer, kommer detta att förstärka den negativa prisutvecklingen på bostadsmarknaden.

En annan möjlig faktor bakom fallande framtida kapitalvinster skulle kunna vara lägre prisökningar, eller prisfall, på de finansiella marknaderna. Pensionskapitalets inflöde till marknaderna kommer att avta i takt med att övergången från förmånsbaserade till premiebaserade system avslutas runt om i västvärlden. Detta skulle kunna ge upphov till en global prispress på världens aktiemarknader. Dock finns även faktorer som talar för fortsatt höga avkastningsnivåer på aktiemarknaderna, exempelvis en fortsatt teknologisk utveckling och en snabb ekonomisk tillväxt i dagens låg- och medelinkomst-regioner.

1.6 Sammanfattande kommentar

Kapitalinkomsternas relativa betydelse för de svenska hushållens inkomster har ökat på senare år. Detta kapitel har försökt utröna vilka faktorer som kan tänkas ligga bakom kapitalinkomsternas utveckling, och särskilt ökningen de senaste decennierna.

Till att börja med konstaterades att kapitalinkomsters definition i nationalräkenskaperna och inkomsttaxeringen inte är helt överensstämmande. Allmänt gäller att de sammantagna taxerade kapitalinkomsterna är betydligt mindre i storlek, runt en tredjedel av nationalräkenskapernas kapitalinkomster. Den viktigaste utelämnade komponenten i taxeringen är företagets återinvesterade vinster. Å andra sidan innehåller taxeringen realiserade kapitalvinster, vilka inte finns med i nationalräkenskapernas inkomstdefinition. Att dessa skillnader har effekter bl.a. på inkomstfördelningen har antyttts av några studier av förhållanden i USA, Frankrike och Norge. Det generella mönstret är att kapitalinkomsternas fördelning, och därmed totalinkomsternas fördelning, blir ännu skevare när återinvesterade företagsvinster inkluderas.

Kapitlet diskuterade tänkbara förklaringsfaktorer bakom kapitalinkomsternas tillväxt i Sverige. På ett makroekonomiskt plan lyfter forskningen fram betydelsen av olika ekonomiska och politiska institutioner vilka styr företagets möjlighet att sätta högre priser som genererar vinster. Exempel på sådana institutioner är bl.a. olika

regleringar av arbetsmarknadens funktionssätt, och i synnerhet fackföreningars inflytande, konkurrensen mellan företag och graden av öppenhet för internationell handel. När det gäller den svenska utvecklingen konstaterades även att tillgångsprisernas uppgång har gett upphov till kraftigt ökade realiserade kapitalvinster; större delen av ökningen av hushållens taxerade kapitalinkomster sedan 1980-talet kan hänföras till realiserade kapitalvinster. Skattesystemets inverkan i Sverige förefaller också viktig, bl.a. genom den relativt lägre beskattningen av kapitalinkomster i förhållande till arbetsinkomster samt gradvist sänkta skatter på fastigheter, förmögenheter och ärvt kapital.

Framtidens kapitalinkomster kommer förmodligen att förändras i sin sammansättning, och kanske även i sin relativa storlek. Vissa menar att den ökande graden av automatisering kommer att minska sysselsättningen och därmed öka kapitalets andel av ekonomins inkomster, men andra påpekar att servicesektorns förändring kan komma att motverka detta. Tillgångsprisernas kraftiga ökning i Sverige kommer sannolikt inte att fortsätta i samma takt. Detta kommer att dämpa nivån och ökningstakten av de realiserade kapitalvinsterna som idag motsvarar hälften av hushållens taxerade kapitalinkomster. Eventuellt kommer kapitalvinsternas andel sjunka drastiskt i takt med ackumulering av nytt kapital samt höjda marknadsräntor. Skattesystemets incitament för inkomstomvandling från arbets- till kapitalinkomst kommer eventuellt finnas kvar, vilket har en pådrivande effekt på kapitalinkomsternas relativa storlek. Med andra ord finns faktorer som verkar i delvis motverkande riktning och som gör framtiden svårbedömd.

Slutligen har kapitlet lyft fram frågan om svensk inkomststatistik och möjligheten att studera svenska kapitalinkomster på ett fullständigt sätt. Det står klart att de kapitalinkomster som inkomsttaxeringen redovisar inte är heltäckande för alla privata kapitalinkomster; exempelvis redovisas företagsvinster endast om företagen väljer att dela ut dem direkt till hushållen och inte om de i stället återinvesteras eller delas ut till institutionella ägare. Inte heller redovisas avkastningen på hushållens egna kapital i boendet. I vilken mån denna diskrepans är problematisk för fördelningsanalysen är inte klarlagt, men förhoppningsvis får vi mer besked i frågan eftersom det just nu pågår ett forskningsprojekt som studerar just denna

fråga.¹⁹ Framtidens officiella inkomststatistik bör förfinas så att mer heltäckande mått på kapitalinkomster kan analyseras. Bara på så vis undviks arbiträra slutsatser gällande faktorerna som styr inkomstfördelningen mellan hushållen.

¹⁹ Se Escobar m.fl. (2018).

Referenser

- Acemoglu, D. och P. Restrepo (2017), "The Race Between Man and Machine: Implications of Technology for Growth, Factor Shares and Employment", NBER WP.
- Alstadsæter, A. och M. Jacob (2016), "Dividend Taxes and Income Shifting", *Scandinavian Journal of Economics* 118, s. 693–717.
- Alstadsæter, A., M. Jacob och A. Vejsiu (2014), *3:12 Corporations in Sweden: Effects of the 2006 Tax Reform on Investments, Job Creation, and Business Start-ups*, Report to the Expert Group on Public Economics 2014:2, Swedish Ministry of Finance, Fritzes, Stockholm.
- Alstadsæter, A., M. Jacob, W. Kopczuk och K. Telle (2017), "Accounting for Business Income in Measuring Top Income Shares: Integrated Accrual Approach Using Individual and Firm Data from Norway", NBER WP 22888.
- Auten, G. och D. Spliner (2018), "Income Inequality in the United States: Using Tax Data to Measure Long-term Trends", opublicerat manuskript, IRS.
- Autor, D., D. Dorn, L. F. Katz, C. Patterson och J. Van Reenen (2017), "Concentrating on the Fall of the Labor Share", NBER Working Paper No. 23108.
- Azmat, G., A. Manning och J. Van Reenen (2012), "Privatization and the Decline of Labour's Share: International Evidence from Network Industries", *Economica* 79, s. 470–492.
- Barkai, S. (2016), "Declining Labor and Capital Shares", opublicerat manuskript, University of Chicago.
- Bengtsson, E. och D. Waldenström (2018), "Capital Shares and Income inequality: Evidence from the Long Run", *Journal of Economic History* 78, s. 712–743.
- Bengtsson, E., E. Rubolino och D. Waldenström (2019), "The Long-Run Determinants of the Capital Share: Evidence from a New Historical Database", opublicerat manuskript, Paris School of Economics.
- Berg, A., E. F. Buffie, och L. F. Zanna (2016), "Robots, Growth, and Inequality", *Finance & Development*, s. 10–13.
- Björklund, A., M. Jäntti och P. O. Robling (2019), "Kapitalinkomster och inkomstspridningens utveckling", bilaga 3 (kapitel 2) till Långtidsutredningen.

- Blanchard, O. och F. Giavazzi (2003), "Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation in Goods and Labor Markets", *Quarterly Journal of Economics* 118, s. 879–909.
- Escobar, S., O. Hammar, D. Waldenström och G. Zucman (2018), "Income and Wealth Inequality in Sweden: New Evidence from Distributional National Accounts", opublicerat manuskript, Paris School of Economics.
- Freeman, R. (2015), "Who Owns the Robots Rules the World", *IZA World of Labor* 2015:5.
- Garbinti, B, J. Goupille-Lebret och T. Piketty (2017), "Income Inequality in France, 1900–2014: Evidence from Distributional National Accounts (DINA)", WID Working Paper 201704.
- Golsbee, A. (2000), "What Happens When You Tax the Rich? Evidence from Executive Compensation", *Journal of Political Economy* 108, s. 352–376.
- Karabarbounis, L. och B. Neiman (2014), "The Global Decline of the Labor Share", *Quarterly Journal of Economics* 129, s. 61–103.
- Mokyr, J., C. Vickersoch och N. J. Ziebarth (2015), "The History of Technological Anxiety and the Future of Economic Growth: Is This Time Different?", *Journal of Economic Perspectives* 29, s. 31–50.
- Piketty, T. (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Piketty, T., E. Saez och G. Zucman (2018), "Distributional National Accounts: Methods and Estimates for the United States", *Quarterly Journal of Economics* 133, s. 553–609.
- Rognlie, M. (2016), "Deciphering the Fall and Rise in the Net Capital Share: Accumulation or Scarcity?", *Brookings Papers on Economic Activity*, s. 1–69.
- Roine, J. och D. Waldenström (2008), "The Evolution of Top Incomes in an Egalitarian Society: Sweden, 1903–2004", *Journal of Public Economics* 92, s. 366–387.
- Roine, J. och D. Waldenström (2012), "On the Role of Capital Gains in Swedish Income Inequality", *Review of Income and Wealth* 58, s. 569–587.
- Rubolino, E. och D. Waldenström (2017), "Tax Progressivity and Top Incomes: Evidence from Tax Reforms", CEPR DP.

- Rubolino, E. och D. Waldenström (kommande), “Trends and Gradients in Top Tax Elasticities: Cross-Country Evidence, 1900–2014”, under publicering i *International Tax and Public Finance*.
- SOU 2002:73 (2002), *Förbättrad statistik om hushållens inkomster*, Stockholm: Fritzes.
- Waldenström, D. (2016), “The National Wealth of Sweden, 1810–2014”, *Scandinavian Economic History Review* 64, s. 36–54.
- Waldenström, D. (2017), “Wealth-Income Ratios in a Small, Developing Economy: Sweden, 1810–2010”, *Journal of Economic History* 77, s. 285–313.
- Waldenström, D., S. Bastani och Å. Hansson (2018), *Kapitalbeskattningens förutsättningar*, SNS Konjunkturråd, Stockholm, SNS Förlag.

2 Kapitalinkomster och inkomstspridningens utveckling²⁰

2.1 Inledning

Inkomstskillnaderna i Sverige har ökat under en längre tid. Detta budskap har kommit från åtskilliga rapporter. Den internationella samarbetsorganisationen OECD har i sina länderjämförelser även betonat att ökningen i Sverige har varit förhållandevis stor och att Sverige, som under 1980-talet framstod som ett av de mest jämlika länderna inom OECD, har närmat sig många andra europeiska länder vad gäller inkomstskillnadernas storlek. Gemensamt för de allra flesta av dessa rapporter är att datakällan är Statistiska Centralbyråns (SCB:s) officiella statistik över hushållens inkomster, de s.k. HEK-data (Hushållens ekonomi).²¹ Inkomst- och hushållsdefinitioner i denna statistik följer internationella konventioner och syftar till att mäta individers ekonomiska standard under ett år. En viktig utgångspunkt är att individens ekonomiska standard påverkas av det hushåll som vederbörande tillhör. Hushållens samtliga inkomster före skatt summeras, därtill läggs alla bidrag, varefter alla direkta skatter subtraheras från inkomsterna. Detta ger hushållets disponibla inkomster under året. Slutligen beaktas även hushållets försörjningsbörda. Det är således inkomster som definieras och mäts på detta sätt som blivit ojämna fördelade under de tre senaste decennierna. Lönestrukturen, dvs. skillnaderna i lön per arbetad timme mellan arbetande personer, har däremot varit mera stabil.

Ett antal rapporter som diskuterat orsakerna bakom de ökande inkomstskillnaderna har betonat kapitalinkomsternas ökade betydelse för inkomstskillnaderna. I 2011 års upplaga av SNS välfärds-

²⁰ Arbetet med detta kapitel avslutades under hösten 2017 och har inte uppdaterats sedan dess.

²¹ <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Hushallens-ekonomi/Inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och.skatter/>

rapport (Björklund & Jäntti 2011) genomförde vi en statistisk dekomponering av det vanligaste måttet på inkomstskillnader (Gini-koefficienten). Vi fann att kapitalinkomsterna fått en allt större betydelse och att en stor del av de ökade inkomstskillnaderna fram t.o.m. 2007 kunde hänföras till kapitalinkomsterna. Kapitalinkomsternas ökade betydelse för inkomstfördelningen har också betonats i rapporter från OECD, Finansdepartementet och Finanspolitiska rådet liksom av SCB.

Syftet med denna rapport är att tränga djupare bakom kapitalinkomsternas ökade betydelse i den svenska officiella statistiken över inkomstfördelningen. Det finns flera skäl till en sådan granskning av kapitalinkomsternas betydelse. Ett viktigt skäl är att kapitalinkomsternas ökade betydelse kan återspegla långsiktiga mekanismer som verkar mot ökade kapitalinkomster och mer ojämnt fördelade disponibla inkomster i allmänhet. Temat i Thomas Pikettys uppmärksammade bok *Capital in the Twenty-First Century* (Piketty 2014) är just att marknadsekonomier har inbyggda mekanismer som långsiktigt tenderar att förstärka skillnader i förmögenheter och inkomster mellan människor. Rimligen skulle detta också ha implikationer för den ekonomiska fördelningspolitiken. Den svenska utvecklingen mot ökad betydelse för kapitalinkomsterna i den officiella inkomststatistiken skulle kunna ses som ett stöd för dessa hypoteser.

Vi avser att i första hand undersöka andra orsaker till kapitalinkomsternas ökade betydelse i den svenska fördelningsstatistiken. Men vår genomgång kommer ändå att belysa olika källor till kapitalinkomster och därmed säga något om bakomliggande mekanismer.

En problematik som vi behandlar är konsekvenserna av ett viktigt inslag i den stora skattereformen som trädde i kraft 1991. Ett centralt inslag i denna skattereform var att kapitalinkomsterna kom att beskattas separat från övriga inkomster och till den enhetliga skattesatsen 30 procent. Sverige övergick från ett enhetligt till ett dualt skattesystem.²² Denna förändring kombinerades med särskilda regler för aktiebolag med ett begränsat antal ägare, s.k. fåmansföretag. Dessa regler – som kommit att kallas 3:12-reglerna – reglerade möjligheterna för ägarna att omvandla arbetsinkomster till kapitalinkomster och därmed reducera skattesatsen. Reglerna har

²² Vi väljer i denna rapport att använda begreppet enhetligt skattesystem utan att för den skull lägga någon värdering i begreppet.

ändrats ett antal gånger sedan 1991. Flera studier tyder på att det blivit lönsamt att bilda sådana fåmansföretag och därmed reducera sin skatt. Detta brukar kallas inkomstomvandling ("income shifting") som innebär att gränsen mellan kapitalinkomster och förvärvsinkomster förändras utan att det nödvändigtvis handlar om någon fundamental realekonomisk förändring av exempelvis sådan typ som Piketty behandlar. Befintliga studier har dock inte kopplat denna utveckling till inkomstfördelningens utveckling.

Dessutom finns det skäl att granska de data över kapitalinkomsterna som den officiella svenska inkomststatistiken bygger på. Kapitalinkomster är komplicerade från både begreppsmässiga och mättekniska perspektiv. Det finns flera skäl till att kapitalinkomsterna får en ökad betydelse i den faktiska statistiken utan att de fått ökad betydelse i en mer grundläggande ekonomisk mening.

Vår rapport består av sex avsnitt. Vi börjar i avsnitt 2 med en allmän introduktion till den offentliga inkomststatistiken. Vi fortsätter i avsnitt 3 med att med hjälp av den offentliga statistiken studera den svenska utvecklingen genom att undersöka vilket bidrag olika inkomstslag har gett till utvecklingen av den samlade inkomstfördelningen. Vi fokuserar särskilt på betydelsen av olika typer av kapitalinkomster och skiljer också mellan skatt på kapitalinkomster och övriga inkomster. Därefter, i avsnitt 4, jämför vi utvecklingen i Sverige med utvecklingen i ett antal andra länder varav några har infört dual beskattning medan andra inte har gjort så. Vi använder här data från Luxembourg Income Study (LIS) som samlat inkomstdata från många länder och har arbetat fram inkomstdata med jämförbara definitioner.²³ Syftet är att undersöka om det finns indikationer på att kapitalinkomsterna har fått ökad betydelse för inkomstskillnaderna i länder som infört dual beskattning. I avsnitt 5 studerar vi mer explicit effekterna av 3:12-reglerna på den svenska inkomstfördelningen och dess utveckling över tiden. Så långt har vi använt den befintliga svenska inkomststatistiken. I avsnitt 6 gör vi dock en kritisk granskning av denna statistik och visar på ett antal brister i denna. Slutligen sammanfattar vi våra resultat i avsnitt 7 där vi även tar upp förslag till hur inkomststatistiken kan förbättras.

²³ Se <http://www.lisdatacenter.org>.

2.2 Den svenska inkomststatistiken

Vi ska i denna rapport närmare undersöka utvecklingen av den svenska inkomstfördelningen från 1975 till 2013. Vår datakälla är SCB:s officiella inkomststatistik som vi gjort egna bearbetningar av. Ursprungligen, och fram t.o.m. 1999, kallades denna undersökning för HINK (Hushållens inkomster), men namnet ändrades sedan till HEK (Hushållens ekonomi). Från och med 2014 ändrades namnet återigen till TRIF (Totalräknad registerbaserad inkomstfördelningsstatistik för hushåll). I och med förändringen från HEK till TRIF övergick hushållsinformationen från att hämtas från intervjuer till att hämtas från ny registerinformation om befolkningens placering i hushåll. Vår uppfattning är att den nya registerbaserade hushållsinformation, särskilt dess jämförbarhet bakåt i tiden, ännu inte är tillräckligt utvärderad. Vi avstår därför från att ta med åren 2014 och 2015, för vilka år den övergripande utvecklingen presenteras på SCB:s hemsida. Vi slipper därmed också att markera skift i våra figurer till följd av övergången från HEK till TRIF.²⁴ För våra frågeställningar kring kapitalinkomsternas betydelse för den långsiktiga utvecklingen är det tillräckligt att följa utvecklingen till 2013.

Det centrala inkomstbegreppet i både svensk och internationell forskning om inkomstfördelning är disponibel inkomst, dvs. bruttoinkomster av alla slag plus transfereringar minus skatter. Inom denna forskningsansats utgör hushållet inkomstenheten och individen analysenheten. Innebörden av detta är att alla enskilda hushållsmedlemmars disponibla inkomster summeras. Därefter fördelas dessa inkomster jämnt mellan hushållsmedlemmarna. Detta görs dock genom att samtidigt beakta hushållets försörjningsbörd. De sammanlagda disponibla inkomsterna divideras därför med det ”ekvivalenta antalet vuxna personer” i hushållet enligt en s.k. ekvivalensskala som beaktar försörjningsbördan; därmed får vi vad som kallas ekvivalerad disponibel inkomst. Vi beaktar hushållets försörjningsbörd på samma sätt som SCB och Finansdepartementet gör i sina rapporter.²⁵ På detta sätt tilldelas alla hushållsmedlemmar en inkomst som återspeglar den ekonomiska standarden. Slutligen beräknas inkomstskill-

²⁴ SCB (2016) ger en bra introduktion till både den nya TRIF-statistiken och den tidigare HEK- och HINK-statistiken.

²⁵ Denna ekvivalensskala värderar den första vuxne personen i hushållet till 1,0 person, den andre vuxne till 0,51, och ytterligare vuxna personer till 0,60, första barnet mellan 0–19 år till 0,52, och andra och påföljande barn till 0,42 personer.

naderna mellan alla individer i den studerade befolkningen, varför det således är individen som är analysenheten.

Ett sådant mått på disponibel inkomst kräver information om (i) det hushåll som individen tillhör och (ii) alla inkomster, transfereeringar och skatter. HEK:s källa för hushållsinformation har varit en telefonenkät med frågor om hushållets sammansättning. Urvalet har legat kring 17 000 slumpmässigt utvalda individer vilket tillsammans med hushållsmedlemmarna har gett ca 40 000 individer sammanlagt. Källan för inkomster, skattepliktiga transfereeringar och skatter har varit de registerdata som skapas av deklaraionsprocessen medan information om skattefria transfereeringar har kommit från ansvariga myndigheter.

Det faktum att HEK är en urvalsundersökning innebär att beräkningarna av inkomstskillnader är förknippade med en statistisk osäkerhet. SCB (2016) redovisar 95-procentiga konfidensintervall för skattningarna av Gini-koefficienten som vi också kommer att använda. Koefficienten är konstruerad så att den ligger mellan 0 (helt jämna inkomster) och 1 (en person har all inkomst, dvs. maximala inkomstskillnader) och har den mesta tiden legat mellan 0,25 och 0,30. Bredden på det 95-procentiga konfidensintervallet – ett mått på felmarginalen – har legat kring 0,015. Vi redovisar inte denna osäkerhet men beaktar osäkerheten genom att avstå från att jämföra olika år utan genomsnittet för 3–5 närliggande år.

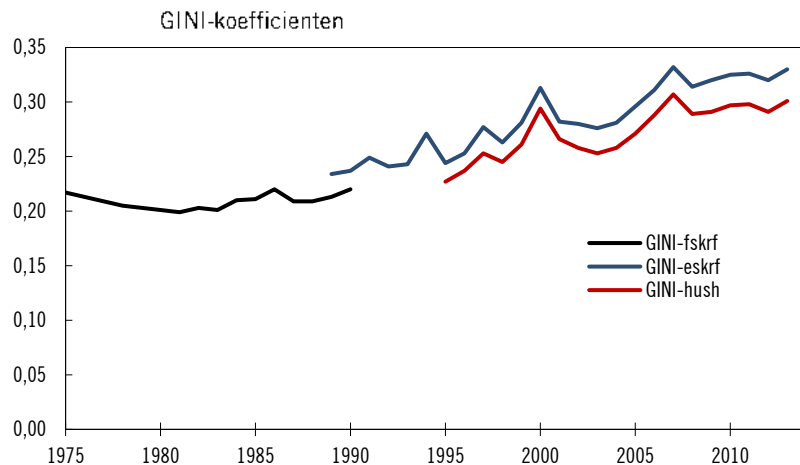
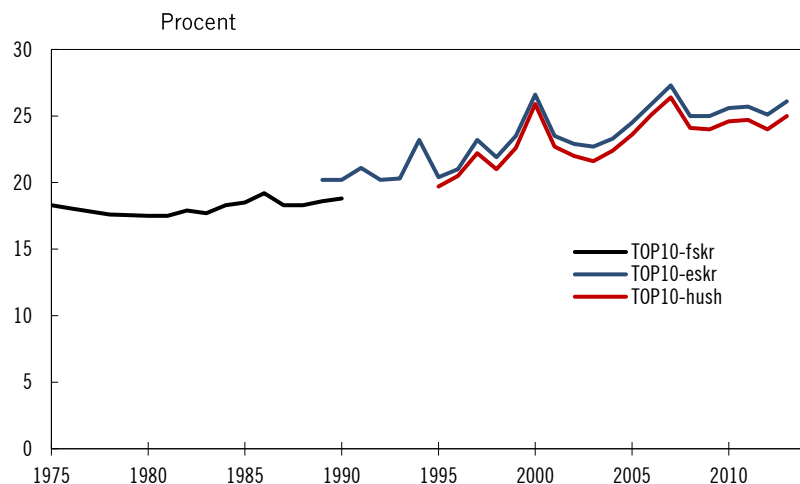
Vår uppgift är att undersöka kapitalinkomsternas roll för inkomstfördelningens utveckling. Vi återkommer därför till en mer ingående diskussion av problemen kring att mäta sådana inkomster i avsnitt 6. Vi börjar med att ge en översikt över utvecklingen av inkomstfördelningen. Vi presenterar statistiken i figur 2.1 så att två centrala definitionsförändringar som genomförts sedan 1975 framgår tydligt. Den första avser den breddning av inkomstbegreppet som skedde i samband med skattereformen som trädde i kraft 1991. Den andra avser en förändring av det hushållsbegrepp som används i HEK. Ett av dessa kallas skattehushåll och går att använda för hela perioden. Det andra kallas kosthushåll och går bara att använda från 1991 och framåt.²⁶ Även om det senare är att betrakta som en för-

²⁶ När skattehushållet används räknas alla hemmavarande barn som är 18 år eller äldre som ett eget hushåll. Eftersom dessa ofta är studerande blir deras uppmätta inkomststandard låg. Det är dock rimligt att de får del av de övriga hushållsmedlemmarnas inkomster. Därför är det också förväntat att de uppmätta inkomstskillnaderna blir mindre med det nya begreppet kosthushåll.

bättring kommer vi att använda kosthushållet i våra analyser för att slippa tolka våra data i ljuset av det skift i serierna som skapas av förändringen av hushållsbegrepp.

Figur 2.1a visar utvecklingen enligt Gini-koefficienten, det vanligaste sammanfattande måttet på inkomstskillnader. Även när man beaktar de skift i kurvorna som orsakats av de båda definitionsförändringarna är det helt klart att koefficienten har stigit över tiden med början kring 1980. Den heldragna linjen som visar utvecklingen från 1989 till 2013 enligt en enhetlig definition visar på en ökning på ca 0,09 enheter, från ca 0,23 till ca 0,32. Till detta kommer en svag ökning på ca 0,01 enhet under loppet av 1980-talet. Sammantaget är det en ansenlig ökning. OECD:s översikter har visat att ökningen är stor även i ett komparativt länderperspektiv, låt vara att Sverige startade från en låg nivå. Den svenska inkomstfördelningen kring 1980 har ibland beskrivits som unikt låg i ett historiskt och komparativt perspektiv.

En Gini-koefficient kan öka till följd av förändringar i olika delar av inkomstfördelningen. Figur 2.1b visar den andel av de totala inkomsterna som tillfaller den grupp individer som har de högsta tio procenten av inkomsterna. Denna andel har ökat över tiden vilket visar att en del av utvecklingen av de samlade inkomstskillnaderna kan hänföras till toppen av fördelningen. Sedan de första åren på 1990-talet har andelen som tillfaller dessa höginkomsttagare ökat från ca 20 procent till drygt 25 procent. Det är således klart att åtminstone en del av de ökade inkomstskillnaderna kan hänföras till att den absoluta toppen av fördelningen har ökat sin andel av inkomsterna. Eftersom det finns anledning tro att kapitalinkomsterna är koncentrerade till toppen av fördelningen är det rimligt att tro att dessa inkomster varit viktiga för den utveckling som visas i figur 2.1a och figur 2.1b.

Figur 2.1a Inkomstspridningens utveckling**Figur 2.1b** Andelen av inkomsterna som tillfaller individerna med de 10 procent högsta inkomsterna

Anm.: fskr = inkomstbegrepp före skattereformen 1990–1991 och skatteenhet som hushållsbegrepp. eskr = inkomstbegrepp efter skattereformen och skatteenhet som hushållsbegrepp. hush = inkomstbegrepp efter skattereformen och kosthushåll som hushållsbegrepp.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2.3 Utvecklingen i Sverige 1975–2013: kapitalinkomsternas betydelse

Vi presenterar våra resultat i tre steg beroende på datatillgång och på vilka förändringar som skett i skattereglerna för kapitalinkomster. För att förenkla framställningen håller vi oss till samma hushållsbegrepp för hela tidsperioden, nämligen det s.k. skattehushållet. När vi tolkar resultaten kommer vi också beakta skiftet i statistiken från 1990 till 1991 på grund av att skattereformen innebar en breddning av inkomstbegreppet; se diskussionen kring figur 2.1 ovan.

Vi börjar med hela perioden 1975–2013. I figur 2.2a framgår som en av linjerna utvecklingen av Gini-koefficienten för disponibel inkomst under denna period. Vi kan skönja en nedgång för denna koefficient, dvs. jämnare inkomstfördelning, fram till 1981. Därefter steg inkomstskillnaderna något fram till 1990 och sedan dess har den allmänna trenden varit en klar uppgång. Notera dock att den skarpa ökningen från 1990 till 1991 kan förklaras av det förändrade inkomstbegreppet i samband med skattereformen. Vidare visar kurvan tillfälliga uppgångar 2000 och 2007. Som framgår nedan av figur 2.7b kan dessa hänföras till särskilt höga realiserade kapitalvinster under dessa år. Åren 2000 och 2007 motsvarade dessa vinster ca 13 procent av disponibel inkomst mot 5–7 procent under övriga år på 2000-talet.

De övriga linjerna visar bidraget från olika inkomstslag till Gini-koefficienten. Denna analys bygger på en statistisk dekomponering av Gini-koefficienten i de inkomstslag som tillsammans bildar disponibel inkomst. Komponenterna adderar till Gini-koefficienten. Komponenten för varje inkomstslag, dvs. dess statistiska bidrag till de övergripande inkomstskillnaderna kan visas vara produkten av två faktorer, nämligen dels inkomstslagets relativa storlek (andel av disponibel inkomst), dels sambandet mellan inkomstslaget och disponibel inkomst. Det senare sambandet kallas också koncentrationskoefficient. Inkomstslag som utjämnar de disponibla inkomsterna får negativa tecken på sina bidrag till Gini-koefficienten. I regel gäller detta för skatter och skattefria transfereringar.

En dekomponering av detta slag ska tolkas med viss försiktighet då den inte har någon uppenbar kausal tolkning. Men vi menar att när det gäller exempelvis utvecklingen över tiden i Sverige så ger dessa komponenter en rimlig indikation på var man bör leta efter mer ingående förklaringar till inkomstfördelningens utveckling. Vi

presenterar denna teknik för dekomponering närmare i Appendix. Där diskuterar vi också teknikens svagheter.

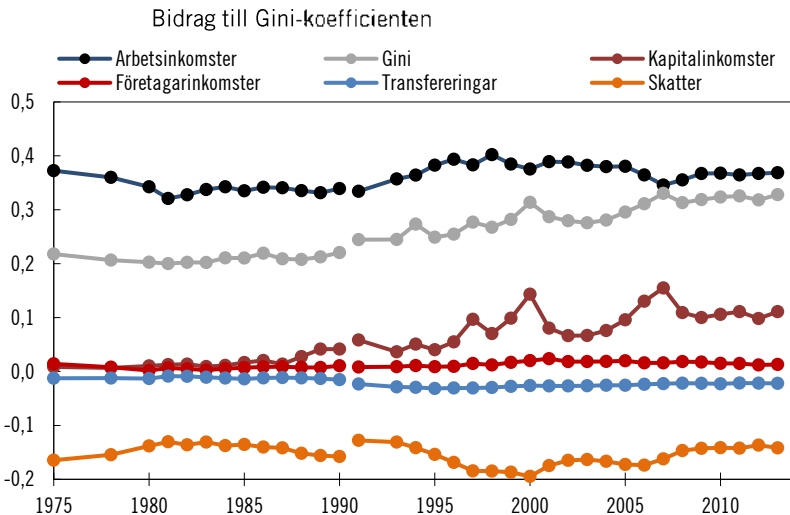
Vårt syfte är att närmare belysa kapitalinkomsternas betydelse. Vi har därför inte delat upp övriga inkomster i fler inkomstslag än vad som är nödvändigt för våra syften. För hela perioden med HEK-data från 1975 t.o.m. 2013 utgår vi från följande inkomstslag: 1) Arbetsinkomster inklusive skattepliktiga transfereringar, 2) företagarincomester, 3) skattefria transfereringar, 4) kapitalinkomster (inklusive realiserade kapitalvinster) och 5) skatter.

Det framgår av figur 2.2a att bidragen från de olika inkomstslagen har förändrats en del över tiden och att det inte finns någon enkel förklaring till Gini-koefficientens trendmässiga ökning. För enkelhets skull väljer vi därför att fokusera på perioden från 1991 och framåt. Utgångspunkten är här att Gini-koefficienten ökade med 0,07–0,08 enheter från 1991–1995 till 2009–2013. Bidraget från arbetsinkomster var i genomsnitt detsamma under dessa perioder även om det under mellanperioden först ökade och sedan föll tillbaka igen. Det sammantagna bidraget från kapitalinkomster ökade från ca 0,045 till 0,10, dvs. med ca 0,055. Detta är mer än två tredjedelar av den totala uppgången. Detta ökade bidrag kan till ca hälften hänföras till realiserade kapitalvinster och till hälften till övriga kapitalinkomster.²⁷ Sammantaget är således bidragen från kapitalinkomster betydande.

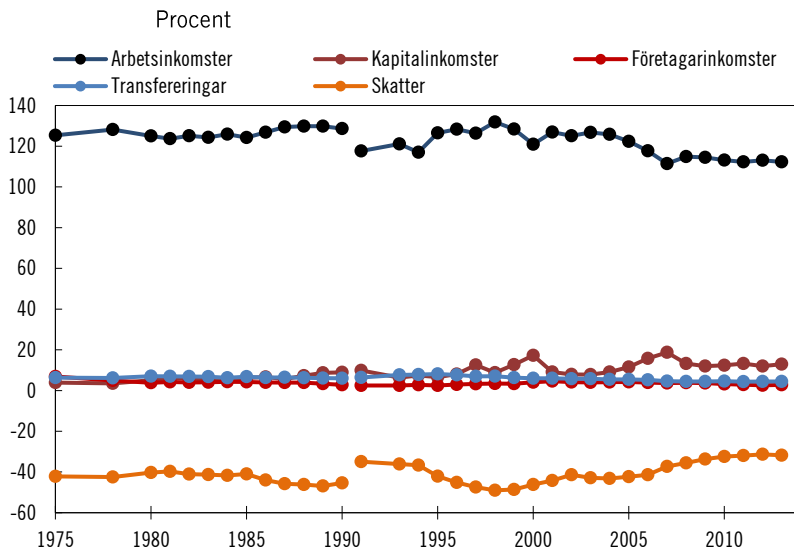
Vidare ser vi att bidraget från företagarincomester är lågt vilket främst hänger samman med att dessa utgör en mycket låg andel av de samlade inkomsterna; figur 2.2b visar inkomstslagets andelar av den genomsnittliga disponibla inkomsten. Mellan de båda perioderna bidrog dessa inkomster till att Gini-koefficienten ökade med ca 0,01 enheter. De skattefria transfereringarna utjämnar de disponibla inkomsterna och har därför negativt tecken. Den utjämnande effekten minskade med ca 0,01 enheter mellan perioderna. Slutligen har vi de samlade skatterna som kraftigt reducerar skillnaderna i disponibla inkomster. Vi kan dock se att denna utjämnande effekt var i stort sett densamma 1991–1995 och 2009–2013. Skatternas utjämnande effekter var dock klart högre mellan 1995 och 2005 då samtidigt förvärvsinkomsterna var mer ojämnt fördelade.

²⁷ Detta framgår inte av figuren men av andra beräkningar vi har gjort.

Figur 2.2a Gini-koefficienten för disponibel inkomst och bidraget till Gini-koefficienten från olika inkomstslag



Figur 2.2b Andelen av disponibel inkomst för olika inkomstslag



Anm.: Kapitalinkomster inklusive realiserade kapitalvinster.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Vi kompletterar denna dekomponering av Gini-koefficienten med att undersöka betydelsen av olika inkomstslag i olika delar av fördelningen, nämligen den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta

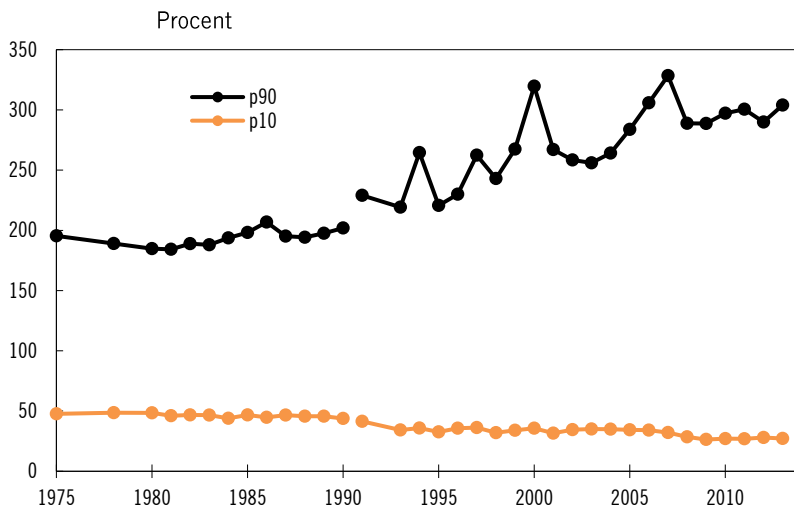
decilgruppen (p90). Det finns två skäl till denna komplettering. Ett är att Gini-koefficienten är ett sammanvägt mått på inkomstskillnaderna och inte säger något om ifall det är förändringar i toppen eller botten (eller både toppen och botten) av inkomstfördelningen som driver förändringar. Det andra skälet är att tolkningen av dekomponeringen av Gini-koefficienten blir vanskelig om ett visst inkomstslag inte är monotont relaterat till den disponibla inkomsten utan exempelvis är viktigt i både botten och toppen av fördelningen men inte i mitten av densamma. Denna egenskap hos dekomponeringen utvecklas närmare i Appendix.

Vi fokuserar således på den genomsnittliga inkomsten, totalt respektive för ett inkomstslag, i den lägsta och den högsta decilgruppen.²⁸ Vi relaterar dessa inkomster till medianen för den disponibla inkomsten i hela fördelningen.²⁹ Vi börjar med att i figur 2.3 visa att i termer av disponibel inkomst har den lägsta decilgruppen tappat gentemot medianen medan den högsta decilgruppen har dragit ifrån medianen. Detta visar att ökningen av Gini-koefficienten kan hänföras till förändringar i både botten och toppen av inkomstfördelningen. Storleksordningen på ökningen i toppen är betydande. Om vi återigen jämför 1991–1995 med 2009–2013 har den högsta decilgruppens genomsnittliga disponibla inkomst ökat från knappt 2,5 gånger medianen till nära 3,0 gånger medianen.

²⁸ Forskningen om toppinkomster har visat att den högsta decilgruppen är mycket heterogen, se exempelvis Roine och Waldenström (2015). Det faktum att HEK är en urvalsundersökning innebär dock att en finare indelning inte är meningsfull här.

²⁹ Vi relaterar decilgruppens inkomster till medianen eftersom medianinkomsten inte ändras då högsta och lägsta decilgruppens genomsnittsinkomster ändras, vilket inte är fallet med genomsnittet i hela fördelningen.

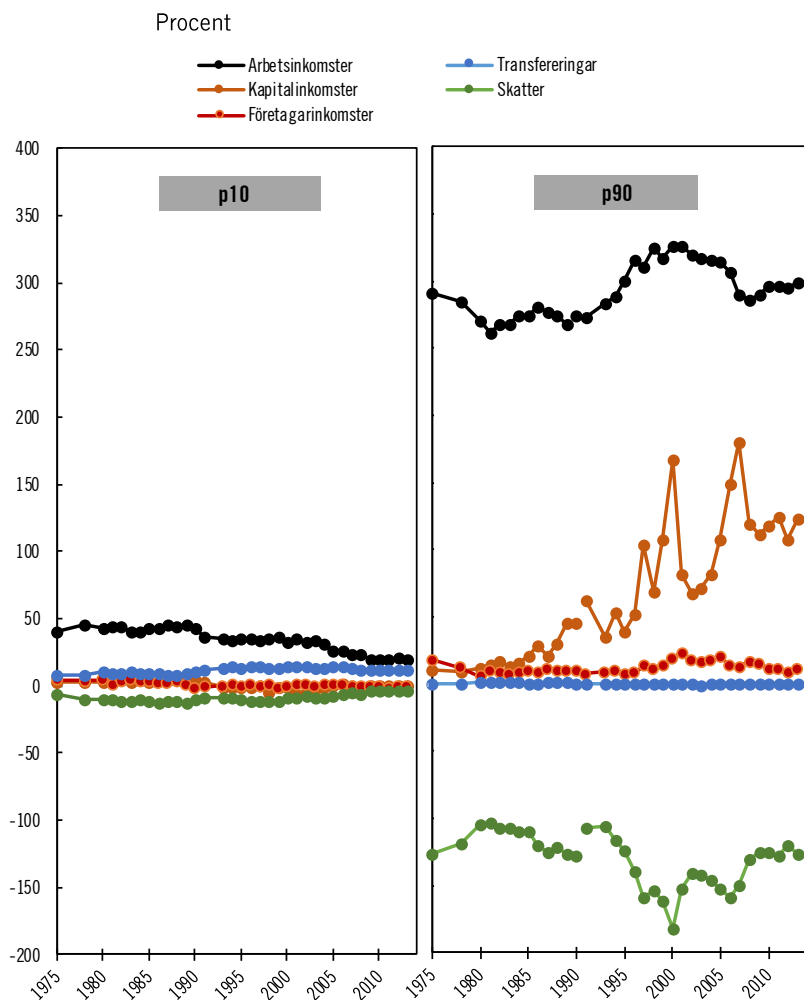
Figur 2.3 Disponibel inkomst för den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta decilgruppen (p90) som andel av medianen för disponibel inkomst



Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I figur 2.4 visar vi hur olika inkomstslag i botten och toppen av fördelningen har utvecklats i förhållande till medianen. I botten av fördelningen är det svårt att skönja några stora förändringar även om arbetsinkomster som andel av disponibla medianinkomsten har fallit något över tiden. I toppen av fördelningen är det mer påtagligt att kapitalinkomsterna har varit det drivande inkomstslaget. Under åren 1991–1995 utgjorde dessa inkomster för den högsta decilgruppen ca 40 procent av disponibla inkomstens median, och hade ökat till över 100 procent 2009–2013. Under den senare perioden hade således den högsta decilgruppen högre kapitalinkomster än vad medianpersonen hade som total disponibel inkomst.

Figur 2.4 Inkomster från tre inkomstslag, transfereringar och skatter för den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta decilgruppen (p90) som andel av disponibla medianinkomsten



Anm.: Kapitalinkomster inklusive realiserade kapitalvinster.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Sammantaget visar analysen ovan att kapitalinkomsterna varit viktiga för inkomstfördelningens utveckling, särskilt så i toppen av fördelningen. Samtidigt är det något grovt att som här i figur 2.2–figur 2.4 redovisa alla skatter sammantaget. Från 1991, då det duala skattesystemet med separata kapitalinkomstskatter infördes, går det att redovisa skatter på förvärvsinkomster (dvs. summan av arbets-

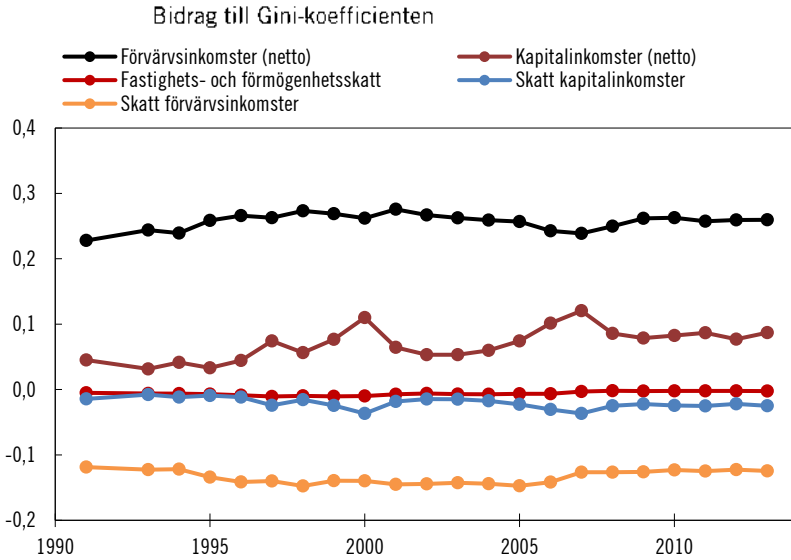
och företagarinkomster samt de skattepliktiga transfereringarna) och kapitalinkomster separat. Även fastighets- och förmögenhets-skatteer kan särskiljas från de totala skatterna.

Vi redovisar bidraget till Gini-koefficienten från de tre skatterna i figur 2.5a och skatternas andel av disponibel inkomst i figur 2.5b. Dekomponeringen har den additiva egenskapen att bidraget från dessa tre skatter summerar till det totala bidraget av samtliga skatter i figur 2.2a. Vi kan se i figur 2.5a att skatterna på förvärvsinkomst ger det största bidraget till Gini-koefficienten, och detta genom att reducera denna. Bidragen från de övriga två skatterna är klart mindre. Från 1991 t.o.m. 2006 bidrog fastighets- och förmögenhetsskatten till att reducera Gini-koefficienten med ca 0,01. Kapitalskatternas utjämnande effekt var mindre än 0,01 åren 1991–1995 och ökade till ca 0,02 under perioden 2009–2013. Det senare hänger samman med att kapitalinkomsterna blev ojämnare fördelade och därmed omfördelade den proportionella kapitalskatten mera. Den utjämnande effekten av skatterna på förvärvsinkomster uppvisar i stort sett samma mönster som i figur 2.2b. Den utjämnande effekten av dessa skatter 2009–2013 ligger mycket nära nivån för åren just efter den stora skattereformen som trädde i kraft 1991.

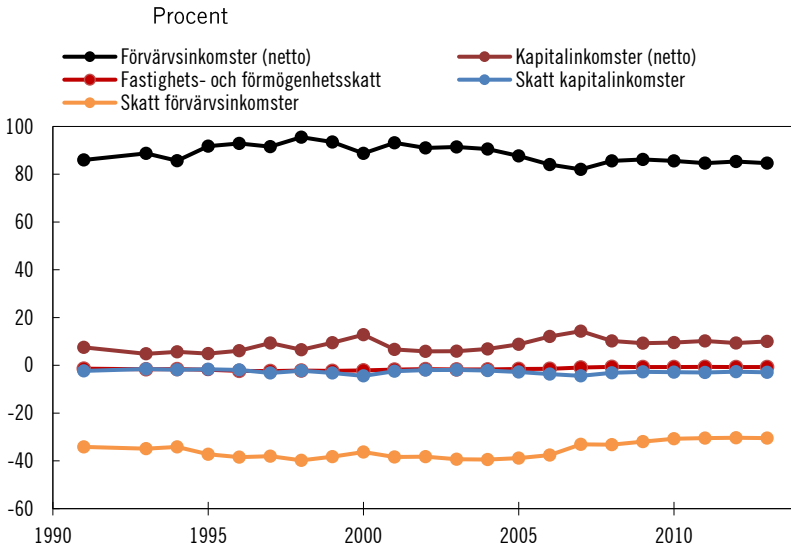
Det är också instruktivt att betrakta bidragen till Gini-koefficienten från nettot av förvärvsinkomster respektive kapitalinkomster (netto med avseende på skatterna). Vi visar även dessa beräkningar i figur 2.5a. Även här framgår det att bidraget från kapitalinkomsterna netto till Gini-koefficienten har ökat påtagligt från 1991 till 2013 och står för mer än hälften av koefficientens ökning.

I figur 2.6 redovisar vi också motsvarande skatter och nettoinkomster för den lägsta och högsta decilgruppen. Även här framstår kapitalinkomsternas utveckling som särskilt viktiga för den högsta decilgruppen. Som andel av medianpersonens disponibla inkomst har kapitalinkomsterna netto ökat från ca 40 procent åren 1991–1995 till ca 90 procent under perioden 2009–2013. Detta är en betydande ökning.

Figur 2.5a Bidraget till Gini-koefficienten från skatter på förvärvsinkomster, kapitalinkomster, fastighets- och förmögenhetsskatt samt arbetsinkomster (netto) och kapitalinkomster (netto)

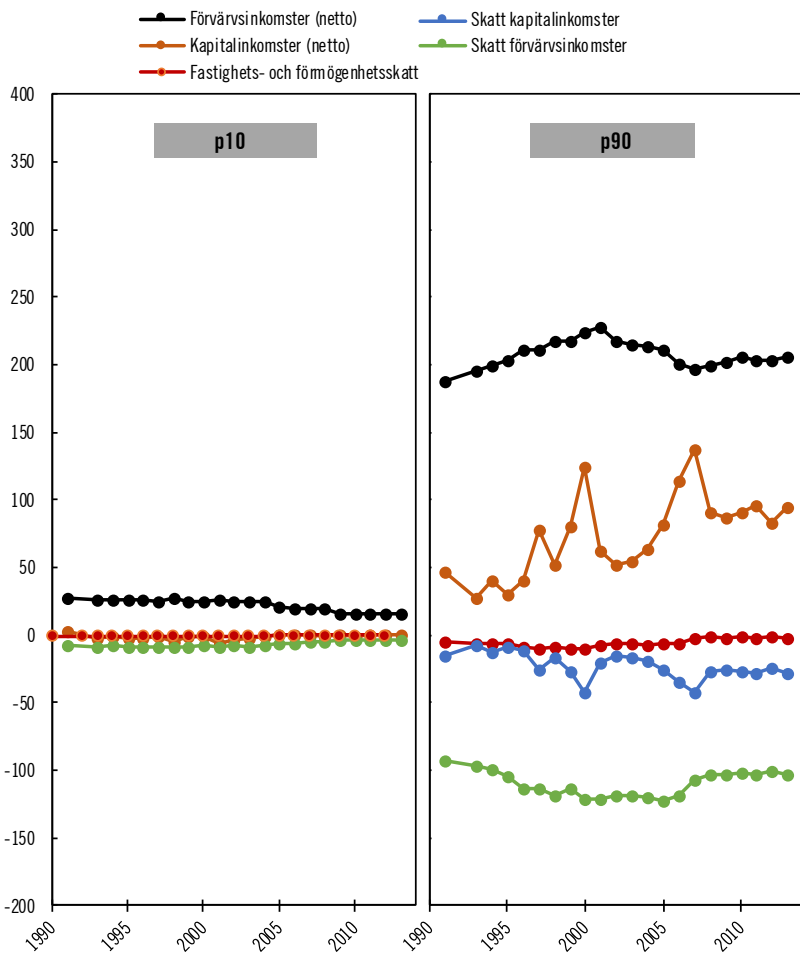


Figur 2.5b Andelen av disponibel inkomst för skatter på förvärvsinkomster, kapitalinkomster, fastighets- och förmögenhetsskatt samt arbetsinkomster (netto) och kapitalinkomster (netto)



Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Figur 2.6 Skatter på förvärsinkomster, kapital och fastigheter och förmögenhet samt arbetsinkomster netto och kapitalinkomster netto för den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta decilgruppen (p90) som andel av disponibla medianinkomsten
 Procent

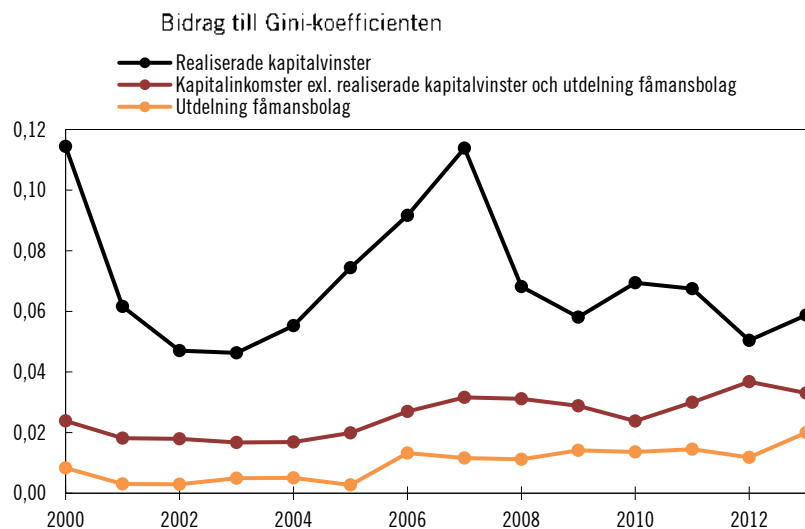


Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

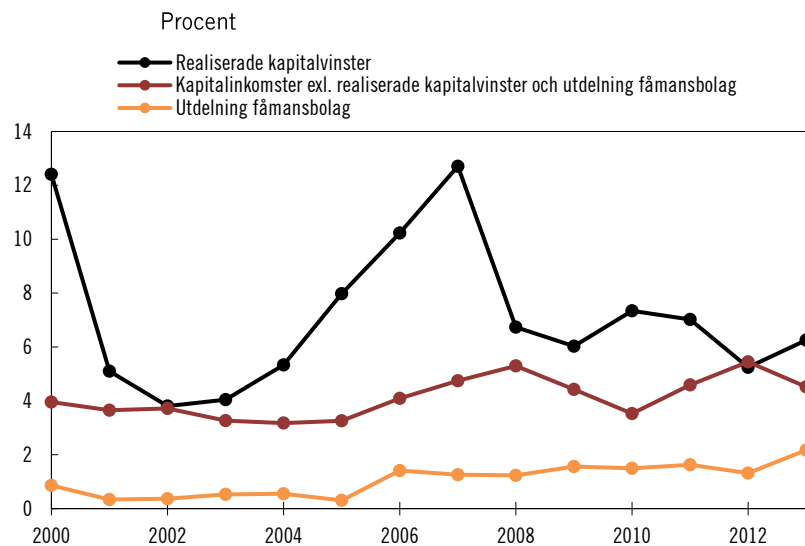
Från och med 2000 kan vi också dela upp kapitalinkomsterna i tre delar, nämligen realiserade kapitalvinster, utdelning från fåmansbolag och övriga kapitalinkomster. Vi visar dessa olika inkomsters bidrag till Gini-koefficienten i figur 2.7a. Summan av dessa bidrag är

lika med bidraget från de aggregerade kapitalinkomsterna som vi visade i figur 2.2a.

Figur 2.7a Bidraget till Gini-koefficienten från realiserade kapitalvinster, utdelning från fåmansbolag samt övriga kapitalinkomster



Figur 2.7b Andelen av disponibel inkomst för realiserade kapitalvinster, utdelning från fåmansföretag samt övriga kapitalinkomster



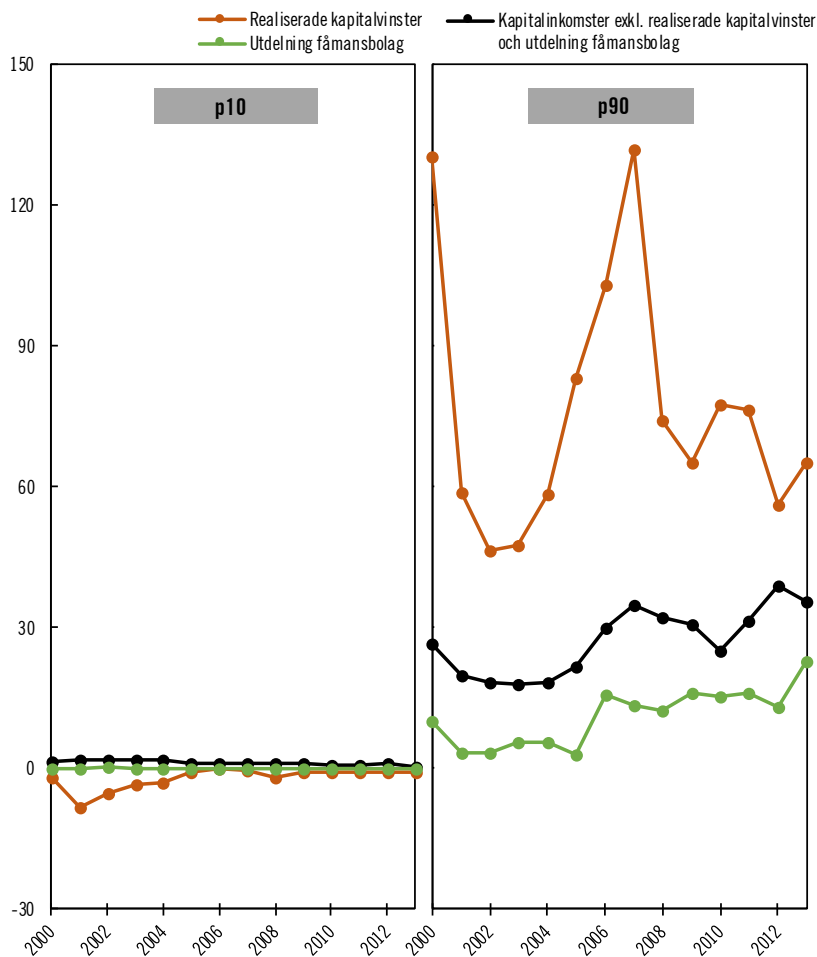
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De realiserade kapitalvinsterna uppvisar de starka fluktuationer som följer av att kapitalvinster tenderar att realiseras extra mycket vissa år. Men om vi fokuserar på en jämförelse mellan 2001–2004 och 2010–2013 så handlar det om en uppgång i bidraget till Gini-koefficienten på drygt 0,01. De båda övriga kapitalinkomsterna uppvisar också ett ökat bidrag till Gini-koefficienten av en likartad storleksordning. Sammantaget innebär detta att klart mer än hälften av uppgången i Gini-koefficienten mellan 2001–2004 och 2010–2013 kan hänföras till kapitalinkomsterna. Som framgår av figur 2.7b har dessa kapitalinkomster också ökat sin andel av de disponibla inkomsterna under denna tid.

Figur 2.8 visar den kompletterande informationen där vi relaterar de tre olika typerna av kapitalinkomster för den lägsta respektive högsta decilgruppen till den disponibla inkomsten för medianpersonen. Figuren visar att dessa inkomster är försumbara i botten av inkomstfördelningen men betydande i den högsta decilgruppen. Varje del av höginkomsttagarnas kapitalinkomster har ökat snabbare än medianpersonens disponibla inkomster. Även utdelning från fåmansbolag har 2013 fått en betydande omfattning och motsvarar för den högsta decilgruppen ca 20 procent av medianpersonens disponibla inkomster.

Figur 2.8 Realiserade kapitalvinster, utdelning från fåmansföretag och övriga kapitalinkomster för den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta decilgruppen (p90) som andel av disponibla medianinkomsten

Procent



Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2.4 Sverige jämfört med andra länder.

2.4.1 Datakällor för jämförelser mellan länder

För att få ytterligare perspektiv på den svenska utvecklingen och betydelsen av övergången från ett enhetligt till ett dualt skattesystem 1991 är det rimligt att jämföra med utvecklingen i andra länder, särskilt då länder med liknande förutsättningar men som gjort olika val vad avser denna del av skattesystemet. För detta syfte använder vi data från Luxembourg Income Study (LIS) (se www.liscenter.org). Denna organisation skapades 1983 och har sedan dess arbetat med att harmonisera inkomstfördelningsdata för ett stort antal länder med syfte att skapa jämförbarhet. De harmoniserade data ställs till förfogande för forskare i medlemsländerna.

Sverige deltog i LIS från starten men har inte på tio år bidragit med data till detta internationella samarbete. Det sista året för svenska data i LIS databas är 2005. Det är data från HEK (och tidigare HINK) som utgör det svenska bidraget till LIS så första året svenska data är tillgängliga är 1975.³⁰ Övriga år med data från Sverige är 1981, 1987, 1992, 1995, 2000 och 2005. Data för de ingående länderna finns på en dataserver vid LIS som forskare från olika länder kan koppla upp sig mot och göra egna analyser.

LIS-data är bearbetade för att göra det möjligt att jämföra utvecklingen i olika länder. LIS har därför formulerat en slags minsta gemensam nämnare för inkomstdefinitioner och tillämpar dessa definitioner lika för alla länder.³¹ Denna strävan efter jämförbarhet har lett till att LIS mått på disponibla inkomster avviker från HEK:s definition som vi använde ovan. Den största skillnaden mellan LIS och HEK, som vi använde i avsnitt 3, är att realiserade kapitalvinster (och skatten på dessa) har tagits bort i LIS definition. En viktig orsak är att vissa länder som är extra intressanta vid internationella jämförelser – särskilt USA – saknar uppgifter om sådana inkomster.³² LIS-data är tillgängliga för forskare som kan göra egna bearbetningar

³⁰ Inom LIS finns även data för Sverige från 1967, men dessa har Levnadsnivåundersökningen vid Institutet för social forskning som källa och inte HEK eller HINK.

³¹ LIS inkomstdefinitioner ligger mycket nära de som rekommenderas i den internationella standard som tagits fram i samarbete mellan OECD, FN och nationella statistikmyndigheter som beskrivs i Canberra Group (2001, 2011).

³² I USA inhämtas inkomstinformationen vida telefonintervjuer i landets arbetskraftsundersökningar och inte från skattedeklarationer som i Sverige och de övriga nordiska länderna.

och analyser. Det blir då bl.a. möjligt att välja de ekvivalensskalor som passar forskaren.

OECD:s data över inkomstfördelningen är inte på samma sätt tillgängliga för forskare som önskar göra egna bearbetningar. I stället presenteras ett antal mått på inkomstskillnader i tabellform och med en fastställd ekvivalensskala.³³ Denna skala är helt enkelt kvadratroten ur antalet hushållsmedlemmar och brukar kallas för kvadratrotsskalan. OECD:s data kommer från SCB:s HEK-undersökning. Även OECD exkluderar realiserade kapitalvinster i sina mått med samma argument som LIS. OECD:s databas har för Sveriges del uppgifter för 1983, 1991, 1995, 2000, 2004 samt 2008–2014, dock så att det sker en definitionsförändring de två sista åren då hushållsinformationen kommer från registerdata.

Ytterligare en datakälla hade varit möjligt att använda för internationella jämförelser, nämligen de s.k. EU-SILC-data.³⁴ Vi har dock valt att inte använda EU-SILC data, eftersom EU-SILC-data täcker en kortare period än OECD och LIS. Därutöver visar dessa data en något annorlunda nivå och förändring över tiden av inkomstskillnaderna än de serier som grundar sig på HINK/HEK. Denna skillnad beror sannolikt på en kombination av förändrat svarsbeteende och det faktum att stickprovsvikterna i de svenska EU-SILC-data inte har korrigerats för bortfall med hjälp av s.k. kalibrering.

För att relatera vår länderjämförande analys i avsnitt 2.4.2 nedan till våra tidigare analyser är det centralt att klargöra skillnaden mellan det inkomstbegrepp vi använde tidigare och det vi nu kommer att använda. Tidigare använde vi den serie i figur 2.9 som betecknas HINK.HEK_scb (dvs. data från HINK och HEK och med SCB:s ekvivalensskalor), medan vi i nästa avsnitt använder serien LIS_scb (dvs. vi använder data från LIS med SCB:s ekvivalensskalor). Skillnaderna mellan dessa serier var små tom 1990, men växte sedan fram till 2005. Detta allmänna mönster är vad som kan förväntas med tanke på det ökande bidraget från realiserade kapitalvinster från 1990 till 2005 som vi redovisade ovan i avsnitt 2.3.

I figur 2.9 har vi emellertid även samlat några andra serier över inkomstfördelningens utveckling som ger olika perspektiv på de data som SCB publicerar och de data som OECD publicerar. OECD an-

³³ Se <http://stats.oecd.org/>.

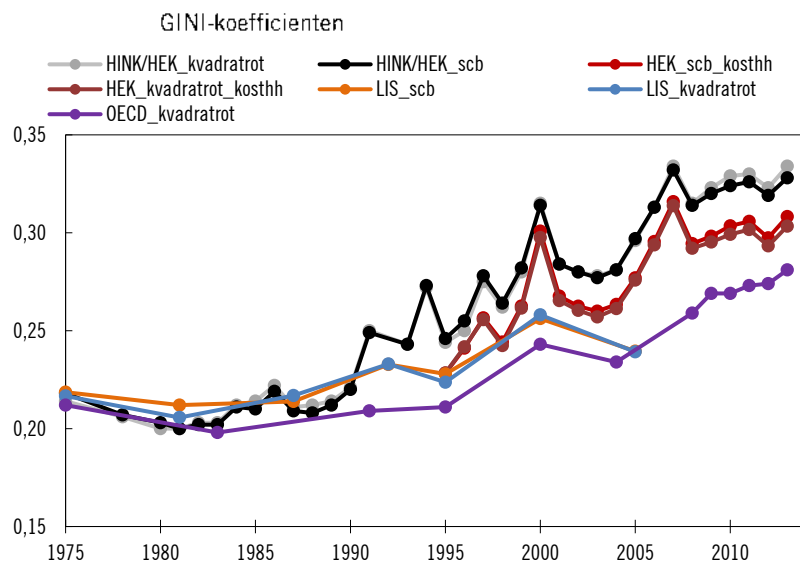
³⁴ Se <http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>.

vänder exempelvis en annan ekvivalensskala för att beakta hushållets försörjningsbörda, nämligen den s.k. kvadratrotsskalan. Figuren visar tre olika serier med de två alternativa ekvivalensskalorna. De tre serierna är HINK/HEK:s serie från 1975 till 2013 med skattehushållet som hushållsbegrepp, HINK/HEK:s serie från 1995 till 2013 med kosthushållet som hushållsbegrepp samt LIS serie som använde skattehushåll fram t.o.m. mätningen 1992 och kosthushållet därefter. Dessutom visas OECD:s serie i figuren. Skillnaderna mellan de heldragna linjerna, som bygger på kvadratrotsskalan, och de streckade linjerna, som bygger på SCB:s skala, är helt uppenbart obetydliga för samtliga tre serier. Vi kan därför ignorera denna skillnad i fortsättningen.

Serierna från LIS och OECD sammanfaller relativt väl. LIS serie ger dock genomgående något högre Gini-koefficienter. För de år som är gemensamma (1995 och 2000) är skillnaderna av storleksordningen 0,01. Vi har inte närmare undersökt orsakerna till dessa skillnader. Det centrala här är att den bild vi får från våra analyser av LIS-data kommer att påminna om den bild som ges av OECD:s rapporter.

Med tanke på att OECD:s data brukar uppmärksammas i media är det av intresse att jämföra OECD:s serie med den som löpande rapporteras av SCB och därmed också får medial uppmärksamhet. I figuren innebär detta att vi jämför kurvan som är betecknad OECD_kvadratrot med den som är betecknad HEK_scb_kosthh. Det är nämligen den sistnämnda som rapporteras av SCB varje år. För de år för vilka det finns observationer i båda serierna är avvikelserna störst 2000 vilket också var ett år med stora realiserade kapitalvinster. SCB:s serie låg då 0,056 högre än OECD:s kurva. För 2008–2013 är skillnaderna marginellt lägre för de två sista åren. Detta skulle kunna återspegla en övergång från sparande i reguljära aktiefonder, som beskattas när vinsterna realiserar och därmed inte kommer med i OECD:s mått, till investeringssparkonton (se vidare avsnitt 6.3), som via en schablonintäkt ger upphov till ränteinkomster och därmed ingår i både SCB:s och OECD:s mått. Om en sådan tendens förstärks de kommande åren kommer OECD:s serie att ge en missvisande bild av ökande inkomstskillnader.

Figur 2.9 Gini-koefficientens utveckling i Sverige enligt HEK, LIS och OECD med alternativa ekvivalensskalor



2.4.2 Kapitalinkomsternas betydelse i olika länder

Vi har valt att göra en jämförelse mellan två grupper av länder. Den ena består av länder som har haft ett dualt skattesystem, eller har övergått till ett sådant skattesystem, under den period som täcks av LIS-data. Danmark ingår här som ett land som haft ett dualt system under hela den period som danska data ingår i LIS, dvs. från 1987 och framåt. De länder som övergått till ett dualt system under perioden är, förutom Sverige (SE i figurerna nedan) (som ju övergick till detta system 1991), Finland (FI) (1993), Nederländerna (NL) (2001) och Norge (NO) (1992). Den andra gruppen består av länder som haft ett enhetligt skattesystem under hela perioden och samtidigt har en utvecklingsnivå som är jämförbar med Sveriges. Vi måste också kräva att ländernas datakällor medger en uppdelning i de inkomstkomponenter som vi är intresserade av.³⁵ Vi har därför valt att jämföra med Irland (IE), Kanada (CA), Storbritannien (UK), Tyskland (DE), USA (US) och Österrike AU).

³⁵ Vår indelning av länder i enhetligt och dualt system följer Jäntti, Pirttilä och Selin (2015).

I redovisningen av ländermönstren har vi valt att presentera resultaten i enkla tidseriediagram där vi skiljer mellan länder som haft enhetlig beskattning i de högra panelerna, rubricerade "Enhetligt" i figur 2.10–figur 2.14, och länder som övergått till dual beskattning under perioden i de vänstra, rubricerade "Dualt". Därutöver indikerar vi för den senare gruppen när övergången från det enhetliga till det duala inträffade genom att tidserierna för de datapunkter under vilka enhetlig beskattning gällde är gråa medan de under vilka beskattningen varit dual är dragna med svart.

LIS-data medger en uppdelning av den disponibla inkomsten i följande inkomstslag: arbetsinkomst, företagarinkomst, kapitalinkomst, övrig inkomst (främst transfereringar) och skatter. Vi börjar med att i figur 2.10 visa utvecklingen av de övergripande inkomstskillnaderna mätt med Gini-koefficienten för dessa länder. Vi har då i våra beräkningar för samtliga länder tillämpat den svenska ekvivalensskalan som även tillämpades i föregående avsnitt. Det framgår av figuren att det är länder med jämnare fördelade disponibla inkomster som har, eller har infört, ett dualt skattesystem. Det finns dock inget tydligt mönster i figuren som tyder på att inkomstskillnaderna, mätt med Gini-koefficienten, har ökat mera i länderna med dualt skattesystem än i de övriga länderna.

Däremot återfinns en klar skillnad mellan de två grupperna av länder i figur 2.11 som visar kapitalinkomsternas bidrag till Gini-koefficienten. Här framgår att länderna som övergått till dualt skattesystem överlag uppvisar ett ökande bidrag till de övergripande inkomstskillnaderna från kapitalinkomsterna. Visserligen finns starka fluktuationer för ett par av länderna, men överlag ligger bidraget till Gini-koefficienten 0,02–0,03 enheter högre från slutet av 1990-talet jämfört med 1970- och 1980-talet.

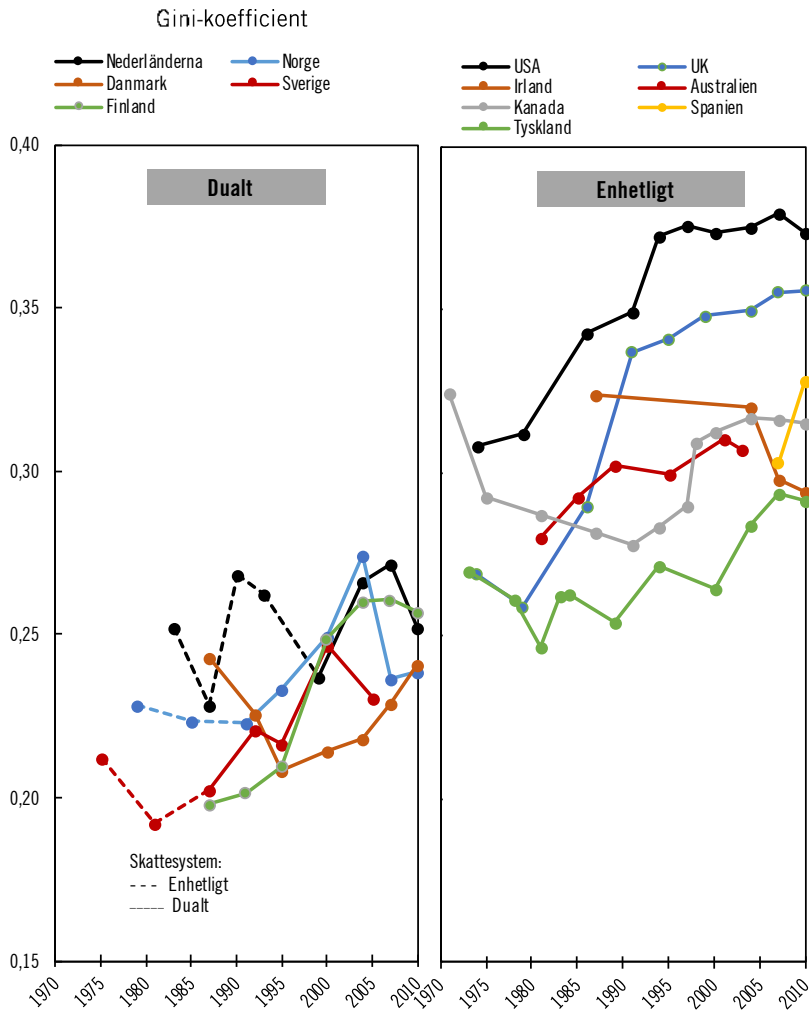
Figur 2.12 visar att kapitalinkomsternas andel av den disponibla inkomsten har ökat i länderna som övergått till dualt skattesystem medan andelen varit relativt konstant i de övriga länderna. Denna ökning har bidragit till att kapitalinkomsterna också har gett ett ökat bidrag till Gini-koefficienten i länderna med dualt skattesystem.

Figur 2.13 visar att kapitalinkomsterna för den lägsta decilgruppen vad avser disponibel inkomst är mycket låga i förhållande till medianen för disponibla inkomster. Den högsta siffran för alla länder hänför sig till Sverige 1987, då andelen var just över tre procent. För den högsta decilgruppen är dock kapitalinkomsternas stor-

lek som andel av medianen för disponibla inkomster betydligt högre och dessutom finns ett tidsmönster som skiljer sig åt mellan de båda grupperna av länder. Figur 2.14 visar att för länderna med ett dualt skattesystem har dessa andelar för kapitalinkomsterna ökat från överlag under tio procent fram till början av 1990-talet till igenomsnitt runt 20 procent under 2000-talet. Dessa inkomster har således fått en ökande betydelse i toppen av inkomstfördelningen.

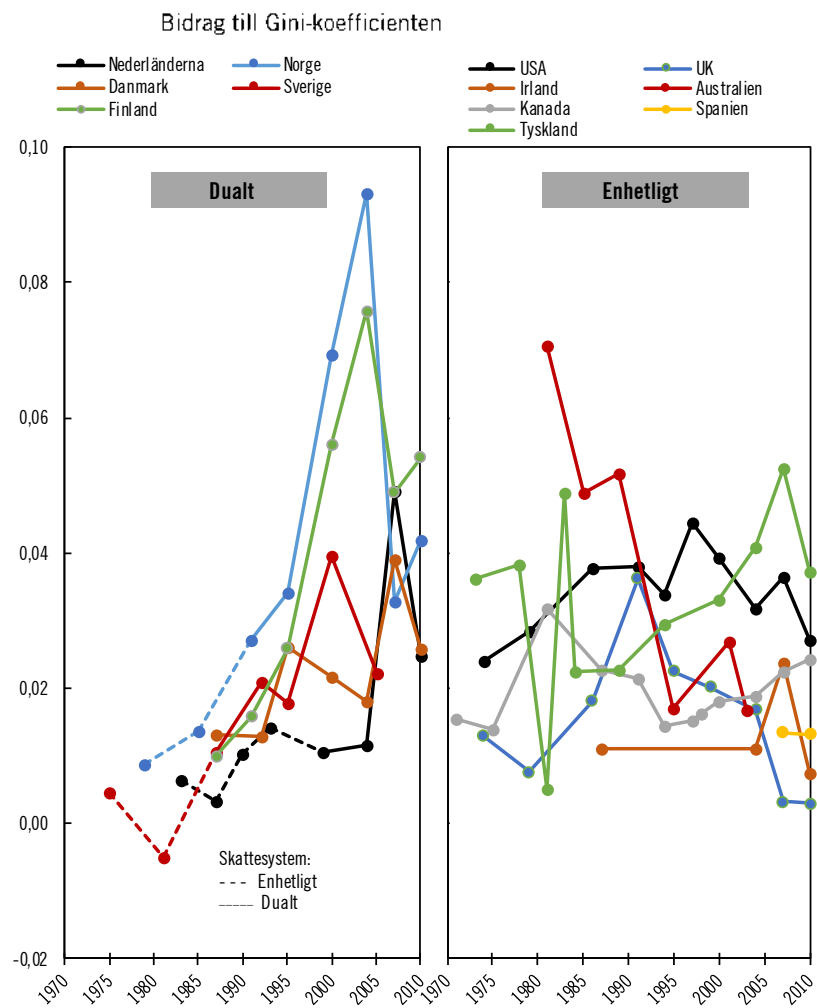
Sammantaget uppvisar denna analys att det finns ett ländermönster som är förenligt med hypotesen att kapitalinkomsterna fått en ökad betydelse i de länder som infört ett dualt skattesystem, och detta särskilt i den övre delen av fördelningen. Likafullt kan man inte säga att de samlade inkomstskillnaderna har ökat mera i länderna med dualt skattesystem. Detta utesluter inte att det finns en effekt också på Gini-koefficienten, men det framstår som en rimligare tolkning att kapitalinkomsterna i dessa länder har trängt ut andra inkomster, särskilt i toppen av inkomstfördelningen.

Figur 2.10 Utvecklingen av Gini-koefficienten för disponibla inkomster i länder som haft eller infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system



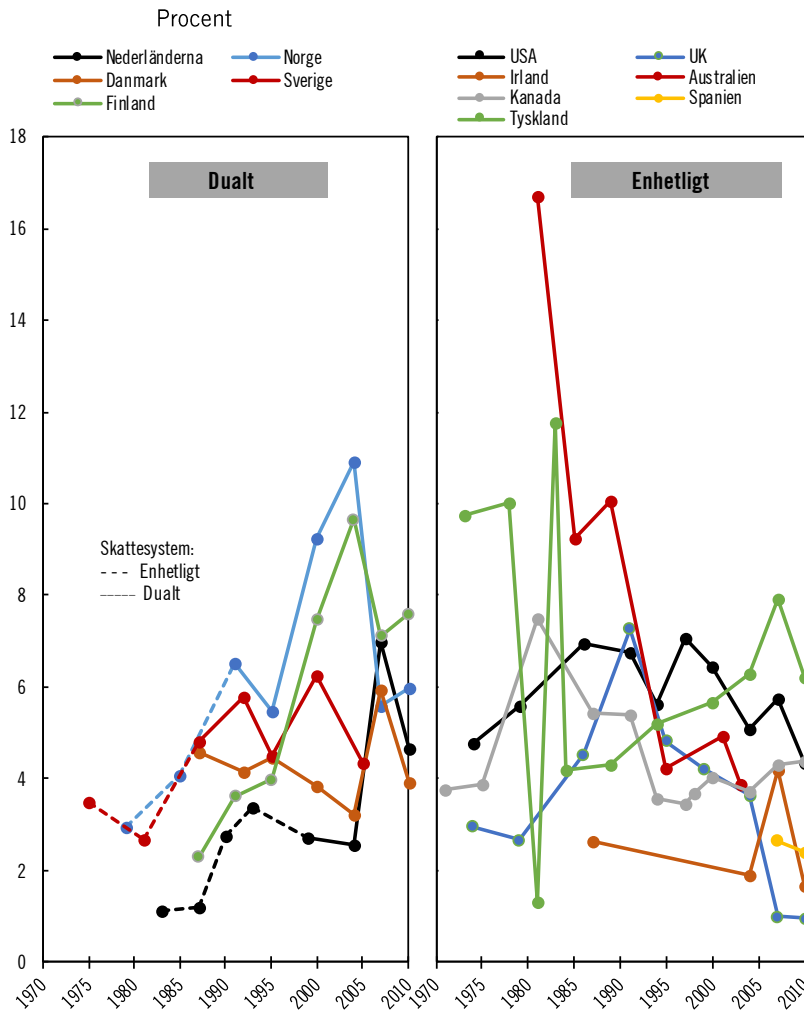
Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

Figur 2.11 Utvecklingen av kapitalinkomsternas bidrag till Gini-koefficienten för länder som hela perioden har haft eller under perioden har infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system



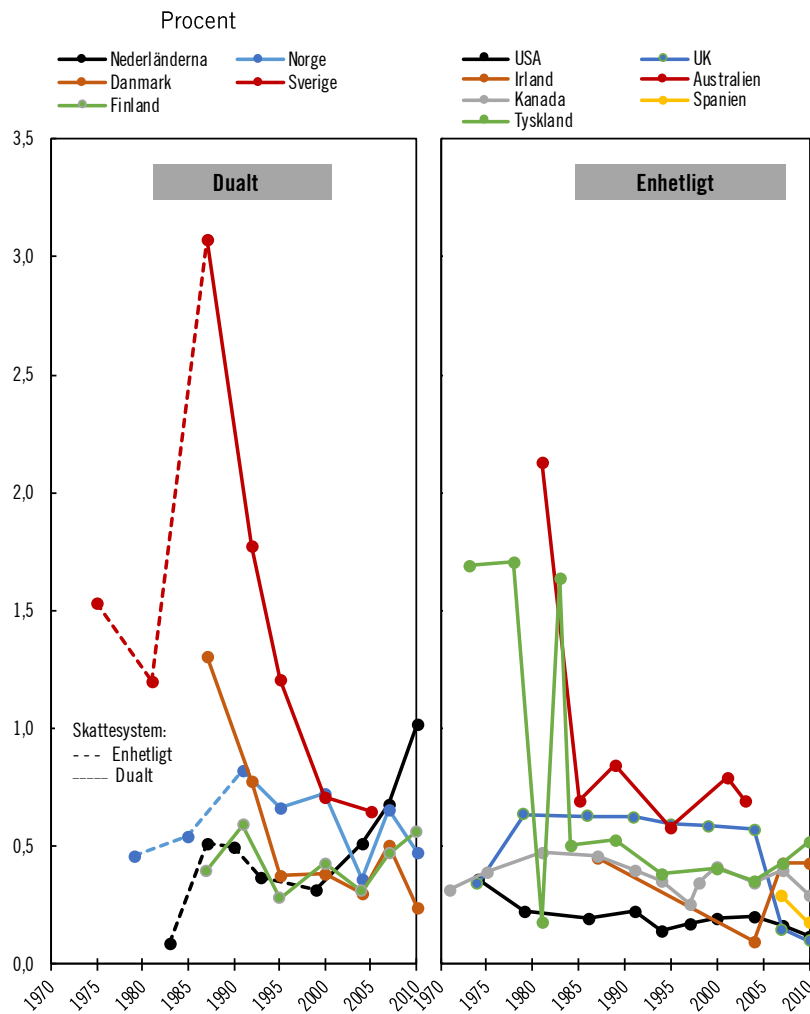
Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

Figur 2.12 Utvecklingen av kapitalinkomsternas andel av de disponibla inkomsterna för länder som haft eller infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system



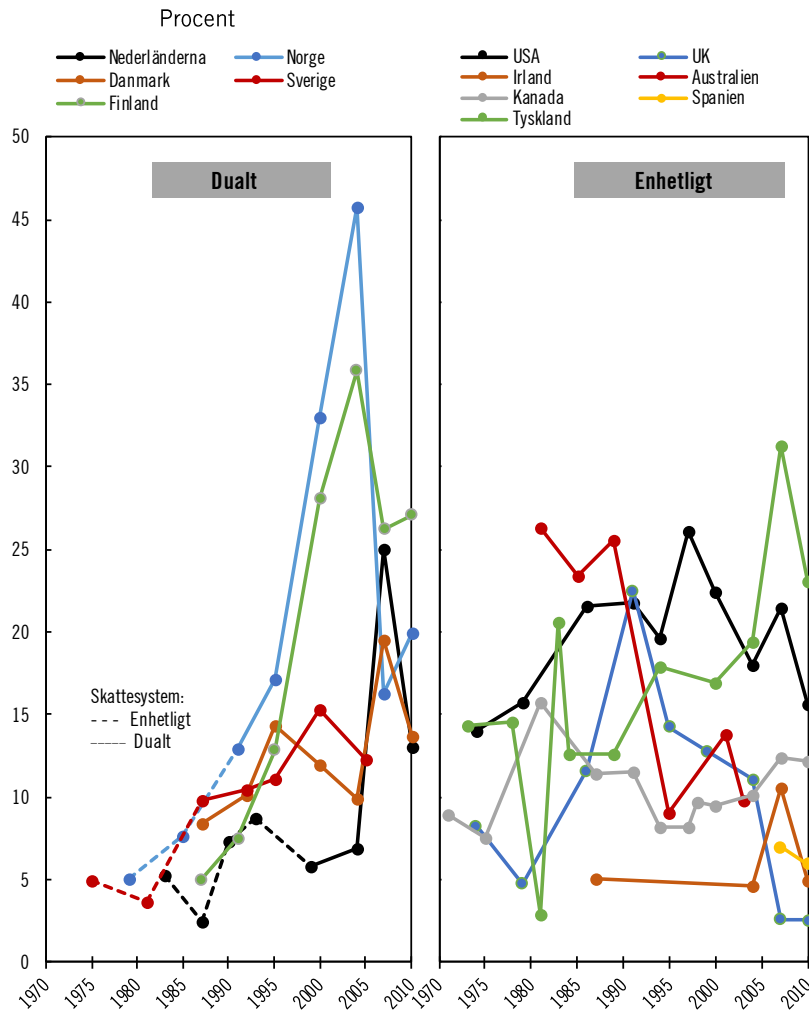
Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

Figur 2.13 Utvecklingen av kapitalinkomsterna för den lägsta decilgruppen (p10) som andel av den disponibla medianinkomsten för länder som haft eller infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system



Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

Figur 2.14 Utvecklingen av kapitalinkomsterna för den högsta decilgruppen (p90) som andel av den disponibla medianinkomsten för länder som haft eller infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system



Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

2.5 3:12 reglernas effekter

2.5.1 3:12-reglerna och data om inkomster från fåmansföretag

Sverige övergick till ett dualt system för inkomstbeskattning 1991 som en del av den stora skattereform som sjuöskades detta år. Dessförinnan tillämpades en och samma skatteskala på summan av arbets- och kapitalinkomster (plus övriga inkomster såsom skattepliktiga transfereringar). I det nya duala skattesystemet fr.o.m. 1991 kom i stället kapitalinkomster att beskattas utifrån en separat skatteskala med den enhetliga skattesatsen 30 procent. Detta innebar ett potentiellt problem med tanke på att den högsta marginalskattesatsen för arbete var klart högre än 30 procent. Särskilt för personer som arbetade i företag som de också ägde och hade inflytande över fick därför incitament att ta ut sin inkomst som utdelning i stället för som arbetsinkomst. Det vore också möjligt att bilda bolag för att utnyttja denna möjlighet, ”att sätta sig på bolag” som blivit en vanlig fras i denna diskussion.

Av dessa skäl tillkom de s.k. 3:12-reglerna som en del av skattereformen.³⁶ Dessa berör aktiva ägare till fåmansföretag. Dessa ägare definieras som ägare till aktiebolag där fyra eller färre personer äger mer än 50 procent av rösterna för samtliga andelar i företaget. Tanken har varit att det är i sådana företag som ägarna har möjlighet att fördela sina inkomster mellan utdelning och arbetsinkomst på ett strategiskt sätt.

Reglernas allmänna upplägning har varit att specificera ett s.k. gränobelopp upp till vilket utdelningsinkomster beskattas som kapitalinkomst, medan överskjutande del av utdelningar beskattas som inkomst av tjänst. Reglerna har därför särskilt två parametrar som avgör hur lönsamt det är att ta ut sin potentiella inkomst från företaget som utdelning. Den första parametern är skattesatsen på utdelningar och den andra är reglerna som bestämmer gränobeloppet.

Den första parametern var fram t.o.m. 2005 30 procent, dvs. skattesatsen för övriga kapitalinkomster. Från och med 2006 har denna skattesats för just ägare till fåmansföretag varit 20 procent. Rent tekniskt hanteras detta i deklarationsprocessen på så sätt att enbart

³⁶ Uttrycket 3:12 kommer ifrån att reglerna återfanns i 3e paragrafen, 12e momentet i lagen om statlig inkomstskatt. Idag återfinns reglerna i 56e och 57e kapitlet i inkomstskattelagen.

två tredjedelar av utdelningarna räknas som inkomst och är föremål för kapitalskatten på 30 procent.

Den andra parametern, gränsbeloppet, har också ändrats över tiden och bestäms på ett mer komplicerat sätt. Tanken har varit att formulera en slags normalavkastning från det aktuella företaget och tillåta att denna beskattas som kapitalinkomst. Till detta har lagts ett belopp som baseras på företagets lönesumma. Vi illustrerar reglerna i tabell 2.1.

Tabell 2.1 Reglerna för beräkning av belopp som fåmansägare tillåts dela ut och beskatta som kapitalinkomster

År	Statslåne räntan, SLR	Implicit avkastning	Prisbasbeloppet, PBB Inkomstbasbeloppet, IBB	Löneutrymmet; LS=företagets lönesumma
1991–2003	4,39– 10,72%	SLR+5%	PBB: 30 000	SLR+5% av LS över 10PBB, exklusive ägarens lön
2004–2005	3,24– 4,30%	SLR+7%	PBB:39 000	SLR+5% av LS över 10PBB, exklusive ägarens lön
2006	3,62%	SLR+9%	PBB: 39 400 IBB: 43 300	20% av LS<60IBB+ 50% av LS>60IBB
2007–2012	1,52– 4,14%	SLR+9%	PBB: 39 700–42 800 IBB: 44 500–52 100	25% av LS<60IBB+ 50% av LS>60IBB

Den första delen av gränsbeloppet kan sägas utgöra en implicit avkastning på det satsade aktiekapitalet i företaget. Det utgör därför aktiekapitalet (ägarens anskaffningskostnader för aktierna plus senare kapitaltillskott) gånger den implicita avkastningen. Som framgår av tabellen har den senare uppgått till statslåneräntan plus några procentenheter som en tänkt riskpremie. Dessa extra procentenheter var fem fram t.o.m. 2003 och har därefter höjts till sju och nio procent. Under samma tid som dessa höjningar ägde rum sjönk dock statslåneräntan varför denna del av gränsbeloppets bestämning har varit tämligen konstant över tiden.

Den andra delen av gränsbeloppet är lönebaserad. Fram t.o.m. 2005 utgjorde den ca 10 procent (statslåneräntan + 5 procent) av den del av företagets lönesumma (exklusive ägarens egen lön) som översteg 10 prisbasbelopp (ca 400 tkr 2005). En regeländring som trädde i kraft 2006 höjde detta belopp betydligt. Till detta kom att

ägarens lön fr.o.m. 2006 får räknas in i det löneutrymme som bestämmer gränobeloppet för utdelningsinkomster.³⁷

Från och med 2006 finns också en möjlighet att i stället beräkna gränobeloppet enligt en förenklingsregel som specificerar beloppet oberoende av företagets kapital och lönekostnader. Första året, 2006, uppgick gränobeloppet enligt förenklingsregeln till 1,5 ggr inkomstbasbeloppet (IBB), men har sedan höjts till 2 ggr IBB under 2007 och 2008, 2,5 ggr IBB under 2009, 2010 och 2011, och 2,75 ggr IBB från 2012 och framåt. År 2013 var IBB 56,6 tkr varför gränobeloppet för utdelningar beskattade som kapitalinkomster var drygt 155 tkr. Detta inkomstbasbelopp måste delas mellan företagets ägare efter deras ägarandel. Alstadsaeter och Jacob (2012) skriver att ca 80 procent av ägarna väljer att tillämpa denna förenklingsregel. Detta utesluter dock inte att de största beloppen som delas ut återfinns hos ett mindre antal ägare, och vi kommer nedan att visa att så troligen är fallet.

Oavsett om huvudregeln eller förenklingsregeln tillämpas ges möjlighet att också använda icke utnyttjat utrymme för utdelningar från tidigare år. Det finns således möjlighet att skjuta detta utrymme framåt i tiden.

För att förstå de ekonomiska incitament som skapas av reglerna måste även andra skatter beaktas. Utdelningsinkomster är föremål även för den bolagsskatt som företaget betalar för sin vinst. Arbetsinkomster är föremål för både arbetsgivaravgifter och inkomstskatt. Följande illustrativa exempel är hämtat från Alstadsaeter och Jacob (2012) och avser 2011.

Vi utgår från inkomster som ryms inom gränobeloppet. Om dessa inkomster delas ut måste företaget först betala bolagsskatt på 26,3 procent. Den utdelning som sedan sker med tillgängliga utdelningsmedel beskattas av individen med skattesatsen 20 procent. Detta ger en sammantagen skattesats på 41 procent. Om inkomsterna i stället betalas ut som arbetsinkomst är marginalskattesatsen mellan 31,6 och 56,6 procent beroende på vilken total förvärvsinkomst individen har. Till detta måste dock läggas arbetsgivaravgifterna och skattekomponenten i de sociala avgifterna. Om dessa adderas blir marginalskatten på löneinkomsten för fåmansägaren i intervallet 48,3–66,4 procent, beroende på nivån på den totala

³⁷ Under 2006 var dock regeln att ett avdrag skulle göras från lönesumman på tio inkomstbasbelopp.

inkomsten. Skillnaden gentemot utdelningsalternativet är således 25,4 procentenheter för dem med inkomster som ger den högsta marginalskatten. Fram t.o.m. 2005 – då skatten för utdelningsinkomster var högre – var skillnaden 17,4 procentenheter.

För att förstå utvecklingen sedan 1991 då den duala beskattningen infördes är det viktigt att notera att bolagsskatten var först 30 procent, men sänktes sedan till 28 procent 1994, till 26,3 procent 2009 och sedan till 22 procent 2013. Med en bolagsskatt på 22 procent blir marginalskatten på inkomster som delas ut i fåmansföretag 37,6 procent.

Detta exempel visar på två konsekvenser av lagstiftningen. För det första har höginkomsttagare mer att vinna på utdelningsalternativet och därmed också på att bedriva sin verksamhet som ett fåmansföretag. För det andra ökade denna fördel betydligt från 2005 till 2006.

För att studera effekterna av dessa regler har vi utnyttjat SCB:s registerbaserade statistik genom att komplettera HEK-data med data som härstammar från deklaraionsblanketten K10 där ägare till fåmansföretag är ålagda att redovisa sina inkomster och utdelningar från fåmansföretag. Detta är också källan till de data över utdelningsinkomster som vi presenterade i figur 2.7 i avsnitt 2.3.

2.5.2 Tidigare studier av 3:12-reglerna

En första fråga är här om det finns tecken på att dessa regler haft effekter som kan tänkas ha lett till inkomstomvandling. En andra fråga är om reglerna dessutom kan tänkas ha haft effekter på företagens investeringsbeteende.

Vi börjar med den första frågan. Alstadsaeter och Jacob (2016) genomför en analys av effekterna att sänkningen av skattesatsen på utdelningar till ägare av fåmansföretag från 30 till 20 procent 2006.³⁸ Analysen bygger på en jämförelse av utvecklingen av inkomsterna mellan ägare av fåmansbolag och egenföretagare som bedriver sin verksamhet som enskild firma eller i handelsbolag. De senare påverkades inte av skattesänkningen vars effekter studerades. Vidare begränsades analysen till personer som hade samma ägarstatus under

³⁸ Alstadsaeter och Jacob (2012a) och (2012b) är tidigare och enklare analyser av effekterna på inkomstomvandling.

varje år 2003–2005. På detta sätt fångar analysen inte upp effekterna av att övergå till att bli ägare av ett fåmansbolag till följd av skattesänkningen utan den fångar upp förändrat beteende hos personer som under flera år varit ägare av fåmansbolag jämfört med dem som varit egenföretagare i de båda andra formerna. Analysformen är således vad som brukar kallas ”differences-in-differences”, dvs. skillnaden i utvecklingen mellan de båda grupperna används för att uppskatta den effekt som är av intresse. Årsdata för perioden 2001–2011 användes.

Den första analysen avsåg effekterna på ägarnas totala bruttoinkomster – inkomster av arbete och av kapital före skatt – av skattesänkningen. Här uppvisade de båda grupperna i stort sett samma utveckling, varför slutsatsen blev att skattesänkningen inte påverkade de totala inkomsterna. Därefter studerades hur sammansättningen av de totala bruttoinkomsterna utvecklades för de båda grupperna. Här var skillnaden mellan grupperna markant. Andelen av de totala inkomsterna som kom från utdelningen ökade kraftigt för ägarna av fåmansbolag, medan motsvarande andelar sjönk för arbetsinkomster. Dessa båda resultat var robusta med avseende på olika kontroller för skillnader mellan grupperna. Vidare visar resultaten från studien att inkomstomvandlingen var mest påtaglig för de inkomsttagare som hade de högsta marginalskatterna och därmed starkast incitament att omvandla inkomster. Därför framstår författarnas slutsats, att skattesänkningen ledde till omvandling av inkomster men inte till någon ökning av inkomsterna för ägarna till fåmansbolag, som mycket trovärdig.

Storleksordningen på dessa effekter var sådan att den sammantagna genomsnittliga skatteminskningen var kring 1,5 procent av bruttoinkomsterna eller ca 5,5 tkr per år. Författarna argumenterar för att dessa effekter troligen utgör en lägre gräns för de totala effekterna eftersom analysen inte beaktar möjligheten att byta företagsform till följd av att formen fåmansbolag blev mera lönsam. Man kan här tillägga att skattesänkningen också kan ha lett till att vissa personer övergick från att vara reguljära arbetstagare till att bedriva sin verksamhet i bolagsform liksom att valet av företagsform påverkades av regelförändringen. Den senare typen av effekter får stöd av Edmark & Gordon (2013). I denna studie används svenska data för åren 2004 till 2008 och resultaten tyder på en övergång från enskild firma till aktiebolag till följd av regelförändringar under perioden.

Den andra frågan studeras av Alstadsaeter och Jacob (2017) genom en likartad metod, men med företagen som analysenheter.³⁹ Utvecklingen under perioden 2000–2011 för två typer av företag jämfördes, nämligen fåmansbolag och aktiebolag med ett mer spritt ägande. Som tidigare påpekats sänktes skatten på utdelning inom gränobeloppet från 30 till 20 procent för fåmansbolagen 2006, medan motsvarande skatt sänktes från 30 till 25 procent för övriga onoterade aktiebolag. För dessa båda typer av aktiebolag gjordes också en uppdelning efter om företagen hade gott om eget kapital eller ej. Bakgrunden till den senare uppdelningen är att teorin på området förutsäger att effekterna av sänkt utdelningsskatt på företagets investeringsbeteende och beteende i övrigt är olika beroende på företagets kapital situation. Ett företag med gott om kapital får ökade incitament att dela ut detta till ägarna. För ett företag med brist på eget kapital blir det dock förhållandevis billigare att emittera nytt aktiekapital och använda detta till investeringar.

Mot denna bakgrund jämför författarna utvecklingen vad avser investeringar, utdelningsbeteende och relaterade variabler på två olika sätt. Först studeras de två typerna av företag (fåmansbolag respektive aktiebolag med spritt ägande) var för sig, men med en uppdelning mellan företag med gott om kapital och brist på kapital. Därefter studeras huruvida skillnaden i utvecklingen mellan företag med gott om respektive brist på kapital har varit olika (en s.k. ”triple difference-in-difference”).

De empiriska resultaten ger stöd för de teoretiska förutsägelseerna. Investeringarna utvecklas mer positivt bland företag med brist på kapital än bland företag med gott om kapital. Denna skillnad i utvecklingen är också mer påtaglig bland fåmansbolagen vilket tolkas som en effekt av att utdelningsskatten sänktes mer för dessa bolag.

Kompletterande analyser med samma ansats bidrar till att förstå vad som ligger bakom dessa resultat. En analys av den aggregerade investeringsutvecklingen tyder på att denna inte har påverkats varför sänkningen av utdelningsskatten främst har bidragit till att omfördela investeringarna från företag med gott om kapital till företag med brist på kapital. Andra kompletterande analyser visar att företagen med brist på kapital i större utsträckning har emitterat nytt kapital

³⁹ Alstadsaeter och Jacob (2014a) och (2014b) är tidigare och enklare analyser av effekterna på investeringar och värdeskapande.

än övriga företag. Dessutom har företag med gott om kapital utökat sina utdelningar mer än företagen med brist på kapital.

Sammantaget ger dessa resultat stöd för bedömningen att investeringarna har fått en effektivare sammansättning till följd av skattesänkningarna och att detta beror på företagets beteende vad avser investeringar, emittering av nytt kapital och utdelningspolitik. Detta betyder att det finns både effektivitets- och fördelningsaspekter på 3:12-reglerna och valet mellan dual och enhetlig beskattning. Vårt mer begränsade syfte är att studera konsekvenserna för den svenska inkomstfördelningen.

Utöver dessa specifika studier om inkomstomvandling och andra aspekter av de svenska 3:12-reglerna finns en mer omfattande litteratur inom offentlig ekonomi kring fördelar och nackdelar med dual och enhetlig beskattning. Sorensen (2005) ger en bra introduktion till denna litteratur som framhäver att det finns både för- och nackdelar med dual beskattning men att möjligheten till inkomstomvandling betecknas som dess "akilleshäla". Vidare finns några specifika studier om inkomstomvandling i andra länder. Pirttilä och Selin (2011) studerar den finska reform som införde dual beskattning fr.o.m. 1993. Deras resultat är att detta bidrog till inkomstomvandling bland egenföretagare. En färsk studie av förändringar i de spanska reglerna från 2007, som innebar att vissa typer av kapitalinkomster fick en lägre skattesats, tyder också på förekomst av inkomstomvandling, se Lopez-Laborda m fl. (2018).

2.5.3 3:12-reglernas fördelningsprofil

Vår utgångspunkt är utvecklingen av den svenska inkomstfördelningen såsom den beskrevs i inledningsavsnittet. Det är således frågan om individens disponibla inkomst utifrån det hushåll hen tillhör och efter justering för hushållets försörjningsbörda. Vi börjar med att undersöka var i denna inkomstfördelning individerna med utdelningsinkomster från fåmansföretag befinner sig (se tabell 2.2a). Andelen individer är hög i den högsta decilgruppen, särskilt under åren 2009 och framåt då nära 10 procent av höginkomsttagarna hade sådana utdelningsinkomster. De första åren på 2000-talet var andelen klart lägre, mellan 3 och 4 procent. På den undre inkomsthälvan är talen mycket låga och når inte något år upp till en procent. Tabell

2.2b visar även de genomsnittliga beloppen i de olika delarna av fördelningen. Beloppen är trivialt små i hela fördelningen upp till den högsta decilgruppen, där beloppen är betydande och dessutom stigande över tiden med en särskilt kraftig ökning från 2012 till 2013.

Dessa mönster kan sägas vara en spegelbild av de mönster vi visade i figur 2.7a och figur 2.8. Bidraget till den övergripande Gini-koefficienten från dessa utdelningsinkomster ökade från 2000 med särskilt påtagliga ökningarna mellan 2005 och 2006 samt mellan 2012 och 2013; se figur 2.7a. Samma mönster återfinns i figur 2.8 som visar att dessa inkomster vuxit klart snabbare än medianinkomsten och särskilt 2005–2006 och 2012–2013.

Det är dock viktigt att betona att de ökade bidrag till Gini-koefficienten som visades i figur 2.7a och ökningen av utdelningsinkomster i den högsta decilgruppen i förhållande till medianinkomsten i figur 2.8 inte kan tolkas som effekter på inkomstfördelningen. De ökade utdelningsinkomsterna motsvaras rimligen av minskade inkomster från arbetsinkomster. Det blir då i stället skillnaden i skatt mellan dessa båda former av inkomster som utgör effekten. Därför bör man se det ökade bidraget till Gini-koefficienten (och motsvarande för den högsta decilgruppen) som en övre gräns för hur mycket dessa regler har bidragit till de ökade inkomstskillnaderna.

Vi har genomfört ytterligare en analys av de mer generösa reglerna för fåmansföretag. Vi ställer frågan vad som hade hänt med inkomstfördelningen om två regler som blivit mer generösa sedan 2006 inte hade ändrats. Vi antar att utdelningsskatten hade legat kvar på 30 procent och att den övre inkomstgränsen för förenklingsregeln hade legat kvar på 1,5 inkomstbasbelopp. Tanken med dessa förändringar är att de är tämligen marginella till sin karaktär och inte skulle ge upphov till ändrat beteende annat än att utdelningsinkomsterna inom ramen för förenklingsregeln hade beskattats som förvärvsinkomster snarare än blivit föremål för beskattning som förvärvsinkomst. Vi har använt simuleringsmodellen FASIT för dessa analyser. Skillnaderna mellan den faktiska och kontrafaktiska utvecklingen visade sig vara mycket små. För 2015 gick Gini-koefficienten ned med 0,003 och den högsta decilgruppens disponibla inkomster i förhållande till medianpersonens disponibla inkomst gick ned från 2,92 till 2,88.

Dessa resultat kan troligen förklaras av att förenklingsregeln trots allt inte betyder så mycket, utan att ett litet antal inkomsttagare

står för den största delen av de samlade utdelningsinkomsterna. Att så är fallet stöds av tabell 2.2c som visar antalet individer med inkomster med olika utdelningsbelopp. De allra flesta har utdelningsinkomster som ligger inom ramen för förenklingsregeln men ett växande antal individer har utdelningsinkomster på en klart högre nivå.

Tabell 2.1a Andelen inkomsttagare med utdelningsinkomster från fåmansbolag i olika delar av inkomstfördelningen

Procent

	Percentil 0–10	Percentil 10–50	Percentil 50–90	Percentil 90–100
2000	0	0,06	0,57	2,82
2001	0,09	0,13	0,45	3,01
2002	0,07	0,11	0,53	3,37
2003	0,03	0,07	0,48	3,55
2004	0,05	0,11	0,53	3,38
2005	0,05	0,09	0,52	3,27
2006	0,18	0,15	0,89	5,88
2007	0,04	0,17	1,07	5,96
2008	0,03	0,21	1,09	7,48
2009	0,04	0,22	1,05	8,07
2010	0,02	0,23	1,25	8,96
2011	0,08	0,15	1,33	8,23
2012	0,02	0,18	0,93	7,63
2013	0,05	0,16	1,33	8,86

Källa: Egna beräkningar från SCB:s data.

Tabell 2.2b Utdelning från fåmansbolag, genomsnitt per inkomstgrupp

Tusental kronor, 2013 års priser

	Percentil 0–10	Percentil 10–50	Percentil 50–90	Percentil 90–100
2000	0,0	0,0	0,2	10,0
2001	0,0	0,0	0,1	4,1
2002	0,0	0,0	0,1	4,5
2003	0,0	0,0	0,1	6,5
2004	0,0	0,0	0,2	6,7
2005	0,0	0,0	0,1	3,9
2006	0,0	0,1	0,3	20,7
2007	0,0	0,0	0,5	19,3
2008	0,0	0,1	0,5	17,8
2009	0,0	0,1	0,6	23,8
2010	0,0	0,1	0,7	22,5
2011	0,0	0,1	1,0	24,3
2012	0,0	0,8	0,7	20,3
2013	0,0	0,8	0,9	34,6

Källa: Egna beräkningar från SCB:s data.

Tabell 2.2c Antal individer med inkomster från utdelning från fåmansbolag efter utdelningens storlek.

Tusental individer, 2013 års priser

	-50 tkr	50–100 tkr	100–150 tkr	150–200 tkr	200–250 tkr	250 tkr–	Totalt antal individer	Totalt belopp mdr kr
2000	33,2	5,1	1,8	2,2	0,5	3,8	46,7	9,3
2001	36,2	5,7	1,7	0,9	0,6	2,2	47,3	4,0
2002	37,4	5,4	2,8	0,9	1,1	4,8	52,4	4,4
2003	34,0	6,7	3,8	0,8	0,9	4,4	50,6	6,3
2004	35,1	6,0	2,6	1,4	1,3	6,0	52,5	6,6
2005	34,0	8,5	2,4	1,0	1,1	3,9	50,8	4,0
2006	52,2	14,2	5,1	2,6	2,2	14,3	90,7	19,8
2007	44,7	25,3	7,6	3,0	3,7	13,5	97,8	19,3
2008	59,9	30,3	12,5	5,9	3,3	11,8	113,8	18,0
2009	47,6	29,4	11,3	6,3	6,7	17,7	118,9	23,9
2010	60,8	32,9	10,4	7,8	4,7	19,1	135,8	23,3
2011	40,5	38,4	18,2	8,6	5,3	19,9	130,9	26,2
2012	35,9	36,3	9,8	7,8	4,4	18,1	112,3	21,7
2013	43,8	41,9	13,0	12,5	4,4	23,6	139,2	36,2

Källa: Egna beräkningar från SCB:s data.

2.6 Mätningen av kapitalinkomster i den svenska statistiken: en kritisk granskning

Vi har fokuserat på kapitalinkomsternas betydelse. Det finns därför anledning att understryka hur dessa inkomster definieras i statistik över inkomstfördelningen. Den huvudsakliga källan till den svenska inkomststatistiken är data från inkomstdeklarationerna, varför skattereglerna kommer att påverka statistikens innehåll. Vi har skiljt mellan två typer av kapitalinkomster. Den ena är räntor och utdelningar av olika slag. Den andra är realiserade kapitalvinster, dvs. vinster i samband med försäljning av främst aktier och fastigheter. Ingendera är problemfri. Vi ska därför granska hur den svenska inkomststatistiken mäter kapitalinkomster utifrån ett principiellt riktmärke, nämligen det klassiska inkomstbegrepp som förknippas med bland andra den svenske nationalekonomen David Davidsson: ”inkomst under en viss period är den konsumtion en person har råd med under perioden utan att möjligheterna till framtida konsumtion försämras”. Den senare delen av definitionen kan även formuleras som ”utan att den reala förmögenheten försämras”. Ofta förknippas också detta inkomstbegrepp med ekonomerna Haig och Simons och kallas därför ofta Haig-Simons inkomstbegrepp.

Vi granskar således den offentliga inkomststatistikens definitioner, vilka bygger på data från deklarationsprocessen, gentemot detta begrepp. Även om skatterna syftar till att utjämna de inkomster som är relevanta för svenska folkets ekonomiska levnadsvillkor måste skattesystemet också ta andra hänsyn såsom ekonomisk effektivitet och administrativ enkelhet. De uppmätta inkomster som härstammar från en skattedeklarationsprocess kan därför mycket väl avvika från inkomster som är relevanta för att bedöma individens och hushållets ekonomiska standard.

2.6.1 Räntor och utdelningar

För räntor och utdelningar är det viktigt att framhålla att det är de nominella värdena som beskattas och inkluderas i statistiken. Utifrån det klassiska inkomstbegreppet skulle det vara de reala kapitalinkomsterna efter korrigering för den del av inkomsten som kan sägas vara kompensation för den under året rådande inflationen.

Inflationen har ju reducerat det reala värdet av kapitaltillgången och därmed också reducerat möjligheterna till framtida konsumtion.

En sådan korrigeringskräver dock information om de bakomliggande kapitalvärden som kapitalinkomsten hänför sig till, information som i regel saknas. Avsaknaden av inflationskorrigering och användandet av nominella värden kan särskilt ha betydelse när man jämför perioder med hög inflation med perioder med låg inflation, vilket vi gör när vi studerar utvecklingen från 1975 till 2013. Särskilt åren 1975–1981 och 1990–1991 var inflationen hög, kring 10 procent mot bara ett par procent och som högst 3,4 procent sedan 1994. Det är således möjligt att inkomstfördelningens trender inom länder skulle se annorlunda ut om kapitalinkomsterna inflationsjusterades. Det är inte helt självklart i vilken riktning trenderna skulle påverkas. Vår gissning är dock att inkomstskillnaderna överskattades under perioden med hög inflation, medan de har varit mer rättvisande sedan mitten av 1990-talet då inflationen varit låg. Att inkomstskillnaderna överskattades under perioden med hög inflation skulle då förklaras av att en del av de ojämnt fördelade kapitalinkomsterna egentligen inte var att betrakta som reala inkomster utan som inflationskompensation. Om denna bedömning är korrekt har uppgången i inkomstskillnaderna sedan början av 1990-talet underskattats i den befintliga statistiken eftersom skillnaderna skulle ha börjat från en lägre nivå.

Utvecklingen från hög till låg inflation har dock varit gemensam för de flesta länder som vi brukar jämföra den svenska inkomstfördelningen med. Därför behöver denna problematik inte nödvändigtvis påverka jämförelser mellan länder så mycket. Men i den mån som länder skiljer sig åt i inflationstakt är detta en felkälla som idealt skulle kräva en mer noggrann analys.

2.6.2 Realiserade kapitalvinster

För realiserade kapitalvinster kan man först fråga sig hur man ska se på kapitalvinster i allmänhet, dvs. oavsett om de har realiserats eller ej. Rent principiellt är det rimligt att inkludera sådana i ett välfärdsrelevant inkomstbegrepp. Med den klassiska inkomstdefinitionen ovan som utgångspunkt är det uppenbart att kapitalvinster skall räk-

nas som inkomst, och att på motsvarande sätt kapitalförluster skall räknas som negativ inkomst.

De kapitalvinster som realiserats under ett år överensstämmer dock i regel inte med de faktiska kapitalvinsterna under året. Till en del kan de realiserade vinsterna även avse ackumulerad värdestegring från tidigare år vilka deklarerats i samband med den försäljning som skett under året och därmed kommer med i den registerbaserade inkomststatistiken för försäljningsåret. En sådan fördröjning mellan faktiska och deklarerade kapitalvinster förstärks om det – som i Sverige i fallet vinst vid försäljning av egna hem – är möjligt att skjuta upp beskattningen; inkomsten kommer vid sådan uppskjutning också att skjutas framåt till det år då vinsten tas upp till beskattning.

En egenhet med realiserade kapitalvinster är att de tenderar att variera kraftigt över tiden; de varierar över konjunkturen men kan också bli extra stora vissa år, exempelvis år då det finns speciella incitament – såsom förväntade förändringar av skattereglerna – att realisera värdeökningar i aktier eller fastigheter. Det framkom tydligt i avsnitt 2.3 att inkomstspridningen var särskilt hög vissa år och att dessa år kännetecknas av stora realiserade kapitalvinster.

Tabell 2.3 ger en bild av de realiserade kapitalvinsterna med uppdelning på vinster av försäljning av fastigheter och värdepapper för de svenska hushållen under åren 2007 till 2015. Vinsterna var särskilt höga 2007 men båda typerna av vinster föll sedan under finanskrisen. Därefter har båda typerna av vinster återhämtat sig. Kapitalvinsterna av fastigheter var något högre 2015 än 2007 vilket inte var fallet med vinsterna av avyttring av värdepapper. Kapitalvinsterna av fastigheter har genomgående varit högre än vinsterna av värdepapper men båda typerna av vinster är av betydande storleksordning och variationer i någon av dessa kan således också ge betydande utslag i den övergripande inkomstfördelningen. Tabellen visar också vinsterna brutto och netto (dvs. efter förluster). Skillnaden mellan brutto och netto är obetydlig för fastigheter men inte för värdepapper.

Tabell 2.2 Realiserade kapitalvinster för svenska hushåll

Miljarder kronor, 2015 års priser

	Totala kapitalvinster brutto	Totala kapitalvinster netto	Varav fastigheter brutto	Varav fastigheter netto	Varav värdepapper, brutto	Varav värdepapper, netto
2007	223,4	196,3	110,2	108,8	113,2	87,4
2008	132,0	95,4	74,6	72,7	57,4	22,7
2009	121,6	94,4	77,8	75,2	43,8	19,2
2010	146,5	123,5	94,3	92,0	52,2	31,5
2011	137,5	111,0	83,8	80,9	53,7	30,1
2012	119,0	98,1	77,6	73,8	41,3	24,3
2013	134,4	114,8	85,7	81,6	48,7	33,2
2014	171,9	154,4	111,4	107,6	60,4	46,8
2015	228,5	210,5	144,2	140,9	84,4	69,6

Källa: Beräkningar från SCB.

Det finns en inflationsproblematik även kring realiserade kapitalvinster och denna problematik hänger samman med skattereglerna för dessa vinster. Statistiken är baserad på de skattepliktiga vinsterna. Den svenska skattereformen, som började gälla 1991, innebar stora förändringar som medför att tolkningen av realiserade kapitalvinster i den svenska statistiken är olika fram till 1990 och därefter.

Vid försäljning av fastigheter var det fram t.o.m. 1990 tillåtet att räkna upp inköpspriset med inflationen när den skattepliktiga vinsten beräknades. I praktiken var det således den reala realiserade vinsten som togs upp som inkomst i deklarationen. Fram till 1990 lades denna vinst till övriga förvärvsinkomster och skattesatsen baserades på summan av förvärvs- och kapitalinkomster. Om man betraktade kapitalinkomsterna som ”marginella” på toppen av den samlade inkomsten blev skattesatsen på kapitalinkomster således hög. Sedan 1991 medges inte någon inflationsjustering av inköpspriset men i stället har skattesatsen varit lägre. Fram t.o.m. 1994 fanns en schablonregel som gjorde det möjligt att sätta inköpsvärdet till 70 procent av försäljningsvärdet och beskatta den deklarerade nettovinsten till 30 procent.⁴⁰ Reglerna ändrades 1995 då 50 procent av den nominella vinsten betraktades som beskattningsunderlag och beskattades

⁴⁰ Därmed blev skatten en omsättningsskatt på 9 procent av försäljningsvärdet. Andersson (1991) visar att schablonregeln redan efter en kort innehavstid blev förmånligare än grundregeln.

till 30 procent, dvs. skattesatsen blev 15 procent av den nominella vinsten.

Nästa ändring kom att gälla fr.o.m. 2001 då två tredjedelar av vinsten betraktades som beskattningsunderlag och beskattades med 30 procent, dvs. skattesatsen blev 20 procent av den nominella inkomsten. Gränserna höjdes ytterligare fr.o.m. 2008 så att skattesatsen blev 22 procent av den nominella inkomsten.⁴¹ I inkomststatistiken är det dock inte beskattningsunderlaget som räknas som individens inkomst (före skatt) utan den nominella vinsten.

Innebörden av denna utveckling är att de realiserade kapitalinkomsterna fick en annan karaktär 1991. De övergick från att vara beräknade i reala termer till att bli beräknade i nominella termer. Det är därför troligt att en del av kapitalvinsterna i den offentliga inkomststatistiken sedan 1991 inte har varit reella och därför heller inte enligt Haig-Simons inkomstbegrepp borde ha betraktats som inkomst. Även om det finns anledning tro att flertalet deklarerade kapitalvinster av fastigheter också har varit reala vinster så kan man inte utesluta att det förekommit fall där den nominella vinsten varit positiv och därmed beskattats trots att den underliggande reala vinsten varit negativ, dvs. utgjort en förlust. Det torde också ha funnits fall där den reala vinsten varit låg i förhållande till den nominella och att därför skattesatsen på den reala vinsten kommit att överstiga 100 procent.

En ytterligare förändring är att borttagandet av schablonregeln vid försäljning av egna hem innebar ett skift i serien fr.o.m. 1995 så att en större andel av den nominella vinsten kom att räknas som inkomst.

Även kapitalvinsterna vid försäljning av värdepapper har fått en annan innebörd fr.o.m. 1991. Fram t.o.m. 1990 fanns nämligen en regel som innebar att enbart 40 procent av vinsten vid försäljning av värdepapper som hade innehafits under två år eller längre behövde tas upp till beskattning, medan hela (den nominella) vinsten skulle beskattas när innehavet understigit två år.⁴² Om dessa vinster sedan

⁴¹ Dessa skattesatser avser försäljning av egna hem. Sedan 1995 har 90 procent av den nominella vinsten vid försäljning av närings- och hyresfastigheter utgjort beskattningsunderlag. Dessa vinster har inte varit försumbara men klart lägre än vinsterna av försäljning av egna hem. Skattestatistisk årsbok för år 2003 rapporterar att under inkomståret 2001 var värdet av försäljning av bostadsfastigheter 28,8 miljarder kronor jämfört med 17,5 miljarder kronor för bostadsrätter och 7,0 miljarder kronor för näringsfastigheter.

⁴² Andelen 40 procent hade gällt sedan 1976, dessförinnan gällde andra tal vilka dock sedan 1951 varit lägre än 100 procent. Se Johansson et al. (2015) för närmare information och analys.

lades på toppen av övriga förvärvsinkomster kom den marginella skattesatsen i den tidens enhetliga skattesystem att bli mycket hög. Från och med 1991 innebar reglerna att en större del av den nominella realiserade kapitalvinsten skulle tas upp till beskattning och därmed räknas som inkomst medan skattesatsen blev klart lägre.

Sammanfattningsvis är det svårt att säga om det är bäst att inkludera eller exkludera realiserade kapitalvinster i ett välfärdsrelevant inkomstmått för fördelningsanalyser. Att de inte beaktas vid internationella jämförelser är naturligt då sådan information saknas för vissa andra länder. I studier och rapporter som enbart fokuserar på Sverige har det dock varit vanligt att inkludera sådana vinster. Ett argument för att göra så är att det finns en systematik i dessa vinster. Om det hade varit så att vinsterna varit tillskott till övriga inkomster som fördelats slumpmässigt och oberoende av övriga inkomster – dvs. att de i statistisk mening hade varit brus eller ”white noise” – så hade vinsterna jämnat ut sig över tiden och inte bidragit till några skillnader i livsinkomster. Det har dock visat sig att dessa vinster främst tillfaller personer som både samma och närliggande år har förhållandevis höga inkomster.⁴³ Mot detta kan invändas att dessa inkomster sedan 1991 innehåller ett – troligen stigande – mått av ”inflationsluft”, dessutom i en omfattning som inte går att fastställa med hjälp av tillgängliga data. Våra analyser som visar ett ökande bidrag till inkomstskillnaderna från realiserade kapitalvinster måste därför tolkas med försiktighet.

2.6.3 Förskjutningar mellan sparformer

Vårt syfte är att göra jämförelser över tiden. Om hushållens sparformer och skatteregler förändras över tiden kan detta ge upphov till förskjutningar mellan olika former av kapitalinkomster och i vissa fall kan då också den samlade bilden av kapitalinkomsternas bidrag till disponibla inkomster påverkas på ett sätt som ger missvisande slutresultat.

Ett uppenbart exempel är om en sparform övergår från att ha varit skattebefriad till att vara skattepliktig. Detta var fallet med allemanssparandet som infördes den 1 april 1984 och var helt skattebefriat

⁴³ Se diskussionen i Björklund & Jäntti (2011) som baseras på resultaten i Roine & Waldenström (2011).

fram t.o.m. 1990. Därmed kom avkastningen på detta sparande inte heller med i den registerbaserade inkomststatistiken. Det fanns två alternativa sparformer, nämligen allemansspar som var sparande på konton och allemansfond som var sparande i fonder. För det senare alternativet var inte bara utdelningarna utan även de realiserade kapitalvinsterna skattefria. Den stora skattereformen som trädde i kraft 1991 innebar en allmän breddning av skattebaserna och då infördes även skatt på detta sparande. Skatten på utdelningar var 20 procent under 1991 och 1992, men höjdes 1993 till den allmänna nivån för kapitalinkomster, nämligen 30 procent. Kapitalvinsterna i dessa fonder var lägre beskattade än övriga kapitalvinster fram t.o.m. 1996. Under 1996 blev det klart att allemansfonder fr.o.m. det kommande året skulle beskattas på samma nivå som övriga kapitalvinster. Detta gav upphov till stora realiseringar under 1996 av vinster gjorda i allemansfonder (Skattestatistisk årsbok 2007). Från och med 1998 upphörde allemanssparandet som särskild sparform och kom skattemässigt att behandlas som andra sparkonton respektive fonder. Vid denna tidpunkt var hushållens behållning i dessa fonder betydande. SOU 1994:50 redovisar att behållningen var drygt 60 miljarder vardera på "allemansspar" respektive "allemansfonder". För reavinster var det således stora belopp som kom att bli föremål för beskattning under loppet av 1990-talet. Eftersom reavinster tenderar att vara mycket ojämnt fördelade innebär denna skatteförändring att inkomststatistiken uppvisar en skenbar ökning av inkomstskillnaderna till följd av att en större andel av de faktiska realiserade vinsterna redovisas.

Sammantaget innebär denna utveckling att tidigare obeskattade utdelningar och reavinster kom att inkluderas i inkomststatistiken fr.o.m. 1991. Det skift i serien för inkomstfördelning som vi noterade ovan förklaras delvis av detta.⁴⁴ Det är här viktigt att notera vilka konsekvenserna blir av att tidigare obeskattade inkomster, som därför inte heller inkluderats i inkomstfördelningsstatistiken, görs skattepliktiga. Vi utgår här från att dessa inkomster är ojämnt fördelade till förmån för höginkomsttagare. När dessa personer får skatta för sina tidigare obeskattade inkomster sjunker deras reella disponibla inkomst eftersom de får betala en skatt de tidigare slapp. Det

⁴⁴ Skiftet beror även på andra breddningar av inkomstbegreppen. Detta arbete från SCB:s sida är tyvärr inte tillräckligt dokumenterat för att vi ska kunna avgöra hur mycket som beror på hanteringen av allemanssparandet.

betyder att den reella inkomstfördelningen blir jämnare. Men när inkomststatistiken baseras på beskattade inkomster kommer de uppmätta inkomsterna att bli mer ojämnt fördelade eftersom nettot av inkomsterna i statistiken tillräknas höginkomsttagarna. Detta är mycket olyckligt när fokus ligger på förändringar av inkomstfördelningen. Om fokus i stället ligger på att få fram den bästa möjliga skattningen av de reella inkomstskillnaderna uppnås en förbättring när obeskattade inkomster görs skattepliktiga.

Vi fortsätter med att diskutera *privata pensionsförsäkringar*. Sådana försäkringar har onekligen varit en sparform som utgjort ett substitut till andra sparformer såsom fonder av olika slag. Men sparande i privata pensionsförsäkringar genererar inga deklarerade kapitalinkomster för individen. Avkastningen på sådant sparande beskattas av försäkringsbolaget och nettoavkastningen läggs till pensionskapitalet som sedan i framtiden betalas ut som pension och beskattas som förvärvsinkomster. Till detta kommer att premierna till pensionen varit avdragsgilla vid beskattningen av förvärvsinkomster. Detta kallas ibland för principen om uppskjuten beskattning.⁴⁵

Under en längre tid har det avdragsgilla reala beloppet sjunkit. Under 2014 var beloppet 12 tkr, under 2015 var det 1,8 tkr och under 2016 hade det avvecklats helt⁴⁶.

Med en strikt tillämpning av Haig-Simons inkomstbegrepp skulle själva sparandet till sådan försäkring – dvs. avdraget – inte påverka inkomsten och inte heller den senare utbetalningen av pensionen. Däremot skulle den reala avkastningen på detta sparande räknas som (kapital)inkomst. Här tillämpar dock SCB en mer pragmatisk ansats så att avdragen reducerar inkomsten och pensionsutbetalningen räknas som pensionsinkomst.⁴⁷

Till skillnad från de flesta andra sparformer kommer privata pensionsförsäkringar även att påverka tidsprofilen på förvärvsinkomsterna. Därmed kommer troligen också fördelningen av de årsvisa disponibla inkomsterna att ändras. Premien till en privat pensionsförsäkring var avdragsgill, vilket innebar att den försäkrades upp-

⁴⁵ Se Järliden Bergström m.fl. (2010) för en ingående analys.

⁴⁶ Avdragsrätten, som infördes i samband med lagstiftning från 1950, var till en början obegränsad men 1976 begränsades den till tio procent av inkomsten upp till 20 basbelopp, dock maximalt ett basbelopp, 1995 till ett halvt basbelopp, och 2008 till högst 12 000 kronor.

⁴⁷ Detsamma kan sägas om studielån och återbetalningen av sådana lån vilka räknas som positiv respektive negativ inkomst av SCB.

mätta bruttoinkomst reducerades med premien.⁴⁸ Till detta kom att avdraget gav upphov till en lägre skatt, varför den disponibla inkomsten minskade mindre än bruttoinkomsten. Senare i livet när pensionen betalas ut är denna pension skattepliktig varför den försäkrades uppmätta disponibla inkomst då stiger. Även i ett tvärsnitt av individer – som HEK utgör – är det möjligt att denna egenskap hos privata pensionsförsäkringar hade en utjämnande effekt på fördelningen av de disponibla inkomsterna. Avdragen skedde troligen under en period i livet då inkomsterna var särskilt höga, medan pensionerna delades ut då inkomsterna i övrigt vara låga. De flesta andra sparformer har inte denna effekt.

Vi illustrerar utvecklingen av privata pensionsförsäkringar i Sverige i figur 2.15. Figuren visar avdragets storlek samt erhållen utbetalad pension per vuxen person i hushållet från 1995 till och med 2015. För att få en bild av storleksordningen relaterar vi avdragets och pensionens storlek till nivån på den disponibla inkomsten per vuxen person. Avdraget och pensionen är dock beräknade brutto, dvs. före skatt. Beloppen är också omräknade till 2015 års prisnivå. För att också få en bild av fördelningsprofilen av avdragen och utbetalad pension redovisar vi disponibel inkomst, avdragets storlek samt utbetalad pension per vuxen person i den undre halvan av inkomstfördelningen (p0-p50), den övre halvan exklusive den högsta tiondelen (p50-p90) samt bland de tio procenten med den högsta disponibla inkomsten (p90-p100). Inkomstfördelningen är här definierad på samma sätt som i etablerad fördelningsanalys, dvs. med beaktande av hushållets försörjningsbörda med hjälp av samma ekvivalensskala som i grundanalysen.

Figur 2.15 visar flera mönster hos de privata pensionsförsäkringarna. Både avdragen och pensionerna höll jämna steg med disponibel inkomst fram t.o.m. 2001. Under denna period motsvarade avdragen ca 2 procent av disponibel inkomst i den högsta decilgruppen medan pensionerna här motsvarade ca 3 procent. Därefter har avdragen sjunkit ganska kraftigt i både absoluta tal och som andel av disponibel inkomst. År 2015, då avdragsrätten var mycket liten, var beloppen som väntat obetydliga. Även de utbetalade pensionerna har sjunkit, särskilt relativt de disponibla inkomsterna och särskilt i

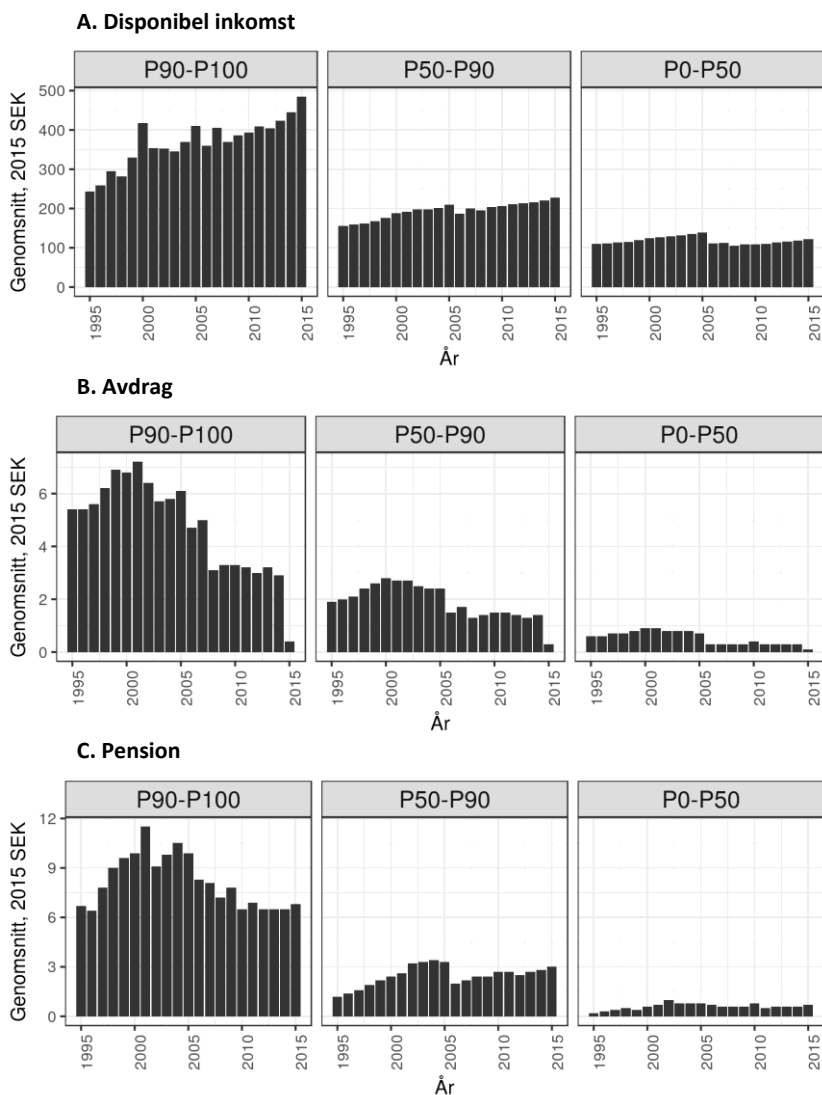
⁴⁸ Rent tekniskt behandlas den avdragsgilla premien för privata pensionsförsäkringar av SCB (och därmed också i våra analyser) som en negativ transferering. Detta kan ha viss betydelse när man studerar utvecklingen av transfereringarnas fördelningsprofil, men för våra syften saknar detta betydelse.

den högsta decilgruppen. De har dock inte sjunkit lika snabbt, vilket är förväntat då dessa utbetalningar motsvarar sparande som kan ha skett långt tillbaka i tiden. År 2015, när avdragen i stort sett var borta, utbetalades pensioner motsvarande drygt en procent av disponibel inkomst i den övre delen av fördelningen och motsvarande nästan en procent i den undre halvan av fördelningen. Eftersom det är avdragen som drar ned disponibel inkomst medan pensionerna höjer den och fördelningen är som den är innebär detta att den del av systemet som ökar inkomstskillnaderna fortfarande lever kvar i den svenska ekonomin. Under de kommande åren kommer dock denna effekt på inkomstfördelningen att successivt avta och till slut helt försvinna.

Ett annat mönster som framgår av figuren är att beloppen för de utbetalade pensionerna är klart högre än beloppen för avdragen. Detta kan förklaras med att de sparade beloppen har haft en avkastning fram till pensioneringen och att sparandet skett under en längre period än utbetalningarna. Däremot kan det vara något förvånande att fördelningsmönstret för pensionerna är i stort sett detsamma som för avdragen, nämligen med en stark koncentration till den högsta decilgruppen. Man hade kunnat förvänta sig att pensionerna betalas ut när övriga inkomster är riktigt låga så att dessa hamnar längre ned i fördelningen. Det är därför inte självklart att de privata pensionsförsäkringarna rent mekaniskt ledde till mer jämnt fördelade disponibla inkomster. Däremot förefaller de återstående utbetalningarna av pension från detta system under de sista åren i figuren liksom under kommande år bidra till ökade inkomstskillnader.

Figur 2.15 Disponibel inkomst, avdrag för privata pensionsförsäkringar, och erhållen privat pension per vuxen person i hushållet i olika delar av inkomstfördelningen

Tusental kronor, 2015 års priser



Källa: Egna beräkningar från SCB:s data.

Det framgår således klart att det avdragsgilla sparandet i privata pensionsförsäkringar successivt har avvecklats i Sverige under senare år och att det är helt borta fr.o.m. 2016.⁴⁹ Denna sparform har således inte gett upphov till några redovisade kapitalinkomster för hushållen utan avkastningen på detta sparande har betalats ut som pension senare i livet och då beskattats som en del av övriga förvärvsinkomster. Det mest troliga är att bortfallet av denna sparform har inneburit att hushållen gått över till andra sparformer. Dessa sparformer kan mycket väl lyda under helt andra skatteregler och därmed ge upphov till redovisade kapitalinkomster i den svenska inkomststatistiken. Dessutom kan de nya sparformerna ha andra effekter på fördelningen av disponibla inkomster än vad de privata pensionsförsäkringarna hade. Vi övergår nu till att diskutera andra sparformer som kan ha ersatt privata pensionsförsäkringar. Frågan blir då hur dessa alternativa sparformer hanteras i inkomststatistiken och hur de kan tänkas påverka kapitalinkomsternas relativa betydelse samt fördelningen av de disponibla inkomsterna.

En möjlighet är att de privata pensionsförsäkringarna har ersatts av *löneväxling*. Detta innebär att den anställde kommer överens med sin arbetsgivare om sänkt lön som kompenseras med motsvarande inbetalning till ett försäkringskonto inom ramen för tjänsteförsäkringarna. Denna lösning har samma egenskaper som en privat pensionsförsäkring. Bruttoinkomsten sänks under inkomståret men detta kompenseras med att inkomstskatten också blir lägre. Försäkringsbolaget betalar avkastningsskatten, vilket innebär att sparandet inte genererar några kapitalinkomster för individen. Det ackumulerade sparandet inklusive avkastningen betalas senare i livet ut som pensionsinkomst och beskattas då som förvärvsinkomst. Såvitt vi kan bedöma är det inte möjligt att uppskatta omfattningen av sådan löneväxling och särskilt inte om den kan ha ersatt nedgången av sparandet i privata pensionsförsäkringar. Men i den utsträckning som löneväxling har ersatt privata pensionsförsäkringar har de inte påverkat karaktären på kapitalinkomster och de disponibla inkomsternas fördelning över tiden.

Ytterligare en möjlig ersättning för privata pensionsförsäkringar är *kapitalförsäkringar*. Här är den inbetalade premien inte avdragsgill

⁴⁹ Däremot är själva sparformen inte formellt avvecklad. Det kan fortfarande förekomma visst sparande av detta slag, men det är inte avdragsgillt. Till detta kommer, vilket framgår av texten, att det finns betydande sparade medel i systemet som kommer att generera framtida skattepliktiga pensionsutbetalningar.

och den utbetalade försäkringsförmånen är inte heller skattepliktig. Detta innebär att denna sparform inte omfördelar förvärvsinkomster över tiden på det sätt som är fallet med privata pensionsförsäkringar. Avkastningen på sparandet beskattas av försäkringsbolaget, vilket innebär att denna sparform liksom privata pensionsförsäkringar inte genererar några uppmätta kapitalinkomster hos individen.

Det kan vara instruktivt att jämföra sparande i kapitalförsäkringar med mer konventionellt sparande i bankkonton och enskilda aktier. Sådant sparande är ju heller inte avdragsgillt. Däremot betalar individen skatt på ränta respektive utdelning och denna skatt respektive kapitalinkomst kommer att noteras i inkomststatistiken. Det framstår dock inte som rimligt att sådant sparande i någon större utsträckning har ersatt privat pensionssparande.

Det är också möjligt att det skett en övergång mot mer sparande i *aktiefonder*. Beskattningen av sådana fonder är helt baserad på de realiserade vinsterna. Det betyder att utdelningarna från de i fonden ingående aktierna läggs till fondens värde och beskattas av individen som kapitalinkomst vid realisationen av fonden.

En sparform som särskilt de kommande åren kan få stor betydelse för tolkningen av kapitalinkomster i den svenska inkomststatistiken är *investeringssparkonto*, som infördes 2012. På ett sådant konto kan olika finansiella instrument samt andelar i en värdepappersfond eller en specialfond förvaras. Avkastningen av sparande på investeringssparkonto är föremål för schablonbeskattning. Det innebär att kontoinnehavaren inte ska redovisa (realiserade eller icke-realiserade) kapitalvinster och annan avkastning på finansiella instrument och kontanta medel som förvaras på ett investeringssparkonto. På motsvarande sätt får kapitalförluster och utgifter på sådana tillgångar inte dras av. I stället ska kontoinnehavaren i inkomstslaget kapital ta upp en schablonmässigt beräknad intäkt. Denna intäkt baseras på marknadsvärdet på de tillgångar som förvaras på investeringssparkontot under det aktuella beskattningsåret och kontoinnehavarens egna inbetalningar till kontot under året; detta är kapitalunderlaget. Schablonintäkten beräknas genom att kapitalunderlaget multipliceras med statslåneräntan vid utgången av november månad närmast före det aktuella kalenderåret ökad med en procentenhet (tidigare 0,75 procentenheter). Schablonintäkten ska dock (fr.o.m. inkomståret 2017) beräknas till lägst 1,25 procent av kapitalunderlaget. Den

beräknade schablonintäkten tas upp som inkomst i inkomstslaget kapital och beskattas med 30 procent. Detta betyder att sparformen (för aktier) är särskilt gynnsam när börsen går upp men ogynnsam när börsen går ned. En av de stora fördelarna med denna sparform är dock att realiserade vinster vid omplaceringar inom investeringsspar-kontot inte ger upphov till kapitalvinstbeskattning.

En ökad betydelse av investeringssparkonton för hushållens sparande får flera konsekvenser för den inkomststatistik som svenska fördelningsanalyser bygger på. Det faktum att schablonintäkten baseras på statslåneräntan utan någon hänsyn till den faktiska avkastningen på de värdepapper som finns på kontot innebär att det uppstår en avvikelse mellan den skattepliktiga kapitalinkomst som kommer att ingå i inkomststatistiken och individens faktiska kapitalinkomst. Det är möjligt att dessa avvikelser tar ut varandra över tiden och att ett genomsnitt över, säg, en konjunkturcykel ger en större överensstämmelse mellan skattemässig och verklig kapitalinkomst. Detta är ett argument för att använda längre tidsperioder för att bedöma inkomstfördelningen. Avvägningen mellan årsinkomst och inkomster över längre tidsperioder rymmer dock också många andra argument och vi behandlar här inte denna problematik.

En annan konsekvens följer om investeringssparkonton får ökad betydelse i förhållande till andra sparformer med andra skatteregler. Det är fullt möjligt att det kommer att bli vanligare att bygga upp och placera aktiefonder på ett investeringssparkonto i stället för att äga renodlade aktiefonder. Då kommer det att ske en överföring av kapitalinkomster från realiserade kapitalvinster till ränteinkomster. Eftersom de förra inte ingår vid internationella jämförelser kan en sådan utveckling göra de internationella jämförelserna missvisande.

Det är också möjligt att investeringssparkonton redan har ersatt sparande i kapitalförsäkringar och kommer att göra så i högre utsträckning i framtiden. Dessa sparformer har egentligen betydande likheter när det gäller skattenivån. Den mest centrala skillnaden är rent skatteteknisk. För kapitalförsäkringar är det försäkringsbolaget som betalar in skatten, medan det för investeringssparkonton är individen som betalar skatten genom att påföras en schablonintäkt i deklarationen. Därför kommer avkastning från investeringssparkonton med i den deklationsbaserade fördelningsstatistiken medan avkastning från kapitalförsäkringar inte gör det. En förskjutning av sparande från kapitalförsäkringar till investeringssparkonton kom-

mer därför att ge en skenbart ökad betydelse för kapitalinkomster i fördelningsstatistiken. Att en förskjutning av sparande från kapitalförsäkringar till investeringssparkonton är sannolik stöds också av att de senare har vissa marginella fördelar gentemot de förra. Den enskilde spararen kan exempelvis kvitta schablonintäkten på sitt investeringssparkonto mot andra förluster och utgifter i inkomstslaget kapital. Detta är inte möjligt för avkastningen på kapitalförsäkringar som ju ligger hos försäkringsbolaget.

För att tydliggöra kopplingen mellan reglerna för investeringssparkonton och fördelningsstatistiken är det också instruktivt att begrunda effekterna av den höjning av schablonräntesatsen som ingår i regeringens budgetförslag hösten 2017. Denna höjning kommer att leda till att kontoinnehavarna får betala en högre skatt. Deras verkliga avkastning påverkas inte men de kommer att få sänkt disponibel inkomst via högre skatt. Däremot kommer fördelningsstatistiken att redovisa högre disponibla inkomster för dessa personer eftersom denna statistik kommer att tilldela dessa personer schablonintäkten minus skatten. Eftersom skatten är 30 procent kommer den uppmätta disponibla inkomsten att öka med 70 procent av den höjda schablonintäkten. Om vi utgår från att kontoinnehavarna överlag är höginkomsttagare kommer således en politisk reform som *minskar* skillnaderna i verklig disponibel inkomst att i den svenska fördelningsstatistiken ge upphov till ökade skillnader i disponibel inkomst.

Tabell 2.4 visar utvecklingen av totala inkomster av räntor och utdelningar under perioden 2000–2015 samt de schablonintäkter som erhållits från investeringssparkonton liksom från investeringsfonder. De totala inkomsterna av räntor och utdelningar ökade från 42,5 till 91,3 miljarder kronor (i 2015 års priser) från 2000 till 2008, varefter de föll under finanskrisen. De senaste åren har de dock stigit igen och 2014 och 2015 översteg de nivån för 2008.

Inkomster från investeringssparkonton har fram t.o.m. 2015 inte kommit att utgöra någon större del av de samlade inkomsterna av räntor och utdelningar. Åren 2014 och 2015 utgjorde de 4–5 procent av dessa samlade inkomster. Samtidigt var statslåneräntan mycket låg under dessa år vilket också ger en mycket låg räntesats vid beräkningen av schablonintäkten från dessa konton; för 2015 är räntesatsen bara 1,65 procent. Det ligger dock betydande och växande förmögenhetsvärden i dessa konton. I tabellens sista kolumn har vi

beräknat de kapitalunderlag som ligger bakom schablonintäkten. För 2015 är detta kapitalunderlag 236,8 miljarder kronor. Även om detta belopp är en blandning av stockar (behållningen under året) och flöden (inbetalningarna under året) är det betydande belopp som dessutom har vuxit snabbt på bara några år. Med en något högre räntesats kommer schablonintäkterna också att bli höga och kan då få en betydande inverkan på de beräknade inkomstskillnaderna. Dessa förmögenhetsvärden blev således inte föremål för beskattning vid omsättning av de värdepapper som placerats i dessa konton. Därför kan etableringen av denna sparform ha bidragit till att dra ned inkomsterna av realiserade kapitalvinster.

Tabell 2.4 visar även schablonintäkten av en annan sparform, nämligen investeringsfonder. Sådana har existerat under lång tid, men fr.o.m. 2012 har beskattningen flyttats från fondbolaget till individen och därmed kommit att ingå i inkomststatistiken.⁵⁰ Här har schablonintäkten vuxit från 1,8 till 2,3 miljarder kronor från 2012 till 2015.

Ytterligare ett exempel på förändring av reglerna kring kapitalinkomster som påverkar den uppmätta inkomstfördelningen är den schablonintäkt på uppskjutna realiserade kapitalvinster vid fastighetsförsäljningar som infördes 2009. Detta var en del av de skatteförändringar som skulle bidra till att kompensera för fördelnings effekter av den borttagna fastighetsskatten. Därför vore den mest heltäckande analysen av dessa förändringar att studera effekterna av hela detta paket av förändringar. Men här väljer vi att fokusera enbart på den schablonintäkt som infördes.

⁵⁰ Se prop. 2011/12:1 avsnitt 6.14 för närmare information om innebörden av dessa fonder och motiveringen till den ändrade beskattningsformen.

Tabell 2.4 Totala inkomster av räntor och utdelningar 2000–2015, del därav som är schablonintäkter från investeringsfonder och investeringssparkonton (ISK) samt räntesatser och kapitalvärden för ISK

Belopp i miljarder kronor, 2015 års priser; räntesats i procent

År	Totala inkomster av räntor och utdelningar	Varav schablonintäkt investeringsfonder	Varav schablonintäkt ISK	Räntesats	Kapitalunderlag ISK
2000	42,5				
2001	41,6				
2002	41,0				
2003	37,2				
2004	37,3				
2005	38,7				
2006	55,2				
2007	73,7				
2008	91,3				
2009	70,3				
2010	66,3				
2011	79,9				
2012	93,6	1,8	0,7	2,4	29,7
2013	86,6	1,9	2,0	2,24	89,4
2014	95,8	2,1	5,4	2,84	190,5
2015	103,1	2,3	3,9	1,65	236,8

Källa: Skatteverket och egna beräkningar.

Innebörden av schablonintäkten är att 1,67 procent av det uppskjutna beloppet betraktas som inkomst och påförs individen som en schablonintäkt. Denna intäkt beskattas sedan med 30 procents kapitalinkomstskatt. I slutet av december 2014 uppgick de sammanlagda uppskovsbeloppen till 267,5 miljarder kronor vilket innebär en sammanlagd schablonintäkt på 4,5 miljarder varav 1,3 miljarder betalades i skatt (Skattestatistisk årsbok 2015). För den enskilde individen är den enda verkliga förändringen att skatten har stigit och på totalnivå har skatterna ökat med 1,3 miljarder. Om dessa skatter främst betalas av hushåll med höga inkomster har inkomstfördelningen utjämnats. Men i den officiella inkomststatistiken får dessa hushåll ett inkomststillskott på netto 3,2 miljarder kronor varför de uppmätta inkomstskillnaderna stiger.

Dessa problem med schablonintäkt för uppskjutna realisationsvinster har vi dock kunnat belysa med de data som finns tillgängliga för oss i våra databaser. Vi har helt enkelt reducerat individens (och dennes hushålls) inkomster med schablonintäkten och bara låtit skatten vara kvar. Detta sänker Gini-koefficienten på den tredje decimalen och sänkningen av medelvärdet för den högsta decilgruppen i förhållande till medianen är också trivial. Beloppen är således för små för att ha någon betydelse för den övergripande inkomstfördelningen.

2.6.4 Slutsatser

Vår diskussion i detta avsnitt har visat på ett antal problem som uppstår då man vill tolka kapitalinkomster i den officiella inkomststatistik som svenska fördelningsanalyser bygger på. Ett första övergripande problem är att olika sparformer rent skattetekniskt behandlas mycket olika. Detta leder till att vissa sparformer ger kapitalinkomster i form av räntor eller utdelningar, andra i form av realiserade kapitalvinster, och ytterligare andra ger inte upphov till några kapitalinkomster alls utan till framtida pensioner som behandlas som förvärvsinkomster. Detta betyder att förskjutningar mellan olika sparformer påverkar statistikens innehåll. Under senare decennier har exempelvis avsättningar till privata pensionsförsäkringar försvunnit. I den mån som detta sparande, som således inte ger upphov till kapitalinkomster som registreras hos individen, har ersatts av sparformer som ger upphov till skattepliktiga kapitalinkomster för individen blir följderna att statistiken ger en missvisande bild av ökad betydelse för kapitalinkomster. Man kan heller inte utesluta att den övergripande fördelningen av disponibla inkomster påverkas av förskjutningar mellan olika sparformer.

Ett andra övergripande problem är att båda typerna av kapitalinkomster, dvs. såväl räntor och utdelningar som realiserade kapitalvinster, bör mätas reellt dvs. med beaktande av värdeminskningen av de bakomliggande förmögenhetstillgångar som gett upphov till kapitalinkomsterna. För räntor och utdelningar beskattas de nominella värdena varför det inte är möjligt att beräkna reala inkomster utan information om de bakomliggande förmögenheterna. Detta är en avgörande svaghet hos den svenska inkomststatistiken. Denna

svaghet delas dock med statistiken från andra länder, varför just länderjämförelser kanske trots allt inte påverkas så mycket.

För realiserade kapitalvinster är det möjligt med skatteregler som medger att inköpsvärdet hos den avyttrade tillgången får räknas upp med inflationen. Då är beskattningen real. Så var också fallet med fastigheter, som är den viktigaste källan till realiserade kapitalvinster, fram t.o.m. 1990. Därefter förändrades skattereglerna, vilket gjort att realiserade kapitalvinster sedan inkomståret 1991 innehåller en svårbedömd komponent av "inflationluft". Vidare innebär borttagandet av en schablonregel som gällde 1991–1994 att sannolikt en ökande andel av den nominella vinsten togs upp som deklarerad inkomst. Till detta kommer att allemansfonderna under loppet av 1990-talet blev föremål för kapitalvinstbeskattning i allt större utsträckning. När detta sparande upphörde under 1998 övergick de troligen till andra former av fonder som var föremål för reguljär beskattning. Detta innebar också en ökning av de registrerade kapitalvinsterna i statistiken utan att det nödvändigtvis var frågan om en reell ökning.

Det har inte varit möjligt att med befintliga data kvantifiera dessa problem hos den befintliga inkomststatistiken. Det är möjligt att vissa av dessa problem är relativt stora, men det kan också tänkas att de inte är tillräckligt stora för att påverka den breda bilden av inkomstfördelningens utveckling. I vårt avslutande avsnitt kommer vi att diskutera våra analyser i ljuset av dessa problem. Där kommer vi också att diskutera vilken kompletterande information som skulle kunna belysa och lösa problemen och därmed öka trovärdigheten hos den svenska inkomststatistiken.

2.7 Sammanfattning och diskussion

Vi har studerat utvecklingen av fördelningen av disponibla inkomster i Sverige under perioden 1975 till 2013 med hjälp av SCB:s officiella inkomststatistik som i huvudsak hämtar sin information om inkomster och skatter från data som genererats av skattedeklarationerna. När vi med hjälp av dessa data undersöker kapitalinkomsternas betydelse för utvecklingen mot ökade skillnader i disponibel inkomst under den studerade perioden är det helt klart att dessa kan tillskrivas stor betydelse. Bidraget till det övergripande spridnings-

måttet Gini-koefficienten blir mycket tydligt när vi jämför perioden 1991–1995 med perioden 2009–2013. Gini-koefficienten ökade under denna period med 0,07–0,08 enheter vilket är en kraftig ökning som avsevärt minskade gapet mellan Sverige och de flesta andra europeiska länder. Av denna ökning kan drygt två tredjedelar hänföras till kapitalinkomsternas bidrag. Vår analys av inkomsterna för den högsta decilgruppen i förhållande till medianinkomsten bekräftar denna utveckling och det är sannolikt just toppens ökade inkomster i förhållande till mitten av fördelningen som ligger bakom den stigande Gini-koefficienten.

Det ökade bidraget till ökade inkomstskillnader från kapitalinkomster kan i sin tur till ungefär lika delar hänföras till realiserade kapitalinkomster och till räntor/utdelningar. Båda typerna av inkomster har således varit viktiga för utvecklingen mot de rapporterade större inkomstskillnaderna.

För perioden 2000 till 2013 kan vi i data identifiera utdelning från fåmansbolag bland räntor/utdelningar. Det är sådana bolag som kan ligga bakom ett inslag av inkomstomvandling då det är lönsamt för ägarna att överföra arbetsinkomster till utdelningsinkomster. För denna period ger utdelning från fåmansbolag ett mindre bidrag till Gini-koefficienten än övriga räntor och utdelningar. Vi finner också att båda typerna av kapitalinkomster har ökat sitt bidrag till Gini-koefficienten med ca 0,01.

En slutsats av dessa mönster är att inkomstomvandling hos fåmansbolag har haft en viss betydelse för inkomstfördelningens utveckling men är ingen huvudförklaring till att kapitalinkomsterna fått en ökad betydelse. Under perioden 2000 till 2013 finns lika stora bidrag från vardera realiserade kapitalvinster och övriga räntor/utdelningar.

En andra slutsats är att denna ökning av bidraget från fåmansbolagens utdelning bör ha en motsvarighet i minskat bidrag till inkomstskillnaderna från fåmansbolagens arbetsinkomster. Vi tolkar det ökade bidraget från fåmansbolagens utdelningar som en övre gräns på effekten på den samlade inkomstfördelningen. Mönstret är dock ett klart tecken på inkomstomvandling, något som också har stöd av andra studier som vi har diskuterat.

För att belysa den möjliga förekomsten av inkomstomvandling till följd av den duala beskattningen har vi också genomfört en länderjämförelse där utvecklingen i fem länder som infört dual be-

skattning jämförs med utvecklingen i sex länder som sedan 1970-talet haft enhetlig beskattning av förvärvs- och kapitalinkomster. Denna analys visar att ojämlikheten i disponibla inkomster utvecklades i stort sett lika i dessa båda grupper av länder men samtidigt att bidraget till denna ojämlikhet från kapitalinkomster ökade i länderna med dual beskattning, och detta särskilt i toppen av inkomstfördelningen. Även om vi inte kunnat genomföra statistiska tester av dessa mönster ger de en antydning om att dual beskattning ger upphov till inkomstomvandling mot inkomster av kapital.

Detta är således i ett sammandrag vad som följer från våra analyser av den svenska officiella statistiken för inkomstfördelning. Men vi har också betonat ett antal svagheter hos denna statistik som gör att dessa bedömningar blir osäkra. Dessa svagheter framstår när vi kontrasterar SCB:s inkomstbegrepp, som är starkt påverkat av skattetekniska regler, med ett mer principiellt baserat begrepp.

För det första är det troligt att det bidrag till stigande inkomstskillnader som statistiken tilldelar realiserade kapitalvinster inte motsvarar ökade skillnader i reala inkomster. Detta skulle då innebära att statistiken överdriver både ökningen av skillnader i real ekonomisk standard och det bidrag som kommer från just kapitalinkomster. Fram t.o.m. 1990 var beskattningen för den viktigaste formen av kapital (fastigheter) real i den meningen att det var den reala (realiserade) kapitalvinsten som togs upp som inkomst. En särskild tvåårsregel gav även ett slags inflationskydd för vinster vid försäljning av värdepapper. Från och med 1991 har emellertid även nominella vinster blivit skattepliktiga, med ett skift uppåt till följd av en regelförändring från 1994 till 1995. Till detta kommer att realiserade kapitalvinster från allemansfonderna övergick till att bli skattepliktiga, men till en lägre skattesats än övriga kapitalvinster, under loppet av 1990-talet. När dessa sedan upplöstes 1998 är det troligt att de övergick till andra fonder där beskattningen var högre, dvs 30 procent. Innebörden av sådana förändringar är att de i statistiken registrerade kapitalvinsterna ökar utan att de bakomliggande vinsterna har ökat; vi ser en skenbar uppgång av inkomstskillnaderna i statistiken.

Det är värt att notera att dessa problem i första hand avser den statistik som brukar presenteras i Sverige. De länderjämförelser som presenteras av OECD och i studier baserade på data från Luxembourg Income Study (LIS) påverkas inte av dessa problem då dessa

undersökningar inte inkluderar realiserade kapitalvinster i sina inkomstmått.

För det andra finns flera problem förknippade med bidraget till ökande inkomstskillnader från räntor och utdelningar. I inkomststatistiken mäts dessa också i nominella termer eftersom det är de nominella inkomsterna som är skattepliktiga. Eftersom inflationen reducerar värdet på de bakomliggande förmögenhetstillgångar som ger upphov till räntor och utdelningar överskattar statistiken individens reala kapitalinkomster. Eftersom dessa inkomster är ojämnt fördelade överskattas också de reala inkomstskillnaderna.

Denna överskattning stiger med nivån på inflationen varför överskattningen rimligen har minskat över tiden. Eftersom nedgången i inflation är gemensam för de länder som vad gäller inkomstfördelningen brukar jämföras med Sverige är det därför möjligt att länderjämförelser av inkomstfördelningens utveckling inte påverkas så mycket.

Det finns dock ytterligare några problem kring tolkningen av dessa kapitalinkomster i den registerbaserade svenska inkomststatistiken. Ett problem har att göra med förskjutningar mellan olika sparformer med olika skatteregler. Precis som övergången från skattefria till skattepliktiga allemansfonder innebär problem för tolkningen av realiserade kapitalvinster innebär övergången från skattefria till skattepliktiga (och slutligen avvecklade) allemanskonton motsvarande problem för tolkningen av räntor och utdelningar.

En annan problematisk förskjutning mellan sparformer avser sådana som sker mellan sparformer som beskattas hos det förvaltande försäkringsbolaget till sparformer som beskattas av individen själv. I en grundläggande ekonomisk mening är dessa båda former för beskattning likvärdiga men de får helt olika konsekvenser när inkomststatistiken bygger på individens skattedeclarationer. Ett exempel avser avvecklingen av skatteavdragen för privat pensionssparande som skett under den studerade perioden och resulterat i minskade avsättningar till denna sparform. De medel som sparas på detta sätt (och fortfarande förvaltas för framtida pensionsutbetalningar) förvaltas av ett försäkringsbolag som betalar in gällande avkastningsskatt. Privat pensionssparande har över huvud taget inte gett upphov till några kapitalinkomster som beskattas av individen. Rimligen har nedgången i denna sparform lett till en förskjutning av sparandet som åtminstone delvis gett upphov till kapitalinkomster

och kapitalskatter som deklarerar av individen och därmed blivit synliga i inkomststatistiken.

Ytterligare en problematik följer av att några sparformer skattemässigt hanteras genom att en schablonintäkt tillämpas på det sparade kapitalet. För både kapitalförsäkringar, som funnits länge, och investeringssparkonton, som funnits sedan 2012, är skatten 30 procent av en schablonintäkt som bestäms av en fastställd räntesats på det sparade kapitalet. Räntesatsen är knuten till statslåneräntan och är densamma oavsett den faktiska avkastningen. Den viktigaste skillnaden mellan sparformerna är att för kapitalförsäkringar hantearas skattebetalningen av försäkringsbolaget medan det är individen som deklarerar och betalar skatten för investeringssparkonton. Den förra sparformen ger således inte upphov till några inkomster eller skatter för individen i inkomststatistiken, medan den senare sparformen gör det. Detta är tämligen godtyckligt då sparformerna i en grundläggande ekonomisk mening är tämligen likvärdiga och goda substitut.

De olyckliga konsekvenserna för inkomststatistiken av schablonintäktbaserade sparformer illustreras kanske bäst av konsekvenserna av den nyligen föreslagna höjningen av den schablonmässiga räntesatsen för dessa båda sparformer. För båda typerna av sparare innebär höjningen att skatten höjs, schablonintäkten ökar men den underliggande (brutto)avkastningen av sparandet är densamma. Om vi utgår från det rimliga antagandet att båda typerna av sparare är höginkomsttagare så kommer de verkliga disponibla inkomsterna som avgör den ekonomiska standarden att utjämnas. Men för spararen med kapitalförsäkring kommer detta inte alls att märkas i inkomststatistiken då dessa inkomster inte skattedeklarerar av individen. För spararen med investeringssparkonto kommer inkomststatistiken att registrera ökade disponibla inkomster trots att de underliggande disponibla inkomsterna minskar. Skälet är att denne sparare rent skattetekniskt tillskrivs en ökad nettoinkomst som uppgår till 70 procent av den höjda schablonintäkten.

Frågan är hur allvarliga dessa dataproblem är. Det har inte varit möjligt för oss att närmare undersöka konsekvenserna av problemen då det är oklart om det ens skulle räcka med att få tillgång till allt deklarationsmaterial som ligger bakom databasen i HEK. Det framstår som särskilt komplicerat att undersöka konsekvenserna av den utfasning av det privata pensionssparandet som ägt rum under en

längre tid och som fortfarande pågår i och med att det fortfarande betalas ut pensioner från tidigare sparande. Här är ett tillkommande problem att detta sparande har omfördelat inkomster över tiden så en granskning skulle kräva både longitudinella data och ett longitudinellt perspektiv på inkomstfördelningen.

Det är möjligt att konsekvenserna av de problem som vi har identifierat och diskuterat trots allt är begränsade. Det är också viktigt att påpeka att inkomstdata för mätning av inkomstfördelningen aldrig kan bli helt perfekta. Empirisk fördelningsanalys kan aldrig bli en exakt vetenskap. Det är viktigt med ett pragmatiskt förhållningssätt till inkomstdata precis som till annan ekonomisk statistik. En rimlig gissning är att de problem vi har diskuterat är allvarligare för bedömningar av toppinkomster och toppinkomsternas relation till medianinkomsten är för bedömningar av låga inkomster i förhållande till medianen. Frekvensen låga inkomster i förhållande till medianinkomsten är den gängse definitionen av relativ fattigdom.

Men det är viktigt att kunna övertyga skeptiker om att konsekvenserna är begränsade och att data ger en rimlig bild av den långsiktiga utvecklingen. Det behövs en allmän tilltro till fördelningsstatistiken. Det är tveksamt om det är möjligt att upprätthålla en rimlig tilltro till denna statistik om en uppmärksam politisk åtgärd som höjd schablonintäkt för investeringssparkonto, som syftar till att utjämna inkomsterna och med stor säkerhet också har sådana effekter, i statistiken kommer att leda till ökade inkomstskillnader.

Vår avslutande fråga är då vad som behöver göras för att förbättra situationen. Här kan det vara meningsfullt att skilja mellan vad som behövs för att skapa en mer trovärdig och robust statistik för framtiden och uppgiften att bedöma ifall den historiska statistiken trots allt ger en rimlig bild av utvecklingen i Sverige. De kompletteringar av statistiken som behövs för att förbättra den framtida statistiken är i allt väsentligt desamma som krävs för en separat statistik över förmögenhetsfördelningen. Många bedömare har under senare år framfört krav på en svensk förmögenhetsstatistik. Argumentet har då varit att förmögenhetsfördelningen är av intresse i sig. Vårt argument är att förmögenhetsstatistik behövs för att beräkna kapitalinkomster på ett principiellt rimligt sätt. Vi har således ett ytterligare argument för en sådan statistik.

En första åtgärd är att även sparande som skattemässigt hanteras av försäkringsbolag inkluderas i individens inkomst. Privat pensionssparande har varit – och är delvis fortfarande – en sådan sparform liksom kapitalförsäkringar. Räntor/utdelningar samt värdeförändringar skall tillskrivas den sparande individen som en del av dennes disponibla inkomst.

En andra viktig åtgärd är att det går att räkna om nominella räntekomster på olika sparkonton till reala räntor. Detta kräver uppgifter om de bakomliggande förmögenhetsvärden som finns på sådana konton då det är dessa som tappar i värde vid inflation.

Uppgifterna att bedöma svagheter i den historiska statistiken och lämna konkreta förslag till förbättringar av den framtida statistiken överlappar på många sätt och skulle lämpa sig för en utredning som får möjlighet att tillsammans med SCB arbeta med den inkomst- och förmögenhetsstatistik som skapas av det svenska skattesystemet.

Referenser

- Alstadsaeter, A. och M. Jacob (2012a), *Income Shifting in Sweden – An Empirical Evaluation of the 3:12 Rules*, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) Rapport 2012:4, Fritzes Förlag, Stockholm.
- Alstadsaeter, A. och M. Jacob (2012b), ”3:12- reglerna har blivit för generösa och används för skatteplanering”, *Ekonomisk Debatt* årg. 40, nr. 8, s. 5–12.
- Alstadsaeter, A. och M. Jacob (2016), ”Dividend Taxes and Income Shifting”, *Scandinavian Journal of Economics* 118, s. 693–717.
- Alstadsaeter, A., M. Jacob och R. Michaely (2017), ”Do Dividend Taxes Affect Corporate Investment?”, *Journal of Public Economics* 151, s. 74–83.
- Andersson, K. (1991), ”Realisationsvinstbeskattningen av egna hem”, *Ekonomisk Debatt* årg. 19, nr. 5, s. 430–438.
- Björklund, A. och M. Jäntti (2011), *Inkomstfördelningen i Sverige*, SNS Valfärdsrapport 2011, SNS förlag.
- Cowell, F. A. och C. V. Fiorio (2011), ”Inequality Decompositions. A Reconciliation”, *The Journal of Economic Inequality* 9, s. 509–528.
- Edmark, K och R. H. Gordon (2013), ”The Choice of Organizational Form by Closely-Held Firms in Sweden: Tax Versus Non-Tax Determinants”, *Industrial and Corporate Change* 22, s 219–243.
- Expert Group on Household Income Statistics (The Canberra Group) (2001), *Final Report and Recommendations*, Ottawa.
- Expert Group on Household Income Statistics (The Canberra Group) (2011), *Handbook on Household Income Statistics*, Geneva: United Nations Economic Commission for Europe.
- Mookherjee, D och A. Shorrocks (1982). ”A Decomposition Analysis of the Trend in UK Income Inequality”, *The Economic Journal* 92, s. 886–902.
- Shorrocks, A. (2013), ”Decomposition Procedures for Distributional Analysis: A Unified Framework Based on the Shapley Value”, *Journal of Economic Inequality* 11, s. 99–126.
- Shorrocks, A. (1982), ”Inequality Decomposition by Factor Components”, *Econometrica* 50, s. 193–211.

- Johansson, D, M. Stenkula och G. Du Rietz (2015), "Capital Income Taxation of Swedish Households, 1862–2010", *Scandinavian Economic History Review* 63, s. 154–167.
- Jäntti, M., J. Pirttilä, och H. Selin (2015), "Estimating Labour Supply Elasticities Based on Cross-Country Micro Data: A Bridge Between Micro and Macro Estimates?", *Journal of Public Economics* 127, s. 87–99.
- Järliden-Bergström, Å.-P., M. Palme och M. Persson (2010), "Beskatning av privat pensionssparande", Rapport till ESO 2010:2.
- Lopez-Laborda, J., J. Valles-Gimenez och A. Zarate-Marco (2018), "Income Shifting in the Spanish Dual Income Tax", *The Journal of Applied Public Economics* 39, s. 95–120.
- Piketty, T. (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, Cambridge, MA: Harvard University.
- Pirttilä, J. och H. Selin (2011), "Income Shifting within a Dual Income Tax System: Evidence from the Finnish Tax Reform of 1993", *Scandinavian Journal of Economics* 113, s. 120–144.
- Roine, J. och D. Waldenström (2011), "On the Role of Capital Gains in Swedish Income Inequality", *Review of Income and Wealth* 58, s. 569–587.
- Roine, J. och D. Waldenström (2015), "Long-run Trends in the Distribution of Income and Wealth", i Atkinson, A. B. och F. Bourguignon (red.) *Handbook of Income Distribution*, vol. 2A, Amsterdam: North-Holland.
- SCB (2016), "Övergång från urvalsbaserad till totalräknad inkomstfördelningsstatistik", *Hushållens Ekonomi, Bakgrundsfakta* 2016:1.
- Sorensen, P. B. (2005), "Dual Income Taxation: Why and How?", *FinanzArchiv* 61, s. 559–586.

Appendix

Dekomponering av Gini-koefficienten i olika inkomstslag

Ett vanligt syfte med studier av inkomstfördelning är att analysera vad det är som driver eller förklarar fördelningen och dess förändringar. Vissa studier fokuserar också på skillnader mellan länder ett särskilt år. Vårt fokus gäller dock drivkrafterna bakom förändringarna över tiden. Ansatserna kan grovt delas in i *dekomponeringar* och *kontrafaktiska analyser*. En dekomponering går ut på att dela in inkomstfördelningsmättet i olika beståndsdelar och studera den relativa storleken i varje term. Dekomponeringar kan göras dels med avseende på studiepopulationens sammansättning (t.ex. hushållstyper, regioner eller åldersgrupper), dels med avseende på inkomsternas olika komponenter (t.ex. marknadsinkomster, skatter och transfereringar).⁵¹ Kontrafaktiska analyser försöker i stället mäta en faktors inverkan på fördelningen genom att jämföra den faktiska fördelningen med en tänkt fördelning där den aktuella faktorn har förändrats på ett sätt som avviker från det faktiska.

Kontrafaktiska analyser har den fördelen att forskaren specificerar en tydlig kontrafaktisk situation som jämförs med den faktiska. Ett enkelt exempel skulle utgå ifrån, säg, fördelningen av arbetsinkomst, och lägga till ett inkomstslag efter det andra och registrera hur, säg, Gini-koefficienten förändras vid varje steg, ända upp till disponibel inkomst. Forskaren ställer då (ofta implicit) den kontrafaktiska frågan: hur mycket ojämlikhet skulle vi ha om hushållen enbart hade arbetsinkomster (+ kapitalinkomster; + transfereeringar; - skatter). Problemet med denna ansats är att, om det finns mer än ett inkomstslag som studeras, ordningen i vilken inkomstslagen läggs till påverkar resultaten, dvs. hur mycket ojämlikheten ändras när ett inkomstslag adderas.⁵²

En dekomponering låter forskaren mäta hur viktig en given faktor är för hela inkomstfördelningen, men säger inget om vad som skulle hända om komponenten eliminerades. Vi fokuserar här på den disponibla inkomstens olika inkomstslag och Gini-koefficienten.

⁵¹ Se Mookherjee och Shorrocks, (1982) och Shorrocks, (1982). Dessa ansatser granskas på ett enhetligt sätt i Cowell och Fiorio (2011) och Shorrocks (2013).

⁵² Detta kan i och för sig lösas genom att upprepa analysen för alla olika ordningar och för varje faktor beräkna medeltalet över bidragen (se Shorrocks, 2013).

Disponibel inkomst Y är identiskt lika med summan av sina K delkomponenter (vi mäter skatter som negativa inkomster):

$$Y \equiv \sum_{k=1}^K Y_k \quad (1)$$

Gini-koefficienten i sin tur kan uttryckas i termer av kovariansen av den disponibla inkomsten, inkomsträngen i fördelningen $r = 1 - F(Y)$, där $F(Y)$ är fördelningsfunktionen för disponibel inkomst, samt μ som är medeltalet för den disponibla inkomsten.

$$G = \frac{2 \text{Cov}[Y,r]}{\mu} \quad (2)$$

Ett sätt att dekomponera Gini-koefficienten är att använda (1) och (2) och skriva:

$$G = 2 \sum_{k=1}^K \frac{\mu_k \text{Cov}[Y_k,r]}{\mu} \quad (3)$$

Nu är Gini-koefficienten formulerad som en summa av K komponenter vilka i sin tur består av inkomstslagets andel av den totala disponibla inkomsten och en term, ofta kallad en pseudo-Gini-koefficient eller koncentrationskoefficient, som uttrycker hur högt korrelerad inkomstslaget är med inkomsträngen i den disponibla inkomstens fördelning. Divideras termerna med Gini koefficienten för disponibel inkomst mäter dessa relativa komponenter hur stor andel av den totala Gini-koefficienten som kan hänföras till det k :te inkomstslaget.

Denna dekomponering ger en bild av Gini-koefficientens struktur, men utgör inte någon kontrafaktisk analys. Ett skäl till detta är att varje term i summan innehåller kovariansen mellan inkomstslaget och inkomsträngen i fördelningen av disponibla inkomster; om vi skulle eliminera ett inkomstslag skulle förstås också enheternas inkomstrang förändras.

Ett annat problem som i vårt aktuella fall kan vara speciellt problematiskt är att kovariansen ovan är ett linjärt mått. Det är således tänkbart att ett inkomstslag är viktigt i toppen och botten på fördelningen, men inte i mitten. Detta kan få till följd att kovariansen mellan rangen och komponenten är noll trots att inkomsten i fråga är ojämnt fördelad i fördelningen.

För att fånga upp möjligheten att inkomstslagen kan vara olika viktiga i olika delar av fördelningen har vi i denna rapport valt att komplettera dekomponeringen av Gini-koefficienten med en annan, mer informell, ansats. Vi delar befolkningen i decilgrupper och studerar såväl den disponibla inkomstens medeltal inom decilgruppen som medeltalet för varje inkomstslag i gruppen. Notera här att inkomstidentiteten (1) gör att den disponibla inkomstens medeltal i en decilgrupp är lika med summan av medeltalet för varje inkomstslag inom decilgruppen. Vi relaterar dessa decilgruppsmedeltal till medianen av den disponibla inkomsten i hela befolkningen. Skälet till att vi väljer medianen i stället för medeltalet är att medianen är mindre känslig för stora avvikelser och speciellt för förändringar i toppen av fördelningen.

3 Kapitalinkomster i bredare bemärkelse och arvets framtida betydelse i Sverige⁵³

3.1 Inledning

Som visats i den andra delen av denna bilaga kan en betydande del av ökningen i inkomstskillnader i Sverige de senaste decennierna främst tillskrivas förändringar i kapitalinkomster och ökade realiserade kapitalvinster. Som andel av den sammanlagda beskattningsbara inkomsten för individer i Sverige har dessa båda inkomstslag gradvis ökat i betydelse sedan 1980-talet.

Parallellt med denna utveckling tycks även balansen mellan kapital och inkomster i ekonomin ha förändrats i en bredare mening. I termer av den konventionella kapital-inkomstkvoten så har värdet av kapitalstocken i relation till inkomstflödet ökat de senaste decennierna.⁵⁴ Denna ökning syns i många OECD länder och tydligt även i Sverige speciellt sedan slutet av 1980-talet (Piketty och Zucman, 2014, Waldenström, 2017). Även relationen mellan löneandelen och kapitalandelen i det totala inkomstflödet har förändrats under denna period (Karabarbounis och Neiman, 2014a, 2014b).

Dessa förändringar har *potentiell* betydelse för inkomstskillnadernas utveckling på flera sätt. Ordet ”potentiell” är mycket medvetet kursiverat. Beroende på hur man definierar inkomst, på vilka tillgångar som räknas in i kapitalbegreppet och vilka av dessa som står för kapitalets värdestegring, och även beroende på hur man tänker sig att den aggregerade produktionsteknologin ser ut i ekono-

⁵³ Arbetet med detta kapitel avslutades under hösten 2017 och har inte uppdaterats sedan dess.

⁵⁴ Även om de flesta är överens om att kvoten, så som den vanligen mäts, förändrats är långt ifrån alla överens om att ”kapital i relation till inkomster” förändrats. Det beror, som diskuteras utförligare i kommande avsnitt, på vad som inkluderas i kapitalbegreppet och hur det mäts.

min, så kan man dra olika slutsatser av vilken betydelse uppgången i kapital-inkomstkvoten har för inkomstfördelningen.⁵⁵ I förlängningen kan också förändringen i kapital-inkomstkvoten ha betydelse för arvsflöden i ekonomin. Relationen mellan kapitalstocken och inkomstutvecklingen kan således påverka både *intragenerationella* och *intergenerationella* inkomstförhållanden.

Målet med denna text är att, för det första, reda ut hur några olika definitioner av inkomst och kapital påverkar de möjliga kopplingarna mellan kapital-inkomstkvotens utveckling och konventionella sätt att mäta inkomstfördelning, och även kort redogöra för kapital-inkomstkvotens långsiktiga utveckling i Sverige, samt för vad vi vet om relationen mellan en sjunkande löneandel och inkomstskillnader. För det andra är målsättningen att beskriva hur relationen mellan kapital och inkomster kan påverka arvsflöden och vad vi vet om hur arvsflöden utvecklats över tid i Sverige. Slutligen spekuleras lite kring vilka faktorer som kan vara betydande för den framtida utvecklingen och kopplingarna till olika politikområden.

Rent allmänt är det viktigt att redan från början notera att det inte finns någon konsensus kring den "riktiga" definitionen av vare sig kapital eller inkomst eller arv. Hur man definierar dessa begrepp har stor betydelse för både beskrivningen av hur utvecklingen sett ut, hur den ska förklaras, och vad som ska, eller inte ska, göras. Det är i ljuset av detta som en del abstrakta och bitvis till synes triviala (och kanske skolboksmässiga) stycken i denna framställning ska läsas.

Det är också viktigt att påpeka att den brygga mellan makroekonomiska storheter så som nationalinkomst och kapitalstock, och fördelning av dessa som antyds här, inte traditionellt utgör basen för fördelningsstudier. Att explicit göra denna koppling är basen för ett pågående forskningsprogram under namnet Distributional National Accounts, där försök görs att studera fördelningen av all BNP-tillväxt som sker i ett land (med det underliggande antagandet att all utveckling definitionsmässigt tar vägen någonstans och därmed till-

⁵⁵ Fokus ligger i denna text – även om annat också nämns – på de delar av utvecklingen som traditionellt inte kommer med i den vanliga inkomstfördelningsstatistiken. Många av teorierna som relaterar till förskjutningen mellan löneandelen och kapitalandelen har t.ex. att göra med automatisering och i vilken utsträckning kapital är ett komplement eller substitut till arbetskraft (eller eventuellt antingen substitut eller komplement beroende på utbildning eller andra färdigheter hos olika grupper av arbetstagare) vilket i sin tur påverkar olika inkomster och därigenom fördelning. De flesta sådana effekter bör dock visa sig även i de vanliga inkomstflödena.

faller någon). Preliminära serier har genererats för bland annat USA (Piketty, Saez och Zucman, 2016) och Frankrike (Garbinti, Goupille-Lebret och Piketty, 2017) och dessa ger en bild som i termer av långsiktiga förändringar liknar den bild som framkommit i tidigare forskning (se t.ex. Roine och Waldenström, 2015). Resultat från denna pågående forskning kommer dock inte explicit att tas upp här.⁵⁶

3.2 Vad är inkomster och vad är kapital?

Utan att alls göra anspråk på en fullständig genomgång är det viktigt att först diskutera de grundläggande begreppen ”inkomst” och ”kapital”. Behovet av att precisera definitioner finns förstås alltid i all fördelningsanalys. Talar vi om individuella inkomster eller hushållsinkomster? Är det före eller efter skatt? Gäller det arbetsinkomster eller alla inkomster? Utöver dessa distinktioner finns även andra aspekter som är viktiga just för ett bredare inkomstbegrepp i relation till kapital.

3.2.1 Vad är att betrakta som en individuell inkomst?

Det enklaste sättet att illustrera hur förändringar i tillgångsvärden – eller individuella förmögenheter – kan påverka inkomster på ett sätt som inte syns i konventionell inkomststatistik är att påminna om den klassiska nationalekonomiska definitionen av ”inkomst”. Enligt definitionen i Haig (1921) är inkomst att betrakta som:

⁵⁶ Denna pågående forskning kan ses som en fortsättning på de klassiska frågor som ställdes av Kuznets (1955), Kaldor (1955), Pasinetti (1962), Meade (1964) och många andra där det som efterlystes var en explicit koppling mellan tidigare funktionalistiska fördelningsteorier (alltså fördelningen av inkomster mellan produktionsfaktorer, hos de klassiska ekonomerna arbetskraft, kapital och land med sina respektive inkomstflöden löner, vinster och ”landränta”) och den individuella fördelningen (där individer, eller hushåll, typiskt sett får inkomster från både arbete och kapital, om än i olika proportion). En beskrivning av fördelningen mellan ”kapitalister” (som antogs vara rika) och ”arbetare” var helt enkelt inte tillfredsställande; som Lydall (1968) uttryckte det: “many employees earn more than capitalists, many property owners work and many workers own property” (Lydall 1968, s. 2). Detta ledde till ett fokus på fördelning mellan individer ofta baserat på urvalsstudier av hushåll med resultatet att många delar av det som finns i makrosiffrorna inte omfattas. Det nyväckta intresset för denna koppling och varför det uppstått diskuteras t.ex. av Atkinson (2009). Se Atkinson och Bourguignon (2015) och Sandmo (2015) för översikter av fördelningsforskningens utveckling.

“the money value of the net accretion to one's economic power between two points of time”.

Simons (1935) såg detta som det samma som hans egen definition:

“Personal income may be defined as "the algebraic sum of (1) the market value of rights exercised in consumption and (2) the change in the value of the store of property rights between the beginning and end of the period in question.”

Båda dessa tar alltså fasta på möjligheterna att konsumera (eller betala skatt) under en period, oavsett om dessa förändringar tar formen av faktisk konsumtion eller sparande. Inkomst kan därför under denna definition skrivas som:

$$\text{Inkomst} = \text{konsumtion} + \text{förändring i nettoförmögenhet.}$$

Konkret betyder detta att även icke-realiserade reala värdeuppgångar bör tas med i analysen av inkomstfördelningen. Vanligen studeras dock inkomstfördelning utifrån *flödet* av inkomster som sedan antingen kan sparas eller konsumeras. Ett sådant angreppssätt bortser alltså ifrån förändringen av konsumtionsmöjligheter som kommer ifrån (reala) värdeförändringar i redan befintliga tillgångar. För en komplettare bild av inkomster och deras fördelning skulle man alltså vilja ha uppgifter både på individers inkomstflöden och på deras tillgångar och skulder. Bristen på statistik över individuella balansräkningar gör dock att vi typiskt sett är hänvisade till att studera de samlade tillgångarnas värdeförändring (t.ex., som nedan, genom kapitalstockens utveckling i relation till inkomsterna) tillsammans med vad vi vet om kapitalstockens sammansättning och fördelning, för att sedan utifrån detta spekulera kring effekten på inkomstfördelningen.

Det finns flera möjliga invändningar mot denna definition av inkomst. En är att en icke-realiserad värdeökning kan vara helt frikopplad från en persons faktiska omständigheter i termer av konsumtion (eller nytta). En tillgång som man bara önskar förvalta eller en situation där all avkastning återinvesteras i produktiv verksamhet kanske inte ska betraktas på samma sätt som pengar som tas ut ur

verksamheten och konsumeras.⁵⁷ Samtidigt kan man mot detta invända att en person som inte har något kapital till att börja med, alltid är hänvisad till att bygga upp sitt kapital utifrån (beskattade) inkomster. Att inte inkludera icke realiserade värdeökningar av kapital i inkomster betyder att man de facto skattemässigt gynnar den med initialt kapital (vilket t.ex. varit en av anledningarna till ränteavdragets utformning i befintlig skattelagstiftning). Ytterligare ett tänkbart problem är att spekulativa bubblor kan ge upphov till mycket höga (icke-realiserade) inkomster som över längre tid kan visa sig överskatta den faktiska inkomsten. I vidare bemärkelse kan man också säga att inkomstbegreppet implicit förutsätter att allt ägande handlar om att "allokera konsumtion över tid". Andra möjliga motiv för att äga beaktas inte, det centrala är vilka *möjligheter* till konsumtion man har alldeles oavsett om dessa utnyttjas eller inte.

Utan att gå in på detaljerna i debatten kring hur inkomster bör definieras, än mindre säga något om vilken syn som är den rätta, kan man konstatera att förändringar i kapitalstockens värde i relation till inkomstflödet absolut kan vara av betydelse för individers inkomstförändringar och därmed för inkomstfördelningens utveckling. Låt oss därför börja med att studera hur kapital och inkomster definieras i Nationalräkenskaperna och därefter se hur dessa storheter utvecklats i Sverige under det senaste dryga halvseklet.

3.2.2 Definitioner av kapital och inkomster i ekonomisk tillväxtteori⁵⁸

Om man vill studera förhållandet mellan kapitalstocken och inkomstflödena i ekonomin så kan det vara bra att påminna sig om några grundbegrepp i nationalräkenskaperna och hur de relaterar till ekonomisk aktivitet och tillväxtteori.

Ekonomisk tillväxtteori (eller neoklassisk tillväxtteori för att vara mer precis) utgår i alla sina former från en abstraktion av ekonomin

⁵⁷ Som exempel kan man ta lagstiftningen om fideikommiss som ju begränsar möjligheterna att sälja en egendom i utbyte mot privilegier i andra dimensioner. Hur värdet, eller värdeförändringar, av ett sådant innehav ska betraktas i inkomsttermer är en öppen fråga och beror på vilka aspekter av inkomster (eller konsumtion) man vill uttala sig om.

⁵⁸ Följande översikt baserar sig delvis på Roine (2014) som i sin tur sammanfattar Piketty (2014). Genomgången försöker dock att även lyfta in den kritik som framförts mot definitionerna i Pikettys (2014) genomgång.

där vi producerar (Y) som en funktion av kapital (K), arbetskraft (L) och teknologi (A), alltså

$$Y = f(K, L, A).$$

Detta producerade värde utgör basen för alla inkomster som sedan i sin tur antingen kan konsumeras eller sparas; $Y = C + S$, där sparandet i sin tur blir till investeringar och därmed påverkar förändringen av kapitalstocken (i slutna ekonomier är sparande lika med investeringar).⁵⁹

Det vanligaste sättet att försöka mäta Y är som det samlade värdet av varor och tjänster som *produceras* i en ekonomi under ett år, vilket alltså motsvarar definitionen av *bruttonationalprodukten*, BNP. Detta är grunden för alla inkomster i ett land. Först måste vi dock korrigera för den värdeminskning i kapital som kommer av att det förslits eller helt enkelt blir föråldrat (vilket ger *nettonationalprodukten*, NNP) och också lägga till inkomster från sådant som produceras i omvärlden men som ägs av individer i landet (alternativt dra av det som betalas till omvärlden, beroende på hur ägandet av produktionen ser ut). Gör vi det får vi det som kallas *nationalinkomsten*, NI, kan alltså skrivas som

$$NI = NNP + \text{inkomstnetto mot omvärlden}.$$

Nationalinkomsten kan i sin tur delas upp i två huvudkomponenter beroende på om de är ersättning till arbete (L) eller den som äger kapital (K). Relationen mellan dessa kan uttryckas som att andelen som tillfaller kapital, α , bestäms av den genomsnittliga avkastningen på kapitalet, r , och dess storlek, K i förhållande till inkomsten Y , alltså som

⁵⁹ Förändringen i kapitalstocken, K , skrivs som $K_{t+1} = sY - \delta K_t$, där s är sparkvoten (den del av Y som sparas) och δ är deprecieringen av den befintliga kapitalstocken. Här finns en koppling till *nettoförmögenheten* i bemärkelsen att det inte är uppenbart hur man ska se på användandet av inkomstflöden som bara går till att upprätthålla kapitalets värde. Det finns en rad kontroverser kring kopplingarna mellan sparande och investeringar och hur man ska se på vem som sparar respektive investerar; Kaldor (1955) är den klassiska referens som på många sätt utgör basen för den moderna diskussionen kring dessa problem. Vidare måste man i en öppen ekonomi ta hänsyn till att investeringar förstås också kan komma utifrån, liksom att sparande i ett land kan investeras utomlands. Det är inte alls säkert att det *inbemska* sparandet är lika med de *inbemska* investeringarna, men globalt sett är dynamiken ändå den att det som inte konsumeras i en period på ett eller annat sätt utgör grunden för kapitalstockens förändring i nästa period.

$$\alpha = r \times K/Y.$$

Redan här kan det vara på sin plats att notera att relationen mellan kapitalandelen och löneandelen alltså inte bestäms bara av hur mycket kapital som finns utan också vad som händer med avkastningen (r) på detta kapital när kvoten K/Y ökar. De två stiliserade observationerna som nämndes i början, alltså att löneandelen i ekonomin trendmässigt sjunkit i de flesta OECD-länderna samtidigt som kvoten K/Y ökat, inte är en logisk nödvändighet.⁶⁰

På motsvarande sätt som allt mervärde som produceras i ekonomin tillfaller någon i form av inkomster, så ägs också allt kapital (eller all förmögenhet) av någon. Samhällets totala förmögenhet kan ägas antingen av privatpersoner eller av stater. Det betyder att nationalförmögenheten kan delas upp i privat förmögenhet och offentlig förmögenhet. På samma sätt som för inkomster så kan förmögenheten som finns i ett land också ägas av personer i det landet eller av andra. Mot bakgrund av detta kan vi definiera följande relationer:

$$\text{Nationell förmögenhet} = \text{privat förmögenhet} + \text{offentlig förmögenhet}$$

respektive

$$\text{Nationell förmögenhet} = \text{inhemska förmögenhet} + \text{förmögenhetsnettot mot omvärlden.}$$

I perioder har det svenska förmögenhetsnettot mot omvärlden varit stort men de senaste decennierna har det inte varit så betydande med undantag för några år på 1990- och början av 2000-talet. Det har också fluktuerat mellan ett positivt och ett negativt värde. I stora drag kan man säga att den svenska nationalförmögenheten består av privat och offentlig förmögenhet i Sverige.

En viktig detalj i distinktionen mellan privat och offentligt som är speciellt relevant i Sverige är att allt som ingår i den ”privata förmögenheten” inte alls fullt ut kontrolleras av privatpersoner. Delar

⁶⁰ Detta diskuteras vidare i avsnittet ”Möjliga fördelningskonsekvenser av en växande kapitalstock” nedan.

av privat förmögenhet i Sverige, t.ex. livförsäkringskapital och avtalspensioner, är ”kollektivt”, men fortfarande en del av den privata sektorns förmögenhet.⁶¹ Vidare finns förmögenheter i stiftelser som också tillhör den privata sektorn snarare än den statliga, men där förfogandet av förmögenheten inte kan likställas med personliga tillgångar. Detta har, som vi återkommer till, potentiellt stor betydelse för t.ex. hur vi ska se på relationen mellan förmögenhet och arvsflöden.

En ytterligare grundläggande fråga handlar förstas om vad som ska ingå i kapitalbegreppet. Beroende på frågeställning så kan man tänka sig att skilja på t.ex. ”naturligt kapital” och ”producerat kapital” som i sin tur kan bestå av antingen ”realt kapital”, ”finansiellt kapital”, eller ”intellektuellt kapital” (som patent och andra intellektuella äganderätter). I andra sammanhang kan man vilja göra åtskillnad på ”produktivt kapital” och ”icke produktivt kapital”. För att ytterligare komplicera det hela pratas det ofta om ”humankapital” som en viktig (och allt viktigare) del av vår förmåga att producera mervärde i ekonomin men detta är en egenskap som individer har som funktion av kunskap och utbildning snarare än ett kapital i dess vanliga bemärkelse.

Distinktionerna mellan olika typer av kapital kan potentiellt vara mycket viktiga för hur man ska se på rättigheter och inkomstflöden genererade av kapital. De påverkar också i vilken utsträckning olika teorier kan förklara vad vi observerar.

Speciellt relevant i detta sammanhang är den möjliga skillnaden mellan kapital som ingår i produktionsprocessen, K och det bredare begreppet kapital i bemärkelsen värdet av alla tillgångar i samhället eller värdet av allt som kan köpas och säljas, vår samlade förmögenhet, W .

I Thomas Pikettys uppmärksammade bok *Kapitalet i tjugoförsta århundradet* argumenteras för att denna distinktion är av mindre betydelse.⁶² En första anledning är, att det inte går att dra någon skarp linje mellan vad som är en ”produktiv” tillgång och vad som inte är det. Vissa tillgångar, som konst och smycken, kan uppenbart sägas vara mindre viktigare i produktionsprocessen, men andra tillgångar,

⁶¹ Hasselberg och Ohlsson (2015) diskuterar även vikten av pensionskapital i vidare mening i Sverige och hur den påverkar bilden sedan 1950-talet som också är viktig i analysen av arvsflöden nedan.

⁶² Se Piketty (2014), s. 47–48 för en explicit diskussion kring detta (motsvarande i den svenska utgåvan Piketty (2015) är s. 54–57).

som fastigheter (som står för en betydande del av uppgången i kapitalstockens värde de senaste decennierna) är sannolikt viktiga för produktion samtidigt som de också fyller andra syften. En andra, och kanske viktigare, anledning är att eftersom alla tillgångar som kan köpas och säljas i varje givet ögonblick, och därigenom konverteras mellan olika slags kapital i enlighet med sitt marknadsvärde, så kan alla tillgångar summeras till ett (penga)värde. Varje icke-produktiv tillgång kan vid varje givet ögonblick omvandlas till produktivt kapital om man så önskar och alla andra förfaranden kommer alltid vara mer eller mindre godtyckliga i sin gränsdragning. Av dessa anledningar definierar Piketty (2014/2015) kapital, K , som synonymt till förmögenhet, W , som *”det sammanlagda marknadsvärdet av alla tillgångar som ägs av personer eller av staten i ett visst land vid en given tidpunkt förutsatt att de kan handlas på en marknad”*. Detta begrepp stämmer väl med hur tillgångar och skulder hanteras i national- och finansräkenskaper och ligger också till grund för genomgången av hur den svenska kapitalstocken och ”kapital/inkomstkvoten” utvecklats som redovisas nedan.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att för en rad frågor kan skillnaden mellan kapital och förmögenhet fortsatt vara viktig. Centrala frågor som hur avkastningen på kapital, r , förändras och hur andelen av alla inkomster som går till kapitalägare, α , ändras över tid beror på antaganden om produktionsfunktionen och sådant som substitutionselasticiteten mellan kapital och arbete. Förändringar i förmögenhet som inte är relaterade till förändringar i (produktivt) kapital är förstås svårare att koppla till teorier om en ändrad produktionsfunktion.

Stiglitz (2014) ger exempel på när dessa distinktioner är viktiga. Han argumenterar för att det är centralt att skilja på kapital (capital) och förmögenhet (wealth) där det första syftar på ”kapital som används i produktionsprocessen” (physical inputs to production) och det senare på ”förmögenhet som ger konsumtionsmöjligheter” (command over purchasing power). Som exempel anförs att en ökning av fastighetsvärden, t.ex. som följd av ökad efterfrågan från utländska investerare, förstås ökar fastighetsägarnas förmögenhet i bemärkelsen att deras konsumtionsmöjligheter har ökat. Däremot är det inte självklart att något hänt med kapitalstocken eftersom de fysiska tillgångar som utgör en del av våra gemensamma produktionsmöjligheter inte har förändrats.

Vidare menar Stiglitz (2014) att lagstiftning och institutioner som påverkar tillgångsvärden kan omfördela förmögenhet utan att dess total förändras. Ett exempel är en statlig garanti för att rädda banker som ökar värdet på dessa tillgångar men som förstås måste betalas av någon och därmed minska värdet på andra tillgångar (i detta fall det samlade värdet av allt och alla som via skatteuttag står bakom garantin).

En annan diskussion rör i vilken utsträckning uppgångar i bostadspriser ska betraktas som förändringar av kapitalstocken. Här finns flera invändningar men framförallt handlar det om en bostads "dualitet" som varandes både en "varaktig konsumtionsvara" och en möjlig källa till avkastning (se t.ex. Bonnet m.fl. 2014) och även hur fastighetskapital relaterar till produktionsfunktionen och substitutionselasticiteten mellan arbete och kapital (vilket poängteras av t.ex. Rognlie, 2014, och Summers, 2014).

Ytterligare ett exempel som är speciellt viktigt i Sverige handlar om hur man ska se på mer eller mindre indirekta krav som individer har på staten. Pensions- och socialförsäkringssystemet är baserat på att inbetalningar av skatter och sociala avgifter ger rättigheter till en rad "konsumtionsmöjligheter". I vissa fall är dessa inte relaterade till inbetalningar till systemet medan kopplingen i andra fall är ganska direkt. Oavsett koppling mellan inbetalningar och rättigheter så kan dock inte dessa "konsumtionsmöjligheter" likställas med "personliga tillgångar". Det är skillnad på tillgångar som en individ själv disponerar och rättigheter till fri- eller subventionerad skola och sjukvård. Offentliga system påverkar förstås både behovet och incitamenten att ackumulera privat sparande och förmögenhet, och i fallet med t.ex. fonderade pensionstillgångar så finns tillgångar som inte kan betraktas som annat än en del av hushållens förmögenhet. Men de kan samtidigt inte likställas med personliga besparingar eller kontanter i hur de påverkar en individs konsumtionsmöjligheter.

I genomgången nedan kommer i huvudsak kapital och förmögenhet att betraktas som synonymer i termer av språkbruk. Kapital/inkomstkvoten kommer att vara samma sak som förmögenhets/inkomstkvoten. Däremot kommer viss vikt att läggas vid att dela upp förmögenheten i offentlig och privat förmögenhet och också vid den privata förmögenhetens olika komponenter och deras respektive utveckling. I det svenska fallet är det också viktigt att notera att delar av det privata kapitalet ägs i "kollektiv form" i form av t.ex. avtals-

pensioner. Förhoppningsvis ska detta tydliggöra vilka delar av utvecklingen som drivs av t.ex. ökat pensionssparande och öknningar av fastighetsvärden, vilket i sin tur gör det möjligt för alla att tolka resultaten utifrån detta.

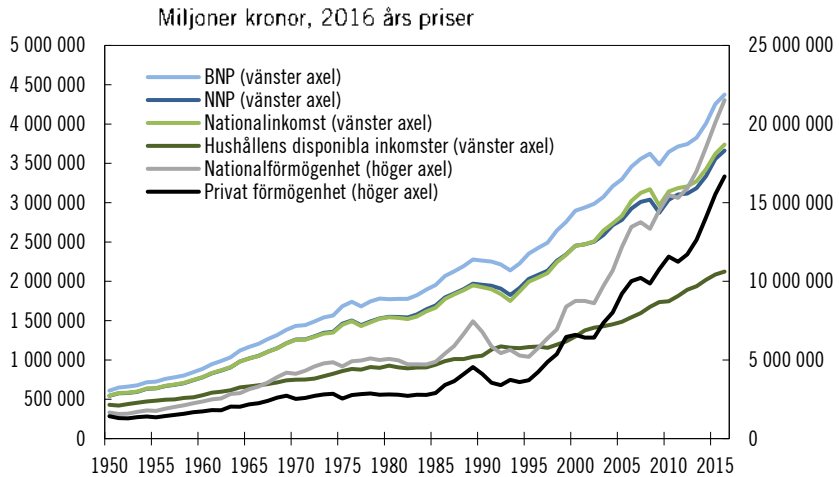
3.3 Förmögenheter och inkomster i Sverige 1950–2016

I takt med ekonomisk utveckling har Sveriges bruttonationalprodukt, BNP, ökat. Nettonationalprodukten, NNP, liksom nationalinkomsten, NI, har i stora drag följt denna utveckling. Trots fluktuationer i förhållandet mellan de olika måtten så är de inte så stora att detta i sig förändrar bilden av utvecklingen beroende på vilket mått man tittar på. Nationalinkomsten har sedan 1950-talet legat runt 85 procent av BNP. Förhållandet mellan hushållens disponibla inkomster och nationalinkomsten har i sin tur varit relativt konstant under lång tid. Hushållens disponibla inkomster har varit runt 60 procent av nationalinkomsten sedan början av 1970-talet med undantag för några år under 1990-talet när transfereringar höll uppe de disponibla inkomsterna trots att nationalinkomsten sjönk kraftigt.

I takt med utvecklingen har också nationalförmögenheten vuxit. Figur 3.1 visar hur BNP, NNP, nationalinkomsten och hushållens disponibla inkomster, tillsammans med nationalförmögenheten och den privata förmögenheten, vuxit sedan 1950 (realt, mätt i 2016 års penningvärde).⁶³ Skillnaden mellan den totala nationalförmögenheten och privat förmögenhet består av offentlig förmögenhet. Som syns i figur 3.1 så var den offentliga förmögenheten en liten del av totalen 1950. Den växte sedan i relation till privat förmögenhet och var som högst en tredjedel av nationalförmögenheten på 1970-talet. I samband med 90-talskrisen sjönk den offentliga förmögenheten till som lägst 5 procent men har sedan dess återhämtat sig till att idag utgöra knappt 15 procent av nationalförmögenheten.

⁶³ Alla siffror i detta avsnitt baserar sig på nya nationalförmögenhetssiffror från Waldenström (2017) som finns tillgängliga på: <http://www.ueconomics.se/danielw/SNWD.htm>

Figur 3.1 Inkomst och förmögenhetsutveckling i Sverige



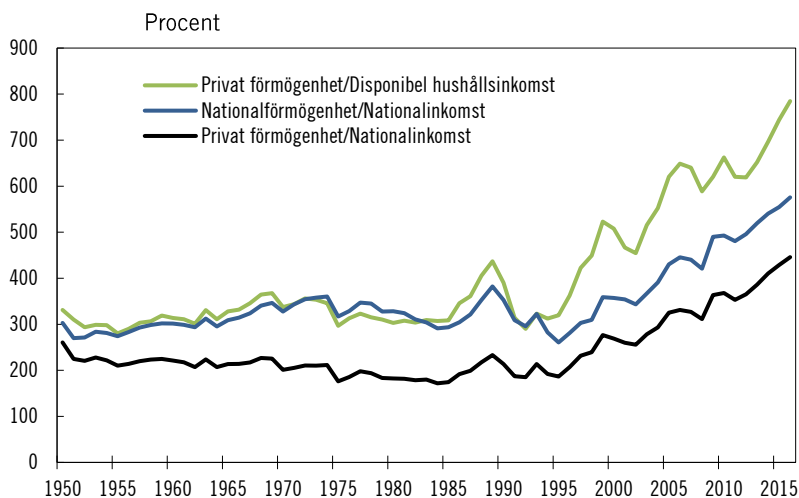
Källa: Egna beräkningar baserade på Waldenström (2017).

För att tydligare se relationen mellan inkomst och förmögenhetsutvecklingen kan man se till kvoten mellan dessa. Ett vanligt mått på denna kvot är den så kallade kapital/inkomstkvoten, som ofta anges i termer av hur många års inkomstflöden som motsvarar hela förmögenhetens värde. Den används så frekvent att den ibland ges en egen beteckning,

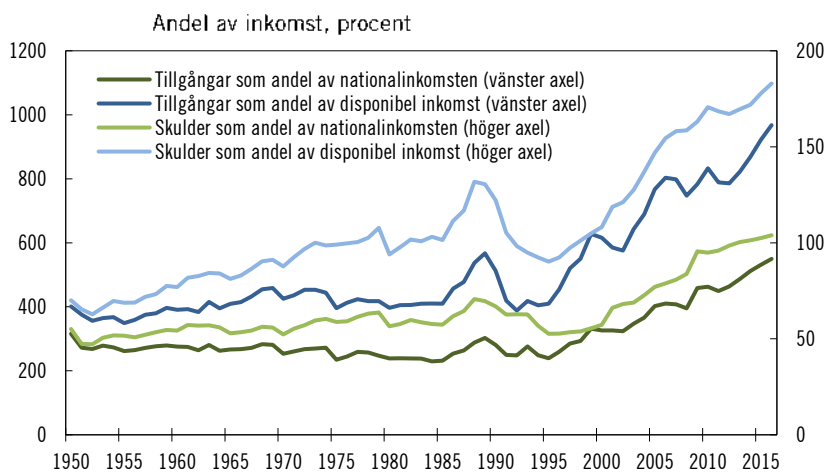
$$\beta = K/Y.$$

Om kapital/inkomstkvoten, β , är lika med tre, eller 300 procent, så betyder det att förmögenhetsstockens värde motsvarar tre års inkomstflöden.

Figur 3.2 illustrerar hur förmögenhets/inkomstkvoten, definierad på lite olika sätt, utvecklats sedan 1950 i Sverige. Även om nivåerna skiljer sig åt mellan olika definitioner finns en tydlig trend i att förmögenhetsstockens värde i relation till inkomstflödet har ökat relativt kraftigt sedan mitten av 1990-talet. Kapital/inkomstkvoten är idag ungefär dubbelt så stor som dess genomsnittliga och relativt konstanta storlek under perioden 1950–1990.

Figur 3.2 Förmögenhet/inkomstkvoter i Sverige

Källa: Egna beräkningar baserade på Waldenström (2017).

Figur 3.3 Tillgångar och skulder i relation till inkomster

Källa: Egna beräkningar baserade på Waldenström (2017).

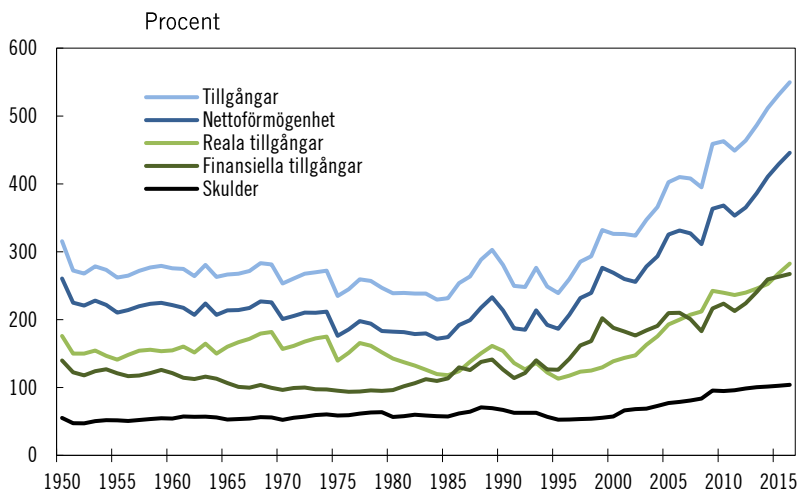
Dessa bilder av nettoförmögenheten döljer att balansen mellan tillgångar och skulder förändrats en del över tid. Figur 3.3 visar tillgångar och skulder för den privata sektorn i relation till nationalinkomsten respektive hushållens disponibla inkomster. Diagrammet visar bland annat den så ofta refererade skuldkvoten, definierad som skulder som andel av hushållens disponibla inkomster, som i dag

ligger runt 180 procent och som ökat kraftigt sedan mitten av 1990-talet. Men det visar också att tillgångarna under perioden vuxit och ser man till skulderna i relation till totala tillgångar så är denna kvot oförändrad sedan 1990-talet.

De totala skulderna i relation till de samlade tillgångarna är i det närmaste oförändrad sedan 1950-talet. De totala skulderna har legat runt 20 procent av nettoförmögenheten under hela perioden (och tillgångarna följaktligen runt 120 procent efter som summan per definition är nettoförmögenheten, alltså 100 procent).

Om man delar upp kapitalstocken i dess olika huvudkomponenter kan man tydligt se att uppgången drivs till ungefär lika delar av reala och finansiella tillgångar (se figur 3.4). Innan 1980-talet var de reala tillgångarna en något större del av den totala förmögenheten men sedan 1990-talets mitt utgör reala och finansiella tillgångar ungefär hälften var av de samlade tillgångarna.

Figur 3.4 Förmögenhetens huvudkomponenter/nationalinkomsten

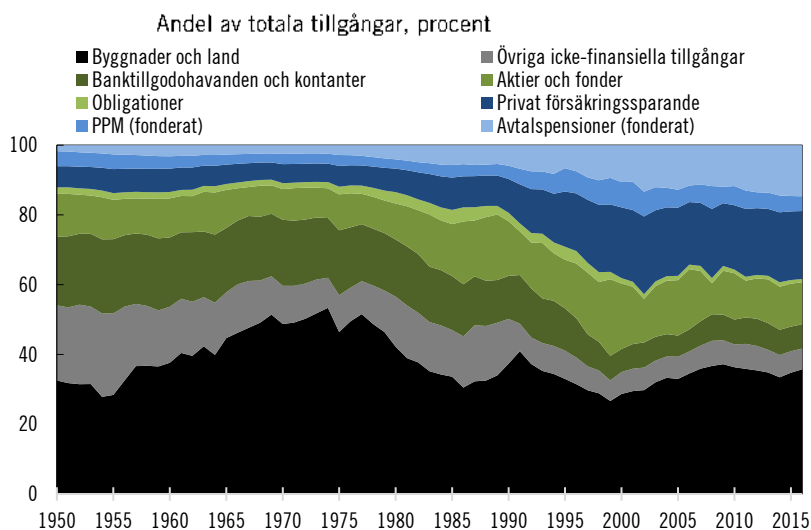


Källa: Egna beräkningar baserade på Waldenström (2017).

Om man gör en ytterligare uppdelning i reala och finansiella tillgångars respektive komponenter och lägger till de fonderade delarna av pensionssystemet (PPM och den fonderade delen av avtalspensioner) så ser man att de reala tillgångarna till största del består av fastigheter (inklusive land, där landvärdet är ca 40 procent av totalen) medan de finansiella tillgångarna till största del består av bank-

tillgodohavanden och kontanter, aktier och fondandelar, respektive privat försäkringssparande (se figur 3.5). Den sistnämnda komponenten är den som vuxit mest i betydelse de senaste åren. Även fonderade delen av pensionssystemet har vuxit i relation till övriga tillgångar.

Figur 3.5 Förmögenhetens sammansättning



Källa: Egna beräkningar baserade på Waldenström (2017).

Totalt utgör pensionstillgångar cirka en tredjedel av de totala tillgångarnas värde. En del av pensionstillgångarna finns i siffrorna över finansiella tillgångar men till största del är de en icke-fonderad förmögenhet. Denna icke-fonderade del uppgår 2016 till nästan 9 000 miljarder kronor. Som andel av nationalinkomsten har dock den icke-fonderade pensionsförmögenheten varit runt 250 procent sedan 1980-talet och trenden är sedan mitten av nittioalet att den minskar som följd av pensionsreformen. Som andel av nationalinkomsten har de sammanlagda pensionstillgångarna ökat men i relation till nettoförmögenheten har de minskat vilket reflekterar att andra tillgångar ökat mer i värde.

Sammantaget har den alltså svenska förmögenhetsstocken ("kapitalet" om man så vill) ökat kraftigt i värde relativt inkomstflödena åtminstone sedan 1990-talets mitt (och för vissa serier sedan 1980-talet). Denna uppgång har inte drivits enbart av vare sig reala eller

finansiella tillgångar och inte heller av ökat pensionssparande utan av *en kombination av alla dessa komponenter*. Sedan 1980-talet har aktier och fonder, och speciellt privat försäkringssparande ökat som andel av den totala förmögenheten men fastigheter (inklusive land) utgör fortsatt den mest betydande enskilda posten i förmögenhetsammansättningen.

3.4 Vad bestämmer kapital/inkomstkvoten?

Frågan om vad som bestämmer kapital/inkomstkvotens utveckling över tid är en central fråga i makroekonomisk forskning. Till viss del beror svaret förstås på hur man definierar kapital (så som beskrevs ovan). Om vissa tillgångar inte anses vara en del av (den produktiva) kapitalstocken så påverkar förstås inte sparande i sådana tillgångar värdet av kapitalstocken alls. Vidare är detta viktigt för hur man ska se på vad som händer med avkastningen på kapital och kapitalets deprecieringstakt och relationen till produktionsfunktionen. Den här typen av frågor är centrala för mycket av diskussionen kring det rimliga (eller orimliga) i antaganden om kapital/inkomstkvotens framtida utveckling och vad den i sig betyder för avkastningen på kapital och i slutändan inkomst och förmögenhetsfördelningen.

För att gå tillbaka till den neoklassiska tillväxtmodellen så utvecklas kapitalstocken som en funktion av sparandet och kapitalets deprecieringstakt. I den så kallade Solow-modellen är kapitalet i en period lika med kapitalet i föregående period minus dess depreciering plus sparandet. Sparandets storlek bestäms av en lång rad saker (demografi, hur mycket befolkningen vill utjämna sin konsumtion mellan perioder, osäkerhet om framtiden, vilka möjligheter man har att spara och investera givet nuvarande inkomstnivå, etc.). Piketty (2014) och Piketty och Zucman (2014) visar att kapital/inkomstnivån, β , i ekonomin, för en given tillväxttakt, g , och ett givet nettosparande, s , konvergerar mot

$$\beta = s/g.$$

Intuitivt är det lätt att se hur detta förhållande skulle kunna stämma. Kapitalet, K , förändras hela tiden som funktion av nettosparandet och det tas ur det som produceras i varje period som i sin tur växer

med en viss hastighet. Om man hela tiden tar fem procent av något som växer med en procent så konvergerar kvoten mellan det som sparas och det som produceras mot $0.05/0.01 = 5$.

Däremot är det långt ifrån uppenbart att detta förhållande kan användas för att förklara vad som händer med kapital/inkomstkvoten under alla förhållanden. Speciellt antagandet om att nettosparandet skulle vara konstant visar sig ha betydelse. Detta antagande har två komponenter som båda kan ifrågasättas. Det ena handlar om i vilken mån man ska mäta sparandet som sparande *utöver* det som används för att ersätta kapitalförslitningen (alltså som *netto*-sparande) eller om man ska räkna sparandet som den del av Y som inte konsumeras. Detta påverkar uträkningar om hur mycket K/Y -kvoten förändras när sparande och tillväxttakter förändras. Det andra antagandet gäller att sparandet skulle vara orelaterat till tillväxttakten. I sin mest extrema form är detta antagande uppenbart felaktigt då det resulterar i att kapitalackumulation fortsätter även om tillväxttakten skulle gå mot noll. I den mest tillspetsade situationen skulle detta betyda att personer i slutändan inte konsumerar alls för att upprätthålla uppbyggandet av kapitalstocken vilket förstås inte förefaller rimligt.⁶⁴

Det troliga är förstås att sparandet är en funktion av tillväxt (och en rad andra saker) vilket skulle betyda att uttrycket borde vara $\beta = s(g)/g$ (samtidigt som g sannolikt är en funktion av s). Att det är så här är Thomas Piketty (vars formulering av sambandet i hans bok 2014 givit upphov till diskussionen) med all sannolikhet väl medveten om, men slutsatsen han drar är annorlunda än den som Krusell och Smith (2014) (och många med dem) drar. Han tycks helt enkelt mena att om man ser till historiska data så förklarar detta enkla samband vad vi observerar och därför är det användbart (vilket andra, som sagt, ser som en helt oacceptabel ansats).

Oavsett hur man ser på allmängiltigheten i sambandet så är det ett faktum att ett högt sparande i relation till ekonomins tillväxttakt ökar kapitalstockens storlek i relation till ekonomins inkomstflöde. Ser man till historiska data så ger relationen s/g en god indikation om

⁶⁴ Dessa påpekanden är centrala delar i den kritik mot Piketty (2014) som framförs i Krusell och Smith (2014) och (2015). De har också publicerat illustrativa kortare förklaringar på nätet: <https://ekonomistas.se/2014/05/29/krusell-och-smith-darfor-koper-vi-inte-piketlys-prognos/> och <http://voxeu.org/article/piketty-s-second-law-capitalism-vs-standard-macro-theory>.

hur kapital/inkomstkvoten rört sig. I vilken mån detta ska betraktas som en ”förklaringsmodell” är en annan sak då det inte finns någonting i uttrycket som säger *varför* sparandet är på en viss nivå eller hur det relaterar till tillväxttakten.⁶⁵

3.5 Fördelningskonsekvenser av en växande kapitalstock

Oberoende av vilken teori man har för hur kapital/inkomstkvoten utvecklas så kan man fundera vidare på vilka fördelningskonsekvenser en högre kapital/inkomstkvot får. Ett första konstaterande man kan göra är att en växande kapitalstock i relation till inkomsterna inte i sig behöver betyda någonting (förutom just att kapitalstocken vuxit i relation till inkomsterna). Men det kan ha betydelse för inkomstflödenas sammansättning och därigenom på inkomstfördelningen. Avgörande faktorer för vilka fördelningseffekterna blir har att göra med hur ägandet av kapitalstocken ser ut, och även hur avkastningen på kapital förändras om mer kapital ackumuleras.

Om man först ser till den så kallade *funktionella fördelningen*, alltså balansen mellan arbetsinkomster och kapitalinkomster, så kan man enkelt illustrera vilka faktorer som avgör balansen mellan dessa. Som definierats ovan så kan man uttrycka andelen av alla inkomster (Y) som tillfaller kapitalet (eller snarare dess ägare) som

$$A = r \times K/Y = r \times \beta.$$

Om nu β går upp så kan det ligga nära till hands att tro att kapitalets andel av inkomsterna också automatiskt går upp. Det är dock inte säkert. En central faktor i de flesta modeller av ekonomisk tillväxt är den avtagande marginalavkastningen på kapital (och andra produktionsfaktorer) vilket betyder att avkastningen på kapital, r , sjunker

⁶⁵ Naidu (2017) diskuterar också en lång rad olika sätt på vilka man kan tolka K/Y och dess utveckling. Denna artikel är en av ett drygt 20-tal artiklar i en nyligen publicerad antologi En nyligen publicerad antologi (Boushey, DeLong, och Steinbaum, 2017) som diskuterar de många debatter som Thomas Pikettys bok *Kapitalet i tjugoförsta århundradet* gett upphov till. I det svenska fallet finns också den ytterligare komplikationen att som liten öppen ekonomi finns betydande möjligheter att investeringar kan komma till stånd utan inhemskt sparande (vilket var fallet i Sverige under industrialiseringen i slutet av 1800-talet).

när mer ackumuleras.⁶⁶ Det avgörande för vad som händer med kapitalets andel av inkomsterna är hur mycket r går ned när β ökar, vilket i sin tur beror på vad man tror om ekonomins *produktionsfunktion*, och specifikt hur *substitutionselasticiteten mellan kapital och arbete* ser ut. Om det är lätt att ersätta arbetskraft med kapital så betyder det att kapital relativt sett kan ackumuleras mer utan att avkastningen på det faller. Om det är tvärtom så blir kapitalet snabbt mindre produktivt och det lönar sig mindre att ackumulera det då avkastningen faller snabbt. Ett specialfall, som också sammanfaller med det vanligaste antagandet kring ekonomins produktionsfunktion, är situationen när ökningarna i kapitalstocken resulterar i att marginalavkastningen sjunker precis så mycket att kapitalets inkomstandel (α beskriven ovan) förblir oförändrad.⁶⁷

Detta är en viktig del i debatten kring vad som kan tänkas hända i framtiden. Många har poängterat att en teknologisk utveckling där automatiseringen accelererar och arbetskraft kan ersättas av ”robotar” inom alltfler områden betyder att substitutionselasticiteten mellan kapital och arbete i ekonomins produktionsfunktion sannolikt är ökande och över ett, vilket betyder att kapitalets andel av inkomsterna ökar. Detta kan tyckas som en teknisk detalj men vad man tror om substitutionselasticiteten är mycket viktigt för vad man tror om den framtida utvecklingen. Som Piketty (2014, s. 217) uttrycker det: *”The relevant question [regarding secular movements in income shares] is whether the elasticity of substitution between labor and capital is greater or less than one”*. Motsvarande konstaterande görs av Summers (2014) i en (på denna punkt skeptisk) kommentar till Piketty’s bok: *“The crucial question goes to what is technically referred to as the elasticity of substitution. With 1 percent more capital and the same amount of everything else, does the return to a unit of capital relative to a unit of labor decline by more or less than 1 percent?”*. De flesta studier som gjorts av detta samband kommer dock fram till att substi-

⁶⁶ Den avtagande marginalavkastningen på kapital, tillsammans med linjär kapitalförslitning, betyder också att det finns en nivå vid vilken kapitalet (per person) stabiliserar sig (för varje given teknologisk nivå).

⁶⁷ Denna situation kännetecknar den så kallade Cobb-Douglas produktionsfunktionen där $Y = AK^{\alpha}L^{1-\alpha}$ och där avkastningen på kapital, r , ges av dess marginalproduktivitet, $r = \delta Y / \delta K = \alpha AK^{\alpha-1}L^{1-\alpha} = \alpha AK^{\alpha}L^{1-\alpha} / K$. Om kapitalets inkomstandel nu ges av rK/Y så blir detta $\alpha AK^{\alpha}L^{1-\alpha} / AK^{\alpha}L^{1-\alpha} = \alpha$. Kapitalets inkomstandel är alltså oberoende av kapital/ inkomstkvotens storlek under dessa antaganden. Intuitivt tas uppgången i K/Y precis ut av att r minskar i motsvarande utsträckning så att rK/Y förblir oförändrat.

tutionselasticiteten inte är över ett utan tvärtom, tydligt under ett, se t.ex. Antras, 2004, Chirinko, 2014, och Raval 2017).⁶⁸ Dessa studier är av naturliga skäl förstuds bakåtblickande vilket ger utrymme att avfärda dessa som baserade på en situation som är annorlunda jämfört med vad som kommer ske i framtiden. Och så kan det ju förstuds vara, men faktum är att än så länge tyder de flesta studier på att denna viktiga elasticitet är under ett.

På motsvarande sätt som det tycks vara ett empiriskt faktum att kapital/inkomstkvoten ökat i många länder tycks det dock också vara ett empiriskt faktum att balansen mellan kapitalandelen och löneandelen förskjutits. En sådan utveckling skulle vara i linje med en substitutionseasticitet som är större än ett men skulle också kunna förklaras av att lönearbetare som grupp fått en sämre förhandlingsposition, vilket i sin tur kan bero på en rad faktorer (ökad konkurrens från låglöneländer, ökad kapitalmobilitet, minskad roll för fackföreningar, med mera; se Glyn, 2009, för en översikt). Denna utveckling har poängterats under en längre tid (Bentolila och Saint Paul, 2003, och De Serres, Scarpetta, och Maisonneuve, 2002) men det har också poängterats att uträkningar av dessa andelar inte är självklara, speciellt i jämförelser mellan länder (Gollin, 2002). Karabarbounis och Neiman (2014) visar dock att löneandelen av inkomsterna med all sannolikhet faktiskt har sjunkit sedan 1980-talet i de flesta länder för vilka data finns att tillgå (i 42 av 59 fall, och begränsat till de förändringar som är statistiskt signifikanta så har löneandelen sjunkit i 37 fall men ökat i bara nio). Det faktum att detta skett även i länder som globalt sett har billig arbetskraft (Kina, Indien, Mexico) tyder på att det inte kan förklaras av handel eller utlokalisering av jobb (även om sådana effekter också kan finnas). Deras huvudförklaring är att löneandelen gått ner har i stället med substituerbarhet mellan kapital och arbete att göra (de uppskattar substitutionseasticiteten mellan kapital och arbetskraft till 1,25, alltså betydligt högre än vad tidigare studier i snitt kommit fram till). Det har helt enkelt blivit relativt billigare att automatisera delar av produktion som tidigare utfördes av personer vilket resulterat i en sjunkande löneandel.

⁶⁸ Det är viktigt att poängtera att dessa studier inte bara handlar om att ha tillgång till data utan man måste också göra antaganden om vilken form den teknologiska utvecklingen tar och i vilken utsträckning denna antas vara konstant över tid, se Raval (2017).

Den bakomliggande tekniska utveckling som gett upphov till detta (informations- och kommunikationsteknologi i bred bemärkelse) har också ytterligare kopplingar till inkomstfördelningsförändringar. Teknologin (eller kapitalet) ersätter förstås inte alla jobb i lika hög utsträckning; de som är enkla att automatisera och där de största besparingarna finns att göra ersätts först (se t.ex. Autor och Dorn, 2013). Värt att notera är att detta inte typiskt sett översätts till att de lägst betalda jobben automatiseras först. Snarare pekar studier på att jobb i mitten av lönefördelningen är enklast att automatisera (Autor, Levy och Murnane, 2003, Goos, Manning och Salomons, 2009 och 2014). Detta har två typer av effekter vars storlek i sin tur beror på arbetskraftens sammansättning, dels kommer jobbskapande inom lätt automatiserade områden att gå ner (åtminstone relativt sett), dels kommer lönerna inom dessa områden sannolikt att sjunka. Samtidigt kan andra områden där det i stället finns komplementariteter mellan vissa typer av kompetens och det nya kapitalet uppleva en ökad tillväxt och högre löner. Som så ofta är denna utveckling förstås positiv för produktivitet och tillväxt på aggregerad nivå men kan påverka speciellt vissa grupper av löntagare negativt. Karabarbounis och Neiman 2014 uppskattar välfärdsvinsten till fyra procent, och Eden och Gaggl, 2017 kommer till liknande slutsatser för ett representativt hushåll, men båda studierna undviker att säga något om de direkta fördelningskonsekvenserna mellan hushåll.⁶⁹

Även om balansen mellan kapitalandelen och löneandelen förändras säger ju dock inte detta i sig något om fördelningen mellan individer eller hushåll. Det beror ju på hur fördelningen av kapitalägandet, och därigenom kapitalinkomsterna, och fördelningen av löneinkomsterna ser ut.⁷⁰ En direkt ansats är förstås att helt enkelt

⁶⁹ Karabarbounis och Neiman (2014) uttrycker det så här: "Our framework abstracts from inequality across households and is only suitable for quantifying the implications of the labor share decline for a representative household" (s. 65). De understryker också att effekterna kan bli annorlunda även för de representativa hushållet beroende på vad man antar om produktionsfunktionen.

⁷⁰ Precis denna grundläggande insikt, att alla individer potentiellt får inkomster från både kapital och lön och att den sammanlagda fördelningseffekten beror både på fördelningen mellan kapitalinkomster och löneinkomster, och på fördelningen av dessa respektive inkomstflöden, var grunden i många modeller som formulerats som svar på Kuznets (1955), t.ex. Pasinetti (1962) och Meade (1964). Atkinson (2009) exemplifierar hur man enkelt kan dekomponera effekterna och hitta villkor för när en ökad kapitalandel också ökar inkomstskillnaderna. En slutsats av modellen är att för rimliga antaganden för fördelningen av

direkt studera den empiriska relationen mellan kapitalandelen av inkomsterna och förändringar i inkomstskillnader. Daudey och García-Peñalosa (2007) studerar sambandet mellan Gini-koefficienter och kapitalandelen för olika länder och konstaterar att en ökad kapitalandel är korrelerad med en högre Gini-koefficient.⁷¹ Roine och Waldenström (2008) har visat att kapitalandelens fluktuationer är tydligt positivt korrelerad med topp-1 gruppens inkomstandel över 1900-talet i Sverige (speciellt fram till 1950-talet). Bengtsson och Waldenström (2018) studerar detta samband systematiskt för alla länder för vilka vi har historiska tidsserier och finner ett tydligt samband; ju högre kapitalandel, desto större inkomstskillnader (speciellt i toppen av fördelningen).

Ser man till de kombinerade effekterna på den *individuella inkomstfördelningen* av att kapitalets värde ökat i relation till inkomster, och att kapitalandelen av inkomsterna ökat, så finns alltså en lång rad möjliga mekanismer och kanaler. Ett övergripande konstaterande som kan göras är dock att det inte är balansen mellan kapitalinkomster och löneinkomster eller kapitalstockens storlek i sig som betyder något för fördelningen av inkomster. Det avgörande är hur ägandet av kapitalet är fördelat (Milanovic, 2017). Eftersom detta varierar för olika typer av kapital (och olika typer av kapital kan förstås tänkas ha olika avkastning) så spelar det också roll vilka komponenter i kapitalstocken som ökat mest i värde. Konkret så är t.ex. privat pensionssparande och bostadsägande fördelat på bredare grupper i samhället än vad exempelvis direkt aktieägande är.

Motsvarande observation kan också göras i relation till den framtida möjligheten att automatisering skulle resultera i att ”robotar”, alltså all form av teknologi som kan ersätta människor i produktion av värde, ersätter mänsklig arbetskraft. Som observerats av Freeman (2015), i en artikel benämnd efter sin huvudsats; ”Who owns the robots rules the world”, leder en sådan förändring (oavsett vad man tror om dess omfattning eller form) till högre produktivitet men fördelningen av vinsterna bestäms ytterst av vem som äger kapitalet.

respektive inkomstflöde så ökar sannolikt inkomstskillnaderna med en högre kapitalandel. Se också Summers (2013).

⁷¹ Samma resultat hittar också ett stort antal andra artiklar. Ett undantag är dock Francese och Mulas-Granados (2015) som kommer fram till att förändringar i den funktionella fördelningen inte har varit en huvudfaktor bakom de ökade inkomstskillnaderna sedan 1970-talet i ett tvärsnitt av länder.

Slutligen, hur ovanstående resonemang påverkar vår kunskap om hur inkomstfördelningen förändrats så här långt, bortom det vi vanligen studerar, beror på hur mycket av kapitalets ökade roll som inte registrerats i de inkomstflöden vi vanligen mäter, utan i stället finns som latenta framtida inkomster (icke realiserade kapitalvinster) och hur dessa är fördelade i befolkningen.

3.6 Vad bestämmer arvsflöden – och hur relaterar det till ekonomins kapitalstock?

En förskjutning i balansen mellan kapitalstock och inkomstflöde har ytterligare en möjlig påverkan på inkomstfördelning och det är via arv. Ett arv är (liksom en gåva), under den klassiska Haig-Simons definitionen, att betrakta som en inkomst; det förändrar en individs konsumtionsmöjligheter.⁷² Men arv är också annorlunda från andra inkomster i bemärkelsen att den är en *intergenerationell överföring*.

I mycket generella termer kan man beskriva en individs (livs)inkomst som genererad antingen av personen själv (i någon tidsperiod i livet) eller överförd till personen från andra (tidigare generationer). På motsvarande sätt kan aggregerade inkomstflöden beskrivas som antingen genererade i en tidsperiod eller sparade från tidigare. Kapitalstocken kan också ses som antingen skapad av en generation eller överförd till denna av tidigare generationer. Den centrala distinktionen (och i hög grad det empiriska problemet) blir att separera förändringar i förmögenhet som antingen kopplade till eget sparande från förändringar som kommer ifrån tidigare generationer. I realiteten blandas förstas dessa flöden och det finns inte något tydligt svar på hur de ska hanteras. I praktiken finns också stora begränsningar i vilken typ av data som finns tillgänglig.

Icke desto mindre är dessa frågor centrala för många diskussioner om ekonomins funktionssätt och om skillnaden på förmögenheter som individer själva bygger upp jämfört med ärvda förmögenheter. Mångas uppfattning om ”rättvisa” i olika dimensioner är också kopplade till frågor som ytterst handlar om vad man ”skapat själv”

⁷² Även här finns förstas olika uppfattning om i vilken utsträckning dessa flöden ska ses som inkomster. En del av detta handlar om i vilken utsträckning perspektivet ska vara individuellt eller om transaktioner inom familjen ska betraktas annorlunda (se t.ex. Erixson och Ohlsson, 2015), andra (ofta överlappande) argument handlar om i vilken utsträckning alla värden är att betrakta som ”uppskjuten konsumtion” eller om vissa handlar om att förvalta ett kapital.

och vad man ”fått”. Av denna anledning kan det finnas en poäng med att försöka förklara hur man kan tänka på dessa frågor och i detta vara tydlig med vilka antaganden som görs.

3.6.1 Hur stor del av kapitalet är ärvt? – Grundbegrepp och definitioner⁷³

Med utgångspunkt i definitionerna i tidigare avsnitt kan man börja med att resonera så här: I en given tidpunkt finns en viss mängd privat kapital, W_t , som ägs av individerna i ett land. I varje tidsperiod (varje år) så dör en viss del av dessa och deras förmögenhet går då i arv till nästa generation. Summan av alla dessa individuella arv är det årliga arvsflödet i period t , B_t (som in ”bequest flow”). Om man i sin tur summerar (det reala värdet av) alla sådana arv över tid och relaterar denna summa till hela kapitalstocken så kan man i princip få fram hur stor del av allt kapital som är ärvt

$$\varphi_t = W_{Arv,t}/W_t$$

Det finns dock många både konceptuella och praktiska problem med att göra detta. Till att börja med så vill man bara summera arv som gått till personer som fortfarande lever (annars dubbelräknar man ju arv som passerat flera generationer). Frågan är då hur långt tillbaka i tiden ska man gå? Det kan ju finnas både personer som ärvde pengar för länge sedan och som fortfarande är i livet, och personer som ärvde pengar för bara några år sedan men som redan dött. I praktiken brukar man anta att fördelningen av sådana händelser är jämnt fördelade över en generation och svaret blir då att summera alla arv över en generation definierad som den ålder då personer i snitt får barn, runt 30 år. Värdet på allt ärvt kapital i period t skulle då vara

$$W_{Arv,t} = \sum_{j=t-30}^t B_j.$$

⁷³ Metoderna och definitionerna som beskrivs här är baserade på Piketty (2011), Piketty, Postel-Vinay, och Rosenthal (2013) och sammanfattas av Piketty och Zucman (2015). De har också använts och utvecklats vidare i Ohlsson, Roine och Waldenström (2019) för Sverige.

En sådan definition missar dock att intergenerationella överföringar av förmögenhet också sker i form av gåvor under livet. Om vi kan observera alla sådana gåvor, V_j , kan vi i varje period lägga till dessa och skapa ett ”gåvokorrigerat” mått

$$B_j^* = B_j + V_j$$

och sedan summera detta. I praktiken har vi dock inte så detaljerad information om gåvor. Ett alternativ är då att i stället skala upp arvsflödet med en faktor som bestäms av kvoten mellan det genomsnittliga årliga gåvoflödet i relation till det årliga arvsflödet, $v_j = V_j/B_j$. Denna relation kan skattas t.ex. baserat på gåvoskattsdata i relation till arvsskattedata (då sådana existerar) eller baserat på information från enkäter. Studier av detta indikerar att värdet av gåvor är runt 10–20 procent av arvsflödet (och ibland så högt som 50 procent, vilket betyder att denna korrigering är potentiellt viktig). Det gåvokorrigerade värdet av arv kan då skrivas som

$$W_{Arv,t} = \sum_{j=t-30}^t (1 + v)B_j.$$

Även om dessa problem, som i praktiken utgör mycket stora utmaningar, skulle kunna lösas så kvarstår ytterligare en stor fråga: Hur ska vi se på avkastningen på det ärvda kapitalet? Denna fråga är kärnan i den välkända debatten mellan å ena sidan Kolikoff och Summers (1981, 1988) och å andra sidan Modigliani (1986, 1988). Båda ställde frågan: ”Hur stor del av den amerikanska kapitalstocken är ärvd från tidigare generationer?” och båda använde sig av arvsflödet ett enskilt år, 1962, och antog helt enkelt att detta värde kunde tas som representativt för alla år (vilket, som vi ska se, inte är ett bra antagande). Den huvudsakliga skillnaden i deras analys, som ledde till olika slutsatser, var hur de såg på avkastningen på kapitalet. Modigliani såg det som att all avkastning som förmögenheten genererade efter att den ärvts skulle betraktas som ”skapad av nuvarande generation”. Hans metod var därför att helt enkelt summera värdet av tidigare arvsflöden (ungefär som i formeln ovan). Enligt hans beräkningar blev då $\varphi_t = W_{Arv,t}/W_t$ lika med 20–30 procent. Kotlikoff och Summers antog däremot att kapitalet (implicit utan

arbetsinsats av nuvarande generation) gav en viss avkastning som skulle appliceras till de tidigare arvsflödena. När arvsflöden med ränta tillskrevs tidigare generationer blev förhållandet $\varphi_t = W_{Arv,t}/W_t$ i Kotlikoff och Summers beräkningar snarare 80–90 procent.

Oenigheten kan, för att ta ett aktuellt exempel, illustreras med hur man ska se på Donald Trumps förmögenhet. Enligt uppgift ärvde han någonstans mellan USD 40 och USD 200 miljoner 1974. Idag är hans förmögenhet runt USD 8,7 miljarder. Även om man tar inflation i beaktande har Trumps förmögenhet vuxit avsevärt och enligt Modiglianis synsätt så har han bara ärvt en liten del av den. Men om man 1974 skulle investerat USD 120 miljoner i en balanserad aktieportfölj (S&P 500) skulle dess värde i dag vara 8,7 miljarder. Enligt Kotlikoff och Summers synsätt har Donald Trump ärvt alla sina pengar.

Båda synsätten har sina problem men framförallt lider båda av att de aggregerade talen döljer att det finns både de som ärvt men konsumerar mer än avkastningen och de som inte ärvt utan bygger upp ny förmögenhet baserat på faktiskt sparande av arbetsinkomster. Antag t.ex. att alla som ärver något omedelbart konsumerar allt de får i arv. Kapitalstocken skulle då bestå bara av ”nytt kapital”, alltså sådant som arbetats och sparats ihop av den nu levande generationen. Oavsett om man skulle välja Modiglianis eller Kotlikoffs och Summers definition skulle dock andelen ärvt kapital bli positiv, eftersom vi observerar arvsflöden varje år, och skilja sig åt bara i termer av vilken avkastning man antar (noll eller positiv). I aggregerade data är det omöjligt att skilja dessa åt.

Piketty, Postel-Vinay, och Rosenthal (2013) föreslår ett sätt på vilket dessa kan skiljas åt förutsatt att man har data på vad en individ får i arv och vad samma individ senare lämnar efter sig. Utifrån detta definieras ”rentierer” som de som mellan att de får arvet och att de själva dör konsumerar mer än de ärvt, och ”sparare” som de som dör med mer än de ärvt. Denna uträkning är självklart fortfarande känslig för vad man antar om den ”normala avkastningen” på det arv man får, men givet det (ett antagande man kan vara tydlig med) så är det i princip möjligt att räkna ut hur stor del av den totala förmögenheten som är ”ärvd”.⁷⁴ Denna typ av uträkning är dock mycket data-

⁷⁴ Det kan förtjäna att understrykas att en person som får ett arv, sedan gör av med det i sin helhet, för att senare tjäna ihop motsvarande summa (inklusive vad originalbeloppet skulle

krävande – den kräver individuella observationer på arv och kvarlåtenskaper över två generationer – vilket lett till att Piketty och Zucman (2015) föreslagit ett förenklat förfarande. Grundtanken är att om man observerar ett sparande så kommer detta sparande antingen ifrån kapital som är ärvt eller från pengar man jobbat ihop. Om vi bara observerar det aggregerade årliga arvsflödet, b , och det aggregerade sparandet, s , så är problemet hur mycket av det aggregerade sparandet som ska tillskrivas sparande från tidigare arv och vilken del som kommer av sparande av ”nya inkomster”. I brist på ytterligare data är en startpunkt att anta att i jämvikt kommer en del av det totala sparandet, s , ifrån den del av det totala kapitalet som är ärvt, φ , (alltså det vi försöker räkna ut) gånger kapitalinkomsternas andel av alla inkomster, alltså α (som definierats tidigare) och att resten av sparandet kommer ifrån arbete ($1-\alpha$) plus den del av det totala kapitalet som inte är ärvt, $\alpha(1-\varphi)$.⁷⁵ Utifrån dessa antaganden kan andelen ärvt kapital i relation till allt kapital (i jämvikt) räknas ut som

$$\varphi_t = \frac{b + \varphi \cdot \alpha \cdot s}{b + s}$$

alltså,

$$\varphi = \frac{b}{b + (1 - \alpha) \cdot s}$$

Denna formel bygger att jämföra arvsflöden med sparflöden vilket i sig inte är problematiskt eftersom kapital över tid måste komma ifrån något av dessa två. Däremot är den baserad på en rad förenklingar och bara giltig på långsikt under antaganden om att dessa flöden skulle vara i jämvikt (vilket vi vet att de typiskt sett inte är). Trots dessa potentiellt mycket stora problem visar det sig dock att denna formel resulterar i en bild av utvecklingen i Frankrike som stämmer väl överens med den som ges av detaljerade individdata i

förräntat) också betraktas som en ”rentier”. De faktiska händelserna under ett liv betraktas som oviktiga. Se Piketty, Postel-Vinay, och Rosenthal (2013), s. 3–4 för en detaljerad beskrivning

⁷⁵ Ett implicit antagande är att sparbenägenheten i sig är lika mellan individer (vilket vi vet att den inte är, den är högre hos personer med höga inkomster). I vilken mån detta överskattar eller underskattar arvets betydelse beror på hur de totala arven fördelar sig. Piketty och Zucman (2015, s. 1334) argumenterar för att det sannolikt underskattar arvets betydelse.

Piketty, Postel-Vinay och Rosenthal (2013). En annan fördel är att den inte är känslig för antaganden om avkastning på kapital (r) eftersom denna antas vara lika mellan sparande som kommer från arbete och sparande från arvsflöden.

3.6.2 Hur räknar man ut årliga arvsflöden?

Så här långt har vi diskuterat hur årliga arvsflöden kan summeras för att säga något om hur stor del av det totala kapitalet som kommer ifrån tidigare generationer och hur olika syn på hur dessa arv kapitaliseras kan resultera i mycket olika svar om den relativa betydelsen av arv. Vi har dock inte sagt något om hur man i praktiken kan tänkas räkna ut det årliga arvsflödet.

För detta finns i princip två sätt; ett är att direkt observera alla kvarlåtenskaper (genom att studera boupptäckningar) och helt enkelt summerar alla dessa. Problemet med detta sätt är att de sällan finns några systematiska sammanställningar av boupptäckningar. I Sverige är (som vi ska se) detta material begränsat till enstaka år då en specialundersökning av kvarlåtenskaper gjordes av en eller annan anledning (ofta i samband med en offentlig utredning av t.ex. konsekvenserna av en skatt på arv eller dylikt).

Det andra sättet baserar sig på att använda sig av den tidigare nämnda kapital-inkomstkvoten, mortaliteten i befolkningen och den genomsnittliga förmögenheten hos de som dör i relation till förmögenhetssnittet i befolkningen. Givet att detta senare sätt är det som i huvudsak används för att studera utvecklingen i Sverige kan det vara värt att definiera detta i detalj.

Målet är att uppskatta arvsflödet B_j i relation till inkomstflödet Y_j . Vi har redan ovan definierat relationen $W_j/Y_j = \beta$ och vi har också konstaterat att i varje period j dör ett antal individer som äger delar av W_j . Kvarstår att uppskatta hur en genomsnittlig förmögenhet hos de som dör förhåller sig till en genomsnittlig förmögenhet i befolkningen (μ) och att korrigera detta för gåvor ($\mu^* = (1+v) \mu$), för att kunna applicera uttrycket för det årliga arvsflödet i relation till inkomsterna som då blir

$$\frac{B_j}{Y_j} = \mu^* \cdot m \cdot \beta.$$

Vid första anblick är det lätt att tänka sig att detta automatiskt bara blir en spegling av kapitalets storlek i förhållande till inkomsterna (alltså β). Det stämmer dock inte. Om alla betar sig helt enligt livscykelhypotesen, alltså sparar pengar under arbetslivet för att sedan konsumera dessa och dö med noll i kvarlåtenskap, spelar det ingen roll hur stort kapitalet är i förhållande till inkomster. Arvsflödet blir noll för att relationen mellan förmögenhet hos de som dör och de som lever är noll. Beslut som påverkar denna relation är förstas endogena och avhängiga den institutionella kontexten, vilket i sin tur betyder att länder med lika kapital/inkomstkvot (och mortalitet) ändå kan ha olika arvsflöden.

I praktiken är just relationen mellan förmögenheten hos de som dör och den levande befolkningen det mest utmanande att uppskatta. Ett sätt att göra detta är att utgå ifrån hur förmögenheten är fördelad över alla åldersgrupper och sedan multiplicera mortaliteten i varje åldersgrupp med respektive åldersgrupps andel av totalförmögenheten. På detta sätt får man på detta sätt får man en relation mellan förväntade arv per åldersgrupp som sedan kan summeras över hela fördelningen.⁷⁶ Denna metod är inversen av det sätt på vilket man i litteraturen om förmögenhetsfördelning konverterat observationer av kvarlåtenskaper till en uppskattning av förmögenhetsfördelningen och den huvudsakliga metod som ligger till grund för de svenska serierna i Ohlsson, Roine och Waldenström (2019) som presenteras i nästa avsnitt.⁷⁷

Ett viktigt antagande som ligger till grund för detta sätt att räkna är att hela den privata sektorns förmögenhet kan "ärvas". Metoden bygger ju på att man fördelar hela den privata nationalförmögenheten över befolkningen och sedan ser hur stor del av den som varje år överförs från en generation till nästa. I vid bemärkelse är det förstås per definition sant att den totala förmögenheten hela tiden gradvis transfereras mellan generationer, men när man tänker på det i en svensk kontext så inser man att det som studeras är en betydligt bredare definition av "arv" än den vi vanligen tänker på (och den som dyker upp i bouppteckningar). Stora delar av det som tveklöst är

⁷⁶ Dessa siffror behöver i praktiken också korrigeras för det faktum att mortaliteten i varje åldersgrupp i sig är en funktion av (bland annat) förmögenhet

⁷⁷ Atkinson och Harrison (1975) utvecklar denna så kallade "mortality multiplier method" (som dock använts tidigare) för att ur kvarlåtenskapsdata uppskatta förmögenhetsfördelningen i den levande befolkningen. Ohlsson, Roine och Waldenström (2019) som använder inversen av denna för att ur förmögenhetsfördelningen uppskatta arvsflöden kallar följaktligen metoden för "the inverse mortality multiplier method".

privatförmögenhet, i form av t.ex. avtalspensioner och livförsäkringar och kapital som förvaltas av stiftelser, ärvs inte på samma sätt som andra privata tillgångar. I tolkningen av vad vi observerar blir hanterandet av dessa tillgångar viktiga.

3.6.3 Arvsflöden i relation till inkomster i Sverige 1900–2010

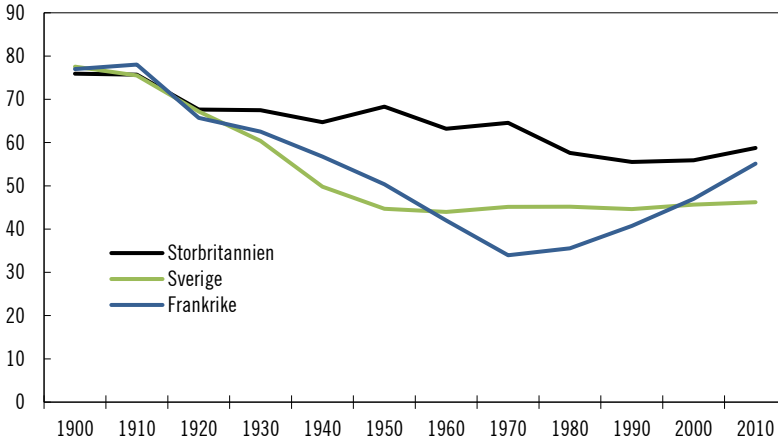
Att uppskatta arvets betydelse på det sätt som beskrivs ovan för Sverige görs i en studie av Ohlsson, Roine och Waldenström (2019). I den redovisas både årliga arvsflöden (uträknade på olika sätt) och skattningar på hur stor del av hela kapitalstocken som utgörs av ”ärvt kapital” (uträknat enligt den förenklade formeln ovan). Artikeln redogör också i detalj för vilka typer av data som använts och de många justeringar och approximationer som måste till för att skapa dessa serier. Här redovisas dock bara huvudresultaten tillsammans med jämförelser med det lilla fåtal länder för vilka motsvarande serier finns.

Figur 3.6 illustrerar uppskattningar av hur stor del av kapitalstocken som ”ärvt” från tidigare generationer i Sverige jämfört med några andra länder över det senaste århundradet. Dessa siffror är baserade på den förenklade formel som beskrevs ovan och måste därför betraktas som mycket preliminära. Det figuren illustrerar är (i mycket stora drag) att ärvt kapital var en viktigare del av det sammanlagda kapitalet i början av 1900-talet i Frankrike, Storbritannien och i Sverige. Under första halvan av 1900-talet sjönk andelen ärvt kapital kraftigt i Frankrike och tydligt också i Sverige (men inte så mycket i Storbritannien). Sedan 1950 har nivån varit stabil i Sverige medan den ökat (från lägre nivåer) i Frankrike sedan 1970-talet medan den legat relativt stabil på högre nivåer i Storbritannien. I kombination med preliminära serier från ytterligare länder har denna utveckling tolkats som att det ärvda kapitalet generellt sett växer i betydelse, men i det svenska fallet syns inte detta, åtminstone inte så här långt.⁷⁸

⁷⁸ Tolkningar av denna bild finns i Alvaredo, Garbinti, och Piketty (2017) och Ohlsson, Roine och Waldenström (2019). För Sverige och Frankrike finns data även över hela 1800-talet. Dessa indikerar att ärvt kapital under hela denna period utgjorde 80–90 procent av allt kapital.

Figur 3.6 Andel ärvt kapital i kapitalstocken

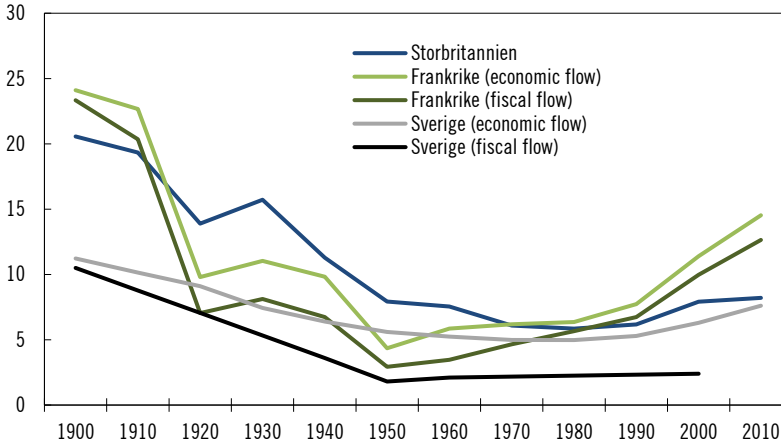
Enligt förenklad formel, procent



Källa: Ohlsson, Roine och Waldenström (2019).

Figur 3.7 Årliga arvsflöden i relation till nationalinkomsten 1900–2010

Genomsnitt per decennium, procent



Källa: Ohlsson, Roine och Waldenström (2019).

Figur 3.7 visar i stället det genomsnittliga årliga arvsflödet för varje årtionde sedan år 1900 för Sverige, Frankrike och Storbritannien. De heldragna linjerna är flöden baserade på produkten av kapitalinkomstkvoten, mortaliteten i befolkningen och den genomsnittliga förmögenheten hos de som dör i relation till förmögenhetssnittet i befolkningen (*economic flow*), medan den streckade linjen är baserad

på direkta observationer från bouppteckningar (*fiscal flow*). Skillnaden mellan dessa kan tolkas som att delar av det totala kapitalet inte ärvs direkt (tas inte upp i bouppteckningar) men kan också vara en konsekvens av att delar av arv inte tas upp i bouppteckningar av skatteskäl (alla dessa datapunkter kommer från perioder när det fanns arvsskatt).

Som syns är det stor skillnad på nivåerna i början av 1900-talet då arvsflöden i relation till inkomster tycks ha varit betydligt viktigare i Frankrike och Storbritannien jämfört med Sverige.⁷⁹ Ser man till de underliggande anledningarna så är den stora anledningen till nivåskillnaden att kapitalstockens värde i relation till inkomstflöden var betydligt lägre i Sverige. Under 1900-talets första hälft tycks arvsflöden i relation till inkomster ha minskat i omfattning. Även detta är i stor utsträckning relaterat till kapital/inkomstkvoten som sjönk kraftigt under denna period. Sedan 1950-talet har de årliga arvsflödena ökat i betydelse men inte lika mycket i Sverige som i Frankrike och Storbritannien. Detta trots att kapital/inkomstkvoten stigit i ungefär samma utsträckning. Anledningarna till detta är sannolikt flera. Dels innehåller den privata kapitalstocken i Sverige flera komponenter som inte ärvs direkt, vidare tycks pensionärer i Sverige ha mindre sparande och också konsumera ner sina besparingar i högre utsträckning än i både Frankrike och Storbritannien. Detta skulle vara i linje med att högre tillit till offentliga system gör att man inte ser samma behov av eget sparande vilket i slutändan resulterar i ett mindre arvsflöde.⁸⁰

Sammantaget framträder en bild där arvsflödena möjligen är på väg att öka, men där ökningen i Sverige inte tycks spegla den kraftiga ökningen i kapital/inkomstkvoten som syns i t.ex. det franska fallet.

3.6.4 Arvens effekt på inkomstfördelningen

Vilken effekt arvsflödernas eventuellt ökande betydelse har på inkomst- och förmögenhetsfördelningen är dock en svår fråga både konceptuellt och i praktiken, speciellt om man vill inkludera gåvor

⁷⁹ Denna skillnad fanns under hela 1800-talet; se Ohlsson, Roine och Waldenström (2019).

⁸⁰ Nakajima och Telyukova (2013) visar att detta är ett mycket tydligt mönster som skiljer Sverige (och andra skandinaviska länder) från många andra länder, bland annat Frankrike och Storbritannien.

från föräldrar till barn (och från tidigare generationer).⁸¹ Om man bortser ifrån allt som sker tidigare i livet och begränsar sig till det direkta arvet så är inte effekten heller uppenbar. Det beror på samvariationen i inkomster och förmögenheter mellan barn- och föräldragenerationen men framförallt på om man beaktar absoluta eller relativa förändringar. Studier som gjorts på sambandet (Boserup, Kopczuk, och Kreiner, 2018, på danska data, Elinder, Erixson och Waldenström, 2016, på svenska data) mellan arv och dess effekter på förmögenhetsfördelningen kommer fram till att överföringarna typiskt sett är större i absoluta tal i toppen av fördelningen men att effekten på (den relativa) fördelningen är utjämnande. Trots att arven är mindre i de lägre delarna av fördelningen så är de mer betydande i relation till den (lilla) förmögenhet som dessa hushåll hade sedan tidigare. Boserup, Kopczuk, och Kreiner, 2018, finner att koncentrationen i toppen minskar med ungefär 5–10 procentenheter som resultat av arven. Elinder, Erixson och Waldenström, 2016, konstaterar att förmögenhets Gini-koefficienten minskar med 5–10 procent och att de i botten av fördelningen går ifrån att ha negativ till positiv förmögenhet. Dessa effekter är dock momentana, alltså den direkta effekten i samband med att arvet faller ut.

Ser man till effekten över tid så tycks de med lägre förmögenheter dock konsumera större delar av arvet. Detta gör så att säga arvets utjämnande effekt mindre över tid jämfört med den momentana effekten då de med låg (eller ingen) förmögenhet, jämfört med de med initial förmögenhet, konsumerar en större del av arvet under åren direkt efter att de fått arvet. Denna effekt är i princip linjär över förmögenhetsfördelningen. De som befann sig i botten av förmögenhetsfördelningen året innan de fick ett arv har lägst andel kvar året efter att de fick arvet och ju högre upp man går i fördelningen desto större andel av arvet finns kvar året efter att de fallit ut. Vidare konstaterar Elinder m.fl. (2016) också att arvsskatten i Sverige minskade den utjämnande effekt av arv, i motsats till vad många säkert skulle tro. Denna effekt kommer sig av ett liknande faktum som effekten på fördelningen; arvskattens storlek i förhållande till den totala förmögenheten är liten för de med stora förmögenheter, och vice versa för de med mindre förmögenheter.

⁸¹ Exempel på studier som beaktar tidiga överföringar är Boserup, Kopczuk, och Kreiner (2018) som studerar förmögenhet hos barn och Kolodziejczyk och Leth-Petersen (2013) som studerar föräldrars roll i att hjälpa barn med att köpa deras första bostad (de finner att denna hjälp i Danmark är mycket liten jämfört med andra länder där liknande studier gjorts).

3.7 Slutsatser och den framtida utvecklingen

Huvudsyftet med denna del av rapporten har varit att 1) förklara hur en förändring av förmögenhetsstocken i relation till inkomstflödena skulle kunna påverka vår bild av inkomstfördelningen, och 2) hur en sådan förändring i förlängningen skulle kunna göra arvsflöden till en viktigare del av de totala inkomsterna.

Vad gäller den första punkten finns många sätt på vilka balansen både mellan kapitalstocken och det totala inkomstflödet, och mellan kapitalinkomster och löner påverkar inkomstfördelningen. Många av dessa syns direkt i de inkomstflöden vi observerar och därmed inkluderar i inkomstfördelningsstudier. Det faktum att realiserade kapitalvinster sedan 1980-tal varit en ovanligt stor del av hela inkomstflödet är ett exempel på att delar av den värdeökning av kapitalstocken som skett har omsatts på ett sätt som visat sig i realiserade kapitalvinster.⁸² Men det finns också andra delar som, beroende på hur vi definierar inkomst, kan påverka fördelningen på sätt som vi vanligen inte räknar in. I bredaste bemärkelse handlar detta om alla förändringar som är att betrakta som icke realiserade kapitalvinster (och som därmed utgör en ökad potentiell konsumtionsmöjlighet och därför kan ses som en inkomst som inte räknas in i vanliga inkomstfördelningsstudier). Detta ska inte förväxlas med sparande i sig, som inte är en inkomst i denna bemärkelse, utan en omflyttning av konsumtion mellan tidsperioder.⁸³ I praktiken finns här en problematik i att olika flöden behandlas olika i skattehänseende; samma underliggande produktiva insats kan resultera i helt olika slutlig inkomst (och registreras också olika i dagens statistik) beroende på hur man valt att ”spara”, vilket komplicerar jämförelser.

Skillnad i beskattning av olika inkomstslag resulterar också i andra komplikationer för analysen. Eftersom olika inkomstslag beskattas olika finns anledning att tro att delar av inkomster som relaterar till arbete i skattestatistiken dyker upp som kapitalinkomster.

⁸² En överslagsberäkning i Roine och Waldenström (2012) visar att ett aktieinnehav på knappt 300 000 SEK år 1980 (vilket motsvarar snittet i toppdecilen vid den tidpunkten) skulle räcka till att avkasta det som varit den årliga realiserade kapitalinkomsten i toppen av fördelningen givet att utvecklingen av innehavet följt börsindex. Om ett sådant beteende varit det vanliga skulle kapitalstocken, i takt med att den vuxit, också omsatts, vinsterna beskattats och därmed fångats i statistiken, och vår bild av inkomstfördelningen inte påverkas så mycket.

⁸³ Detta gäller så länge sparandet är förflyttningar inom en persons livstid. I den mån ett ökat sparande resulterar i mer kapital i relation till inkomstflöden så kan detta leda till ökade intergenerationella överföringar, vilket i sin tur väcker frågor kring om dessa är att betrakta som inkomster.

Det betyder att kopplingen mellan den faktiska aktivitet som genererar inkomsten inte alltid matchar den statistiska bilden av "kapitalets roll". Detta i sin tur påverkar bilden av vilka teorier som kan tänkas vara de rätta för att förklara utvecklingen.

Sammantaget ger detta en bild av att det saknas information om många viktiga aspekter av inkomster och vad som genererar dem. På inkomstsidan vore det önskvärt att kunna skilja på olika typer av kapitalinkomster. Beroende på om kapitalinkomster kommer ifrån en lyckosam husförsäljning, ifrån ett passivt sparande, eller från utdelning i ett eget småföretag, eller försäljning av ett företag man byggt upp, så kommer olika förklaringsmodeller ha olika relevans. Dessutom kommer elasticiteten i förhållande till skatteförändringar vara mycket olika, inte bara kortsiktigt utan också i form av vilka incitament som skapas på längre sikt. På förmögenhetssidan vore det förstås önskvärt att ha statistik på förmögenheternas fördelning i befolkningen. Avsaknad av sådan information kan resultera i dåligt underbyggda åtgärder och i sämsta fall ge utrymme för populistiska utspel (i olika riktningar) som inte fullt ut kan bemötas på grund av bristande data.

Ser man framåt är det fullt möjligt att "kapitalet" får en än mer betydelsefull roll i ekonomin, speciellt för fördelningsfrågor. Detta kan antingen ske genom att kapital i större utsträckning än tidigare helt blir ett substitut för arbetskraft (automatisering, robotisering), eller genom att en delmängd av arbetskraften – de med "skills" – blir väldigt mycket produktivare tack vare teknologisk utveckling (så kallade "capital-skill complementarities") medan de utan "skills" halvar efter, eller genom kombinationer av dessa processer. I vilken utsträckning detta sker beror på en rad faktorer men är mycket beroende av substitutionselasticiteten mellan kapital och arbete (som förmodligen är olika för olika grupper i arbetskraften). De flesta studier kommer så här långt fram till att denna elasticitet inte är sådan att kapital enkelt kan ersätta arbetskraft, men det finns även de som kommer fram till motsatsen och framförallt finns det många som tror att utvecklingen går i en riktning där det i högre utsträckning kommer vara fallet. Även om den historiska lärdomen onekligen måste vara att nya sysslor uppstår där gamla försvinner betyder inte detta vare sig att det inte skulle kunna vara annorlunda nu, och absolut inte att omställningen inte kan vara problematisk för stora grupper i befolkningen.

Om (och det är ett stort *om*) utvecklingen skulle gå i en riktning mot att kapitalinkomster varaktigt blir en viktigare del av alla inkomstflöden så väcker det förstås frågor om fördelning av dessa. Vissa förespråkar åtgärder för att skapa en jämnare fördelning av kapitalägande, andra förändrad beskattning. För att överhuvudtaget kunna fundera kring eventuella åtgärder av dessa slag är det dock viktigt att kunna skilja på olika typer av kapital och kapitalinkomster och ha relevanta data.

Vad gäller frågan om arvens potentiellt ökande betydelse, som följd av kapitalstockens tillväxt i relation till inkomsterna, så är det förstås också en distinkt möjlighet. Det är dock viktigt att understryka att kopplingen är långt ifrån automatisk. Om individer i huvudsak sparar under sitt arbetsliv för att sedan konsumera sina pengar under pensionen så spelar det ingen roll hur stor kapitalstocken blir; arven kommer ändå vara små. Här spelar sannolikt många aspekter av det som i bredbemärkelse är ”välfärdsstaten” roll; pensionssystemet, finansiering av sjukvård och socialförsäkringar, utbildningssystemet, med mera. Som poängterats ovan så är också betydande delar av den privata kapitalstocken av kollektiv natur i bemärkelsen att de inte överförs direkt inom familjer. Alla dessa faktorer samverkar på sätt som gör behovet av tillgångar direkt i hushållet mindre viktiga och därmed sannolikt minskar både omfattningen och betydelsen av arv jämfört med andra länder med liknande uppgång i kapital/inkomstkvoten. Trots detta kan det förstås finnas anledning att tänka igenom hur man ska se på arvsbeskattning speciellt i relation till mycket hög skatt på arbete.

Sammantaget ger detta bilden av 1) ett ökat behov av data gällande kopplingarna mellan olika kapitalinkomster och aktiviteterna som genererar dem samt data över förmögenheter på individnivå och 2) ett behov av en samlad bild av konsekvenser för policy, främst på skatteområdet, av en eventuellt ökad roll för kapitalinkomster i framtiden. Den andra punkten förutsätter den första, då en analys utifrån tillgängliga data riskerar att sammanblanda mycket olika underliggande aktiviteter, och därmed leda till felaktiga slutsatser. Det samma kan sägas om att justera enskilda områden (kapitalbeskattning, ränteavdrag, 3:12-regler, investeringssparkonton etc.) utan att ta hänsyn till hur dessa samverkar med övriga skatter.

Referenser

- Atkinson, A. B. (2009), "Factor Shares: The Principal Problem of Political Economy?", *Oxford Review of Economic Policy* 25, s. 3–16.
- Atkinson, A. B., och F. Bourguignon (2015), "Introduction: Income Distribution Today", i Atkinson, A. B. och F. Bourguignon (red.), *Handbook in Income Distribution*, vol. 2A, Amsterdam: North-Holland.
- Atkinson, A. B. och A. J. Harrison (1975), "Mortality Multipliers and the Estate Duty Method" *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 37, s. 13–28.
- Autor, D. H., F. Levy, och R. J. Murnane (2003), "The Skill Content of Recent Technological Change: An Empirical Exploration", *Quarterly Journal of Economics* 118, s. 1279-1333.
- Autor, D. H. och D. Dorn (2013), "The Growth of Low-Skill Service Jobs and the Polarization of the US Labor Market", *American Economic Review* 103, s. 1553-1597.
- Antrás, P. (2004), "Is the U.S. Aggregate Production Function Cobb-Douglas? New Estimates of the Elasticity of Substitution", *Contributions to Macroeconomics* 4, s. 1–36.
- Bentolila, S., och G. Saint Paul (2003), "Explaining Movements in the Labor Share", *Contributions to Macroeconomics* 3, s. 1–31.
- Bengtsson, E. och D. Waldenström (2018), "Capital Shares and Income inequality: Evidence from the Long Run", *Journal of Economic History* 78, s. 712-743.
- Björklund, A. och M. Jäntti (2011), *SNS Välfärdsrapport 2011 – Inkomstfördelningen i Sverige*, SNS Förlag.
- Bonnet, O., P.-H. Bono, G. Chapelle, och É. Wasmer (2014), "Does Housing Capital Contribute to Inequality? A Comment on Thomas Piketty's Capital in the 21st Century", *Sciences Po Economics Discussion Paper*, 2014-07.
- Boserup, S., W. Kopczuk och C. T Kreiner (2018), "Born with a Silver Spoon? Danish Evidence on Wealth Inequality in Childhood", *The Economic Journal* 128, s. 514–544
- Boushey, H., J. B. DeLong och M. Steinbaum (2017), *After Piketty – The Agenda for economics and Inequality*, Harvard University Press.

- Chirinko, R. och D. Mallick (2014), "The Substitution Elasticity, Factor Shares, Long-Run Growth, and the Low-Frequency Panel Model", CESifo Working Paper Series 4895, CESifo Group Munich.
- Daudey, E, och C. García-Peñalosa (2007), "The Personal and the Factor Distributions of Income in a Cross-Section of Countries", *Journal of Development Studies* 43, s. 812–829.
- De Serres, A., S. Scarpetta, och C. Maisonnette (2002), "Sectoral Shifts in Europe and the United States: How They Affect Aggregate Labor Shares and the Properties of Wage Equations." *OECD Economics Department Working Paper* No. 326, OECD, Paris.
- Elinder, M., O. Erixson och D. Waldenström (2016), "Inheritance and Wealth Inequality: Evidence from Population Registers", IZA Discussion Paper.
- Erixson, O. och H. Ohlsson (2015), "Förmögenhet – mina pengar eller släktens?," *Ekonomisk Debatt*, årg. 43, nr. 2, s. 17–27.
- Freeman, R. (2014), "Who Owns the Robots Rule the World", *IZA World of Labor* 2014: 5.
- Garbinti, B, J. Goupille-Lebret och T. Piketty (2017), "Income Inequality in France, 1900–2014: Evidence from Distributional National Accounts (DINA)", WID Working Paper 201704.
- Glyn, A. (2009), "Functional Distribution and Inequality", i Nolan, B., W. Salverda, och T. M. Smeeding (red.), *Oxford Handbook of Economic Inequality*, Oxford: Oxford University Press.
- Goldin, C. och L. F. Katz (2008), *The Race between Education and Technology*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Gollin, D. (2002), "Getting Income Shares Right", *Journal of Political Economy* 110, s. 458–474.
- Goos, M., A. Manning och A. Salomons (2009), "Job Polarization in Europe", *American Economic Review: Papers & Proceedings* 99, s. 58–63.
- Goos, M., A. Manning och A. Salomons (2014), "Explaining Job Polarization: Routine-Biased Technological Change and Offshoring", *American Economic Review* 104, s. 2509–2526.
- Haig, R. M. (1921), *The Concept of Income—Economic and Legal Aspects*, i *The Federal Income Tax*, New York: Columbia University Press.

- Hasselberg, Y. och H. Ohlsson (2016), "Collective Wealth Formation: Conflict and Compromise in Sweden, 1950-2000", i Hudson, P. och K. Tribe (red.), *The Contradictions of Capital in the Twenty-First Century. The Piketty Opportunity*, Newcastle: Agenda Publishing.
- Jungenfelt, K. G. (1966), *Löneandelen och den ekonomiska utvecklingen: en empirisk-teoretisk studie*. Doctoral Dissertation in Economics, Department of Economics, Stockholm University. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Kaldor, N. (1955), "Alternative Theories of Distribution", *Review of Economic Studies* 23, s. 83-100.
- Karabarbounis, L. och B. Neiman (2014a) "The Global Decline of the Labor Share", *Quarterly Journal of Economics* 129, s. 61-103.
- Karabarbounis, L. och B. Neiman (2014b), "Capital Depreciation and Labor Shares Around the World: Measurement and Implications", NBER Working Paper No. 20606.
- Kolodziejczyk, C. och S. Leth-Petersen (2013), "Do First-Time House Buyers Receive Financial Transfers from Their Parents?", *Scandinavian Journal of Economics* 115, s. 1020-1045.
- Kotlikoff, L. (1988), "Intergenerational Transfers and Savings," *Journal of Economic Perspectives* 2, s. 41-58.
- Kotlikoff, L. och L. Summers (1981), "The Role of Intergenerational Transfers in Aggregate Capital Accumulation", *Journal of Political Economy* 89, s. 706-732.
- Krusell, P., L. Ohanian, V. Rios-Rull och G. Violante (2000), "Capital-Skill Complementarity and Inequality", *Econometrica* 68, s. 1029-1054.
- Kuznets, S. (1955), "Economic Growth and Income Inequality", *American Economic Review* 45, s. 1-28.
- Laitner, J. och H. Ohlsson (1997), "Equality of Opportunity and Inheritance: A Comparison of Sweden and the U.S.", presented at the conference "Wealth, Inheritance and Intergenerational Transfers", 22-23 June 1997, University of Essex, U.K.
- Lipset, M. S. (1996), *American Exceptionalism*, New York: W. W. Norton & Co.
- Lydall, H. F. (1968), *The Structure of Earnings*. Oxford: Clarendon Press.

- Meade, J. E. (1964), *Efficiency, Equality and the Ownership of Property*, Allen and Unwin, London.
- Milanovic, B. (2015), "Increasing Capital Income Share and Its Effect on Personal Income Inequality", MPRA Paper No. 67661.
- Modigliani, F. (1986), "Life Cycle, Individual Thrift and the Wealth of Nations", *American Economic Review* 76, s. 297–313.
- Modigliani, F. (1988), "The Role of Intergenerational Transfers and Life Cycle Savings in the Accumulation of Wealth", *Journal of Economic Perspectives* 2, s. 15–40.
- Naidu, S. (2017), "A Political Economy Take on W/Y" i Boushey, H., J. B. DeLong och M. Steinbaum (red.), *After Piketty – The Agenda for Economics and Inequality*, Harvard University Press.
- Nakajima, M. och I. A. Telyukova (2013), "Housing in Retirement Across Countries", Working Paper, Federal Reserve Bank of Philadelphia.
- Ohlsson, H., J. Roine, och D. Waldenström (2019), "Inherited Wealth Over the Path of Development: Sweden, 1810–2010", under publicering i *Journal of the European Economic Association*.
- Pasinetti, L. L. (1962), "Rate of Profit and Income Distribution in Relation to the Rate of Economic Growth", *Review of Economic Studies* 29, s. 267–279.
- Piketty, T. (2011), "On the Long-Run Evolution of Inheritance: France 1820–2050", *Quarterly Journal of Economics* 126, s. 1071–1131.
- Piketty, T. (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press.
- Piketty, T. och G. Zucman (2014), "Capital is Back: Wealth-Income Ratios in Rich Countries 1700–2010", *Quarterly Journal of Economics* 129, s. 1255–1310.
- Piketty, T. och G. Zucman (2015), "Wealth and Inheritance" i Atkinson, A. B. och F. Bourguignon (red.), *Handbook in Income Distribution*, vol. 2B, Amsterdam: North-Holland.
- Piketty, T., E. Saez och G. Zucman (2016), "Distributional National Accounts: Methods and Estimates for the United States", NBER Working Paper No. 22945.
- Raval, D. (2017), "What's Wrong with Capital in the Twenty-First Century's Model?" i Boushey, H., J. B. DeLong, och M.

- Steinbaum (red.), *After Piketty – The Agenda for Economics and Inequality*, Harvard University Press.
- Rognlie, M. (2014), “A Note on Piketty and Diminishing Returns to Capital”, opublicerat manuskript, MIT.
- Roine, J. och D. Waldenström (2008), “The Evolution of Top Incomes in an Egalitarian Society: Sweden, 1903–2004”, *Journal of Public Economics* 92, s. 366–387.
- Roine, J. och D. Waldenström (2012), “On the Role of Capital Gains in Swedish Income Inequality”, *Review of Income and Wealth* 58, s. 569–587.
- Roine, J. och D. Waldenström (2015), “Long Run Trends in the Distribution of Income and Wealth”, i Atkinson, A. B. och F. Bourguignon (red.), *Handbook in Income Distribution*, vol. 2A, Amsterdam: North-Holland.
- Roine, J. (2014), *Thomas Pikettys Kapitalet i det tjugoförsta århundradet*, Stockholm: Volante.
- Stiglitz, J. E. (2012), *The Price of Inequality: How Today’s Divided Society Endangers Our Future*, New York: W.W. Norton.
- Stiglitz, J. E. (2014), “New Theoretical Perspectives on the Distribution of Income and Wealth Among Individuals”, i *Inequality and Growth: Patterns and Policy*, s. 1–71, Palgrave MacMillan.
- Simons, H. (1938), *Personal Income Taxation: The Definition of Income as a Problem of Fiscal Policy*, Chicago: University of Chicago Press.
- Summers, L. (2014), “The Inequality Puzzle”, *Democracy Journal*, No. 13.
- Summers, L. (2013), “Economic Possibilities for Our Children”, NBER Reporter, No 4.
- Waldenström, D. (2017), “Wealth-Income Ratios in a Small, Developing Economy: Sweden, 1810–2014”, *Journal of Economic History* 77, s. 285–313.

Statens offentliga utredningar 2019

Kronologisk förteckning

1. Santiagokonventionen mot organhandel. S.
2. Ingen regel utan undantag – en trygg sjukförsäkring med människan i centrum. S.
3. Effektivt, tydligt och träffsäkert – det statliga åtagandet för framtidens arbetsmarknad. A.
4. Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle. U.
5. Tid för trygghet. A.
6. En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan. U.
7. Skogsbränderna sommaren 2018. Ju.
8. Kamerabevakning i kollektivtrafiken – ett enklare förfarande. Ju.
9. Privat initiativrätt – planintressentens medverkan vid detaljplaneläggning. N.
10. Stöd för validering eller kompetensåtgärder i samband med korttidsarbete. Fi.
11. Biojet för flyget. M.
12. Nya befogenheter på konsumentskyddsområdet. Fi.
13. Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet. Fi.
14. Ett säkert statligt ID-kort – med e-legitimation. Ju.
15. Komplementär och alternativ medicin och vård – säkerhet, kunskap, dialog. S.
16. Ny kärntekniklag – med förtydligt ansvar. M.
17. Bebyggelse- och transportplanering för hållbar stadsutveckling. N.
18. För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering. Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. U.
19. Belastningsregisterkontroll i arbetslivet – behovet av utökad författningsstöd. A.
20. Stärkt kompetens i vård och omsorg. S.
21. Effektivt investeringsfrämjande för hela Sverige. UD.
22. Sveriges miljöövervakning – dess uppgift och organisation för en god miljöförvaltning. M.
23. Styrkraft i funktionshinderspolitiken. S.
24. Stärkt integritet i idrottens antidopningsarbete. Ku.
25. Genomförande av ändringar i utstationeringsdirektivet. A.
26. Organbevarande behandling för donation. S.
27. Rasistiska symboler. Praxisgenomgång och analys. Ju.
28. Komplementär och alternativ medicin och vård – ny lagstiftning. S.
29. God och nära vård. Vård i samverkan. S.
30. Moderna tillståndprocesser för elnät. I.
31. F-skattesystemet – en översyn. Fi.
32. Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord. Ju.
33. Ökad statlig närvaro i Härnösand. Fi.
34. Förbättrat skydd för totalförsvaret. Fö.
35. Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället.
+ Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället. Vägledning för handläggare. Ku.
36. Skattelättnad för arbetsresor. En avståndsberäknad och färdmedelsneutral skattereduktion för längre arbetsresor. Fi.
37. Kontroller vid högskoleprovet – ett lagförslag om åtgärder mot fusk. U.

38. Stora brottmål
– nya processrättsliga verktyg. Ju.
39. En moderniserad radio- och tv-lag
– genomförande av ändringar
i AV-direktivet. Ku.
40. Jämlikhet i möjligheter
och utfall i den svenska skolan. Fi.
41. Företagare i de sociala trygghets-
systemen. N.
42. Digifysiskt vårdval. Tillgänglig
primärvård baserad på behov
och kontinuitet. S.
43. Med tillit följer bättre resultat
– tillitsbaserad styrning och ledning
i staten. Fi.
44. Ett bättre premiepensionssystem. S.
45. Framtidens kemikaliekontroll.
Hantering av kombinationseffekter
och gruppvis bedömning av ämnen. M.
Future chemical risk management.
Accounting for combination effects
and assessing chemicals in groups. M.
46. En ny riksbankslag.
Volym 1, 2 och 3. Fi.
47. Jobbpolarisering på svensk
arbetsmarknad. Fi.
48. Kan utbildning för vuxna påverka
jobbchanser och inkomster? Fi.
49. En ny terroristbrottslag. Ju.
50. Fusk vid antagning till
högskoleutbildning
– vad händer sen? U.
51. Näringslivets roll inom totalförsvaret.
Fö.
52. Sverige och bankunionen. Fi.
53. Grundpension. S.
54. Inequality and economic
performance. Fi.
55. Utvecklingen av intergenerationell
rörlighet i Sverige. Fi.
56. Idéburen välfärd. Fi.
+ Idéburet offentligt partnerskap.
Vägledning.
57. Inkomstfördelningen 2035 vid olika
scenarier. Fi.
58. Härifrån till evigheten.
En långsiktig arkivpolitik för
förvaltning och kulturarv. Ku.
59. Samlade åtgärder för korrekta
utbetalningar från välfärdssystemen.
Fi.
60. EU:s bankpaket om riskreducerande
åtgärder. Ändringar i regelverken
om kapitaltäckning och hantering av
banker i kris. Fi.
61. Sveriges ekonomi – utsikter till 2035.
Fi.
62. Kapitalinkomster
och inkomstfördelning. Fi

Statens offentliga utredningar 2019

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

- Effektivt, tydligt och träffsäkert
– det statliga åtagandet för framtidens arbetsmarknad. [3]
- Tid för trygghet. [5]
- Belastningsregisterkontroll i arbetslivet
– behovet av utökat författningsstöd. [19]
- Genomförande av ändringar i utstationeringsdirektivet. [25]

Finansdepartementet

- Stöd för validering eller kompetensåtgärder i samband med korttidsarbete. [10]
- Nya befogenheter på konsumentskyddsområdet. [12]
- Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet. [13]
- F-skattesystemet – en översyn. [31]
- Ökad statlig närvaro i Härnösand. [33]
- Skattelättnad för arbetsresor.
En avståndsberäknad och färdmedelsneutral skattereduktion för längre arbetsresor. [36]
- Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan. [40]
- Med tillit följer bättre resultat
– tillitsbaserad styrning och ledning i staten. [43]
- En ny riksbankslag. Volym 1, 2 och 3. [46]
- Jobbpolarisering på svensk arbetsmarknad. [47]
- Kan utbildning för vuxna påverka jobbchanser och inkomster? [48]
- Sverige och bankunionen. [52]
- Inequality and economic performance. [54]
- Utvecklingen av intergenerationell rörlighet i Sverige. [55]
- Idéburen välfärd.
+ Idéburet offentligt partnerskap. Vägledning. [56]

- Inkomstfördelningen 2035 vid olika scenarier. [57]
- Samlade åtgärder för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen. [59]
- EU:s bankpaket om riskreducerande åtgärder. Ändringar i regelverken om kapitaltäckning och hantering av banker i kris. [60]
- Sveriges ekonomi – utsikter till 2035. [61]
- Kapitalinkomster och inkomstfördelning. [62]

Försvarsdepartementet

- Förbättrat skydd för totalförsvaret. [34]
- Näringslivets roll inom totalförsvaret. [51]

Infrastrukturdepartementet

- Moderna tillståndprocesser för elnät. [30]

Justitiedepartementet

- Skogsbränderna sommaren 2018. [7]
- Kamerabevakning i kollektivtrafiken
– ett enklare förfarande. [8]
- Ett säkert statligt ID-kort
– med e-legitimation. [14]
- Rasistiska symboler. Praxisgenomgång och analys. [27]
- Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord. [32]
- Stora brottmål
– nya processrättsliga verktyg. [38]
- En ny terroristbrottslag. [49]

Kulturdepartementet

- Stärkt integritet i idrottens antidopningsarbete. [24]

Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället.
+ Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället. Vägledning för handläggare. [35]

En moderniserad radio- och tv-lag
– genomförande av ändringar i AV-direktivet. [39]

Häriifrån till evigheten.
En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv. [58]

Miljö- och energidepartementet

Biojet för flyget. [11]

Ny kärntekniklag
– med förtydligt ansvar. [16]

Sveriges miljöövervakning
– dess uppgift och organisation för en god miljöförvaltning. [22]

Framtidens kemikaliekontroll.
Hantering av kombinationseffekter och gruppvis bedömning av ämnen. [45]

Future chemical risk management.
Accounting for combination effects and assessing chemicals in groups. [45]

Näringsdepartementet

Privat initiativrätt – planintressentens medverkan vid detaljplaneläggning. [9]

Bebyggelse- och transportplanering för hållbar stadsutveckling. [17]

Företagare i de sociala trygghetssystemen. [41]

Socialdepartementet

Santiagokonventionen mot organhandel. [1]

Ingen regel utan undantag – en trygg sjukförsäkring med människan i centrum. [2]

Komplementär och alternativ medicin och vård – säkerhet, kunskap, dialog. [15]

Stärkt kompetens i vård och omsorg. [20]

Styrkraft i funktionshinderspolitiken. [23]

Organbevarande behandling för donation. [26]

Komplementär och alternativ medicin och vård – ny lagstiftning. [28]

God och nära vård. Vård i samverkan. [29]
Digifysiskt vårdval. Tillgänglig primärvård baserad på behov och kontinuitet. [42]
Ett bättre premiepensionssystem. [44]
Grundpension. [53]

Utbildningsdepartementet

Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle. [4]

En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan. [6]

För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering. Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. [18]

Kontroller vid högskoleprovet – ett lagförslag om åtgärder mot fusk. [37]

Fusk vid antagning till högskoleutbildning – vad händer sen? [50]

Utrikesdepartementet

Effektivt investeringsfrämjande för hela Sverige. [21]